

Západ

Ročník 11. Číslo 3. Květen 1989

Časopis pro Čechy a Slováky

Cena 54.00

Západ

Časopis pro Čechy a Slováky

Západ, bi-monthly for Czechs and Slovaks, published by the Collegium Bohemicum in Canada Second Class Mail Registration Number 4890 ISSN 0226-3068

Vydává: Collegium Bohemicum jako dvouměsíčník
Redakční rada: Eva Límanová, Stanislav Reiniš, Josef Škvorecký, Miloš Suchma, Ota Ulč

Redaktor: Miloš Suchma
Administrátorka: Milada Reinišová
Grafická úprava: Věra Držmišková, Ctirad Smolík
Sazba: Prague Typesetting, Inc.
Tiskne: Prague Typesetting, Inc.

Dopisovatelé:
Kanada: Vladimír Cícha, Jan Drábek, Richard Drtina, Pavel Kantorek, Jiří Krupička, Marta Procházková, Jaroslav Švestka, Arnošt Wagner, Aleš Zeman
USA: Blanka Jičínská, Bohumil Krčil, Vladimír Kříž, Iva Pekárková, Eva von Rheinwald, Ivan Sviták, Jiří Sýkora, Leoš Zeman
Austrálie: Petr Hrubý, Jan Jirásek, Jaroslav Kovaříček, Miloš Ondrášek
Německo: Antonín Brousek, Zbyněk Čefovský, Ota Filip, Karel Hviždala, Karel Kryl, Antonín Měšťan, Ján Mlynárik, Jan Pulda, Pavel Taussig, Karel Trinkewitz
Skandinávie: Robert Lamberg (Dánsko), Michael Konůpek (Norsko), Helena Kosková (Švédsko), Jan Kristofori (Norsko)
Švýcarsko: Dušan Šimko, Vladimír Škutina
Holandsko: Radek Kučera, Josef Staněk
Anglie: Jan Křesadlo
Francie: Ivan Kraus
Itálie: Stanislav Auský
Rakousko: Ivan Medek

Adresa redakce: Západ, Box 9021, Terminal P.O., Ottawa, Ont., Canada, K1G 3T8

Články nemusí vyjadřovat názory redakce.
Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení a úpravu příspěvků. Redakční uzávěrka vždy 1. února, dubna, června, srpna, října a prosince

Adresa administrace: Západ, Box 322, Waterloo, Ont., Canada, N2J 4A4
Předplatné, příspěvky na tiskový fond, inzerci a změny adres zasílejte na adresu administrace.

Předplatné:

1 rok:	2 roky:
Can: \$22.00 Kanada	Can: \$40.00
US: \$22.00 USA	US: \$40.00
US: \$26.00 ostatní země (letecky)	US: \$48.00
nebo ekvivalent v cizí měně	

Doživotní předplatné CAN \$400.00 (Kanada), US\$400.00 (USA a ostatní země).

Československo vzhledem k devizovým a poštovním předpisům zdarma
Cena jednotlivého čísla \$ 4.00

Odběratelé v USA a v Kanadě mohou platit osobním šekem. V ostatních zemích bankovním příkazem nebo mezinárodní poštovní poukázkou (patrně nejvýhodnější pro evropské předplatitele).

Předplatné v Evropě lze poukázat na poštovní účet číslo 98601-202 u poštovního šekového úřadu 2000 Hamburg, BRD. Bankovní směrové číslo 200 100 20.

Předplatné lze rovněž poukázat přímo na bankovní konto Západu do Bank of Montreal, 239 Weber St. N., Waterloo, Ont., Canada, N2J 4H5 (TSA No. 5037-246).

Ročník 11.

Číslo 3.

Květen 1989

Obsah

Československo

- Pražská zima 1989 (Václav Písecký) 1
Dopis z Československa 6
Spravedliví muži v Praze (Josef Škvorecký) 9

Umění

- Andy Warhol a návštěva starého pána (Stanislav Reiniš) 20
Devizové zdroje Československa 11

Svět

- Islám jako navržená léčka neduživého vědeckého socialismu (Ota Ulč) 12
Třetí cesta do Sovětského svazu (Jiří Sláma) 13
Kluzákem za svobodu (Jiří Rada) 15

Humor

- O politickém humoru (Viktor Labský) 16

Interview

- S Petrem Králem o surrealismu
Za Západ se ptal Josef Škvorecký 18

Film

- Vladimír Valenta o filmu "Obžalovaný" 21

Emigrace

- Návštěva na východě (Marta Procházková) 23

Fórum

- Dopis ze zaslíbené země (Jan Jirásek) 24

Literatura

- Kouzelná flétna (Bohumil Hrabal) 26
Mai Pen Rai (Iva Pekárková) 28

Dopisy

- Fotografie na obálce
Václavské náměstí v lednu 1989 30

Prosíme informujte své známé, o nichž si myslíte, že by o ZÁPAD měli zájem.

ZÁPAD DO VŠECH SVĚTADÍLŮ!!!

Československo

Václav Písecký

Pražská zima 1989

Brzo po Novém roce 1989 nabyla situace v Československu značné dramatickosti. 2. ledna 1989 oznámili mluvčí Charty 77 a dalších československých nezávislých skupin ONV v Praze 1 československé veřejnosti, že se v neděli 15. ledna 1989 ve 14 hodin sejdou na Václavském náměstí v Praze ke krátké vzpomínce na Jana Palacha. Zároveň československé nezávislé iniciativy informovaly československou veřejnost, že se v sobotu dne 21. ledna 1989 po celý den bude konat vzpomínková slavnost u Palachova hrobu na hřbitově ve Všetatech, kam v sedmdesátých letech státní bezpečnost přesunula jeho pozůstatky z pražského vinohradského hřbitova.

Podle platných československých zákonů při organizování vzpomínkového setkání není třeba žádat úřady o povolení. ONV v Praze 1 to však nicméně nezabránilo, aby nezávislou vzpomínkovou akci plánovanou na 15. ledna nezakázal. Argumentoval přitom mimořádným zákonem na ochranu veřejného pořádku z r. 1968 a novou vyhláškou Národního výboru hl. města Prahy z října 1988, podle níž se shromažďování v tzv. památkové rezervaci v historické části města umožňuje jen oficiálně povoleným organizacím. (Mimořádný zákon na ochranu veřejného pořádku z r. 1968 však nemůže platit dvacet let. Nová vyhláška o zákonu neoficiálních demonstrací v pražské památkové rezervaci je v rozporu s československou ústavou. Zástupci nezávislých iniciativ proto oznámili ONV v Praze 1, že se ke vzpomínce na Václavském náměstí sejdou navzdory oficiálním zákazům.)

Události pak dostaly skutečný spád. V pondělí 9. ledna 1989 obdržel spisovatel Václav Havel anonymní dopis, v němž pisatel vyjadřoval československému nezávislému hnutí svou podporu a oznamoval, že 15. ledna odpoledne se jako Jan Palach před dvaceti lety na protest proti demoralizaci společnosti na Václavském náměstí upálí. Václav Havel tento dopis zprvu považoval za autentický, přestože se později ukázalo, že asi šlo o policejní podvrh. Obrátil se na redakci pražských Televizních novin se žádostí, aby mohl v Československé televizi vystoupit s apelem na adresu anonymního pisatele a od plánu na sebevraždu ho odradit. Nebylo mu vyhověno. Jeho apel proto pak přinesly zahraniční rozhlasové stanice vysílající do Československa. Svobodná Evropa, jejíž

české a slovenské pořady jsou — pravděpodobně díky sovětskému nátlaku — od poloviny prosince 1988 zcela nerušený a které mají zřejmě značný ohlas, Havlův apel opakovala po několik dní. (Zahraniční rozhlasové stanice zároveň vysílaly i apel mluvčí Charty Dany Němcové, která také dostala podobný anonymní dopis jako Havel, a dojemný apel paní Zajícové, matky Jana Zajíce, který se v Československu upálil 25. února 1969 jako tzv. 'Pochodeň č. 2'.)

V neděli 15. ledna odpoledne se na Václavském náměstí v Praze shromáždilo množství občanů. Jak uvádí dopis Charty 77 vládám států, účastnicím se helsinského procesu, toto pokojné shromáždění rozbily masivní policejní sbory. Až do večerních hodin zvláštní pořádkové jednotky a Lidové milice rozháněly, bily a kropily vodními děly po celém středu města tisíce občanů. Policie zranila mnoho lidí, některé vážně.

Zástupci nezávislých iniciativ se proto pokusili položit květiny k pomníku svatého Václava na památku Jana Palacha ještě jednou, v pondělí 16. ledna. Tentokrát šlo o akci, o níž československá veřejnost nebyla předem informována. Václavské náměstí však ovšem v pondělí odpoledne v době začínající dopravní špičky bylo plné lidí. Když policie u pomníku svatého Václava začala zasahovat proti zástupcům nezávislých občanských sdružení (skupina šestnácti zástupců nezávislých aktivit včetně dramatika Václava Havla a mluvčích Charty 77 Dany Němcové a Saši Vondry byla na místě zatčena), lidé přítomní na Václavském náměstí začali proti zásahu protestovat. Policie pak brutálně a zcela provokativním způsobem zaútočila na často zcela náhodné chodce. Teprve tento neobyčejně hrubý zásah — a zároveň nevybíravá hysterická kampaň v oficiálních sdělovacích prostředcích (zejména ve Večerní Praze) proti 'rozvracečům, chuligánům a kriminálním živlům' — vyvolal masové protesty obyvatel Prahy. Několik tisíc pokojných demonstrantů se vracelo na Václavské náměstí každý den, až do pátku 20. ledna. S výjimkou středy dne 18. ledna, kdy policie nezasáhla (ve Vídni se právě podepisoval závěrečný helsinský dokument, jímž se československá vláda zavázala k ještě pečlivějšímu dodržování lidských práv) a kdy se na Václavském náměstí uskutečnilo zcela pokojné diskusní shromáždění, policie proti davům pražských občanů zasahovala se vzrůstající brutalitou. Nejříve si počínala ve čtvrtek 19. ledna. V sobotu 21. ledna, kdy se měla konat celonárodní pout' k hrobu Jana Palacha do Všetat, policie tuto vesnici hermeticky izolovala. Potenciální

účastníci pouti do Všetat (bylo jich několik set) zatýkala v rozsáhlé akci na všetatském nádraží. Zatčení byli dopravováni do místního JZD, kde byli vyslýcháni (mnozí byli zbiti) a pak byli autobusy rozvezeni daleko po venkově, poté, co jim byly odebrány občanské průkazy. Ve snaze zabránit přístupu na všetatský hřbitov, policie dokonce před hřbitovem vykopala v zemi příkop a zemi z příkopu navalila na vrata hřbitova! (Do Všetat se nicméně podařilo proniknout signatáři Charty Stanislavu Devátému, který na hřbitově zesedl přibližně v místech, kde je hrob Jana Palacha, hodil kytici květin a trnovou korunu. Později bylo proti Devátému zahájeno stíhání za podezření z přečinu proti veřejnému pořádku.)

Surový způsob, jakým si policie a ostatní bezpečnostní jednotky počínaly proti pokojným davům občanů, byl zcela bezprecedentní. Použily proti nim obušky, granáty se slzným plynem a vodní děla. Vodní děla byla zaměřována například proti nic netušícím cestujícím, kteří vycházeli z metra. Policie házela granáty se slzným plynem do obchodů. V podchodu na Václavském náměstí zmlátila těžce invalidního kamelota, který tam každý den prodává denní tisk. Akce bezpečnostních jednotek se však naprosto neomezovala jen na Václavské náměstí. Zasažen byl celý historický střed Prahy: Karlovo náměstí, Národní třída, oblast kolem Staroměstského náměstí. U jednoho pražského činžáku vyrazily pohotovostní jednotky při pronásledování demonstrantů těžké domovní dveře. Na Národní třídě vnikla policie při honbě za demonstranty do obchodu Soluna a zmlátila jeho vedoucího tak, že musel strávit týden v nemocnici. Na chirurgickém oddělení v Kateřinské ulici byla hospitalizována mladá žena, kterou policista udeřil obuškem do oka tak, že bylo zřejmé, že záměrně útočil na nejcitlivější část obličeje. Nechme promluvit o svých zážitcích MUDr. Pavla Béma, kterého, jak přiznává, na Václavské náměstí v osudovém lednovém týdnu přivedla zvědavost. Jeho osobní ořesné svědectví přineslo č. 3/1989 neoficiálního pražského čtrnáctideníku *Informace o Chartě*:

'Jsem lékař a mým posláním je pomáhat lidem v nemoci a bolesti. V průběhu několika mála minut zbesilého hnaní Václavským náměstím s pořádkovými oddíly v zádech jsem poskytoval první pomoc šesti zasaženým ranami obuškem. Pět z nich jsem v chaotické atmosféře doporučil chirurgické ošetření pro nebezpečí krvácení do mozku po ráně obuškem. Jeden muž byl v bezvědomí, byla pro něho povolána RZP (Rychlá záchranná pomoc). Na rohu Jindřišské ulice a Václavského náměstí jsem zahlédl o zbradilí se opírající mladý, snad manželský pár. Náhle

ŠKROUPOVO NÁMĚSTÍ 10. 12. 1988

še objevili příslušníci pořádkových oddílů s plastickými štíty a obušky. Nevím, k jaké slovní výměně názorů došlo. Neznám však jedinou větu, jediné slovo, které by mohlo vyvolat to, co následovalo. Asi dvacetiletý hoch byl udeřen třikrát obuškem do hlavy, zapotácel se a upadl. Jeho dívka se k němu v hrůze přimkula a začala plakat. Oba byli od sebe násilím odtrženi. Mladík, pravděpodobně v bezvědomí, byl odveden jako pytel brambor do nejbližšího pohotovostního vozu. Křičící dívka byla zcela nekompromisně sražena na zem. Sedm asi tak stejně starých příslušníků ve stejnokroji, kteří by docela klidně za jiných okolností mohli být jejími obdivovateli a nápadníky, do ní počalo kopat. Dívka zoufale volala, bránila se, co však zmůžou prsty ozbrojené pěstěnými nehty proti sedmi párům rukou ozbrojených obušků? Co zmůže zoufalost jediné ženy proti zuřivosti a nekontrolované agresi sedmi mladých mužů? Po mnoha ranách a kopancích do hlavy, prsou, podbřišku se dívka přestala bránit, zůstala nehybně ležet a byla odvečena do pohotovostního autobusu. Viděl jsem zvracet několik lidí, kteří se v úprku stačili zastavit a sledovali celý výjev se mnou. Nikdo z nich nemohl pomoci. Dopadl by stejně.

Pokračoval jsem dál. Zahlédl jsem mladé rodiče s asi osmiletým chlapcem. Chlapce pohltit přival vodu z vodního děla. Pravděpodobně poprvé za svůj krátký život měl příležitost koupat se venku uprostřed ledna. S dětskou radostí a naivním výrazem ve tváři, prozrazujícím, že ničemu nerozumí, se začal vesele smát. V tom k němu přiskočil ozbrojený příslušník Lidových milicí a udeřil ho pěstí do břicha. Docela klidně mohl být jeho otcem, snad dědečkem. Chlapec se s vyraženým dechem sesul k zemi a zůstal ležet na prázdné vozovce. Chvilí nepozorná matka se k němu s hysterickým výkřikem vrhla. Nearticulovaně volala, křičela a zoufale mávala hlavičkou dítěte ze strany na stranu. Byla však příliš osamocena. Lidé nehnutě stáli a jako přimrazení pozorovali neuvěřitelnou scénérii humanismu dvacátého století. Nakonec matka s výkřikem dítěte popadla a útekem se ztratila v davu. Stejně jako příslušník Lidových milicí. Tentokrát projev zvrací reflex mým žaludkem.

Podle údajů **Informací o Chartě 77** surově zacházení s občany pokračovalo i po jejich zadržení. Občana Johna Boka například vyšetřovatel StB 16. ledna 1989 v jednu hodinu ráno, v policejní vyšetřovně v Bartolomějské ulici škrtil, lámal mu páteř přes opěradlo židle a vyhrožoval mu zabitím. Jednadvacetiletá Soňa Louženská byla 19. ledna kolem 19. hodiny v davu lidí, který byl vytlačen z Václavského náměstí do Vodičkovy ulice. Při tomto zákroku příslušníci bili obušky každého, kdo se jim připeřil do cesty. Vytahovali lidi násilím z tramvaje a dokonce ztloukli staršího člověka, který šel pokojně na tramvaj. Louženská byla s několika dalšími vytažena ze shluhu lidí, převezena spolu s ostatními zatčenými do Bartolomějské ulice a tam nahnána do suterénní místnosti. V prostorách policejní budovy policisté na zadržené neustále křičeli, uráželi je a průběžně je kopali a bili. Pak se zadržení museli postavit čelem ke zdi se zdviženými rukama a rozkročenými nohama. Nesměli se ohlédnout ani pohnout, jinak je hned mlátili. Zvlášť surově zacházeli s mladými muži od 14 do 20 let. Miroslav Jirec viděl 19. ledna na policejní stanici ve Školské ulici v Praze triatřicet zadržených, kteří byli dlouhé hodiny ponižováni a bití. Někteří museli stát od 18. hodin do 3.30 hodin druhého dne čelem ke zdi. Jirec byl svědkem toho, jak se jeden ze zadržených, Václav Ernest, domáhal propuštění; tvrdil, že v jeho případě jde o omyl, že byl zadržen cestou z práce a že na Václavském náměstí bydlí. Policisté ho odvedli do prvního patra, odkud bylo poté slyšet křik. Ernest se vrátil zpět s utrženým rukávem, plival krev, hystericky se smál a chvílemi plakal. Jelikož nedokázal stát na místě, policisté ho připoutali k okenním mřížím.

Podle vládního mluvčího M. Pavla bylo při 'událostech' na Václavském

náměstí zadrženo 519 osob, z nichž 79 je trestně stíháno pro trestný čin výtržnictví, proti 96 se vede řízení pro přečin a proti 130 pro přestupek. Ve skutečnosti bylo však v 'Palachově týdnu' na Václavském náměstí zadrženo zřejmě přes tisíc osob. Podle sdělení VONSU bylo trestní řízení zahájeno proti několika stům osob. Jak uvádí neoficiální československý helsinský výbor, předsednictvo ÚV KSČ vyjádřilo po lednovém 'Palachově týdnu' v Praze plnou podporu pořádkovým jednotkám a Lidovým milicím, ocenilo jejich 'politickou uvědomělost a jejich vysokou disciplinovanost'. Všichni příslušníci Lidových milicí obdrželi za účast při zásazích proti nezávislým demonstracím zvláštní jednorázovou odměnu 700 Kčs.

I po skončení demonstrací pokračovala po řadu týdnů v oficiálních sdělovacích prostředcích nevybíravá, hysterická kampaň proti nezávislým iniciativám. Vyskytly se články typu 'Kdo je Václav Havel?'. Havlův otec a strýc byli obviněni z kolaborace s nacismem. Útočilo se na Chartu 77 a její 'líbivý program'. Oficiální sdělovací prostředky uveřejnily plná jména a adresy představitelů nezávislých iniciativ, zadržovaných 16. ledna na Václavském náměstí, a označily je za 'inspirátory a organizátory podvratných akcí'. Účelem zřejmě bylo proti těmto nezávislým aktivistům vzbudit 'hněv lidu'. Je pravda, že na dveře bytu Jana Sterna a zatčené Jany Sternové někdo namaloval dvě šibenice. Převážnou většinou však lidé projevovali s nezávislými aktivisty sympatie.

8. února 1989 ve 3 hodiny ráno vybuchla v Ústí nad Labem bomba, která značně poškodila budovu tamějšího krajského národního výboru. (Severočeský kraj trpěl řadu týdnů nesnesitelnou ekologickou krizí, během níž např. rozhlasová stanice Hvězda Severočechům radila, že 'čím méně budou dýchat, tím pro ně lépe'. Podle informací jednoho severočeského lékaře je ve vzduchu jen v severních Čechách tolik kyslíčnicku siričitého, že se lidem v plicích vytváří kyselina sírová.) Výbuch poskytl oficiálním sdělovacím prostředkům vítanou záminku k obviňování nezávislých iniciativ z terorismu.

Surové lednové policejní akce zřejmě většinu Pražanů proti úřadům sjednotily jako nikdy předtím. Známkou toho byla i skutečnost, že koncem ledna vznikla zcela bezprecedentní podpisová akce za osvobození zatčených nezávislých aktivistů. Počepsalo ji přes dva tisíce významných kulturních pracovníků zejména z oficiálních struktur. Jen namátkou uvedme některá jména: Ivan Vyskočil, Lubomír Dorůžka, Jarmil Burghauser, Eva Kondrysová, Marek Popelent, Klement Slavický, Jiří Anderle, Jaromír Nohavica, Jiří Dědeček, Přemysl Rut,

Radoslav Brzobohatý, Jiří Menzel, Jitka Molavcová, Josef Abrhám, Jiřína Bohdalová, Petr Haničinec, Čestmír Randa, Ivo Štuka, Zbyněk Černík, Otomar Krejča, Ladislav Smoljak, Jana Brejchová, Jan Bauch, Jiří Suchý, Vladimír Preclík. Jména signatářů této petice sdělovala Svobodná Evropa po mnoho dní na pokračování. Je pozoruhodné, že někteří českoslovenští kulturní pracovníci pracující ve strukturách ve Svobodné Evropě vysílání svého podpisu urgovali! Text petice zněl:

Dne 16. ledna 1989 byl na Václavském náměstí zatčen Václav Havel a další účastníci pietního aktu za Jana Palacha. Nás, kteří Václava Havla známe jako vynikajícího dramatika a čestného člověka, znepokojuje a uráží, jak nepravdivě sdělovací prostředky o této události referují. Jako kulturní pracovníci jsme přesvědčeni, že existující společenské problémy nelze zastírat ani řešit ostouzením, zatýkáním a násilím. Žádáme proto, aby československé úřady přistoupily na dialog, jehož užitečnost samy zdůrazňují. Předpokladem takového dialogu je ovšem propuštění Václava Havla i všech neprávem zadržovaných a pravdivé informování veřejnosti.

Jinou petici podobného znění podepsalo 670 vědců a výzkumných pracovníků převážně ze 70 institutů ČSAV v Praze, v Brně a v Bratislavě. Zdůrazňují v ní, že vláda a ostatní úřady by měly podporovat nezávislou kritiku své práce. Doufají, že proklamovaná přestavba v Československu povede k zavedení demokracie, v níž bude prostor pro pluralitu názorů. Petici řadových československých občanů, protestujících proti brutálním akcím úřadů a zlovolné kampani sdělovacích prostředků a žádající okamžité propuštění zatčených, podepsalo do 31. ledna 1989 2000 lidí. Ústřednímu výboru SSM poslalo protestní petici 244 studentů snad nejvýběrovější pražské vysoké školy — Akademie múzických umění. Není bez zajímavosti, že petici na této škole podpověly i fakultní výbor SSM. Proti postupu československých úřadů protestovali i studenti pražské evangelické fakulty J. A. Komenského a ve dvou dopisech předsedovi vlády Adamcovi i kardinál František Tomášek.

Úřady se však rozhodly protesty československé veřejnosti zcela ignorovat. Je sice pravda, že pražský tajemník KSC Miroslav Štěpán (který proslul tím, že 28. října na Václavském náměstí osobně velel policejním akcím proti nezávislé demonstraci k sedmdesátému výročí založení ČSR) se — zřejmě v souvislosti s peticí kulturních pracovníků (veřejně to nikdy nebylo přiznáno) — setkal začátkem února s tzv. 'příslušníky čs. kulturní fronty'. (Během tohoto shromáždění prý na Štěpána křičela jedna známá herečka, že takhle to už v Československu prostě dál nejde.) Šéfredaktor týdeníku *Tvorba* Jaroslav Čej-

ka se na tomto shromáždění zcela stalinisticky pokusil signatáře petice kulturních pracovníků kádrovat a rozdělovat do různých kategorií. (Ač nikoli reformista, dnešnímu ultrakonzervativnímu vedení komunistické strany se Čejka přesto zřejmě znelíbil díky své relativně tolerantní šéfredaktorské politice. Brzo po setkání s kulturními pracovníky byl z šéfredaktorského místa *Tvorby* odvolán!)

Snad jedinou reakcí oficiálních sdělovacích prostředků na petici československých kulturních pracovníků, která byla adresována předsedovi vlády Adamcovi, byl začátkem února komentář v Československé televizi, který tvrdil, že československý premiér dostává hodně pošty, a proto jedna petice navíc v kontextu vši té pošty není věcí příliš neobvyklou. Kromě toho, tvrdil televizní komentátor, ministerský předseda se nemůže zasazovat o propuštění uvězněných, protože nemá pravomoc zasahovat do rozhodnutí 'nezávislých československých soudů'.

V polovici února se předsednictvo československého Federálního shromáždění usneslo na zákonném opatření, které s okamžitou platností paušálně zdvojnásobilo trestní sazby, kterými je možno potrestat účastníky i zcela pokojných veřejných shromáždění. Horní hranice trestu za přečin proti veřejnému pořádku byla zvýšena ze šesti měsíců na 1 rok. Byla zároveň zavedena možnost 'viníka' pokutovat až do výše 20 000 Kčs. Pozoruhodným příspěvkem k plnění nových helsinských závazků, které Československo podepsalo ve Vídni v polovině ledna, je to zejména ta část nového zákonného opatření, v níž se uvádí, že 'pro přečin proti veřejnému pořádku bude potrestán až půlročním vězením nebo pokutou do výše 20 000 Kčs každý, kdo 'vyhotoví, umožní vyhotovení nebo rozšíří tiskovinu, která svým obsahem narušuje zájem socialistického státu na zachování veřejného pořádku'. Jak uvádí devět československých nezávislých iniciativ v dopise vládám, které se účastní na helsinském procesu,

půlroční žalář hrozí každému, kdo vydá text, který se momentálním vládcům nebude líbit a každému, kdo mu v tom pomohl nebo tento text předal další osobě. Gumové ustanovení o dotčeném státním zájmu na zachování veřejného pořádku lze bez námahy aplikovat na všechny nezávislé publikace, petice, stanoviska či úvahy. Toto ustanovení [...] bylo vytištěno tučným písmem na prvních stránkách oficiálních novin.

Začátkem února se konala na ministerstvu školství ČSR gremiální porada, na níž bylo rozhodnuto, aby ředitelství středních škol v České socialistické republice vyloučilo ze studia všechny studenty, kteří se během 'Palachova týdnu' účastnili nezávislých demonstrací.

STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ 28. 10. 1988

V úterý 21. února 1989 v 8.15 ráno pak byly v Praze zahájeny dva inscenované procesy s představiteli nezávislých iniciativ, kteří byli zatčeni na Václavském náměstí 16. ledna, když se pokusili položit na paměť Jana Palacha k soše svatého Václava květiny. Procesům se dostalo značné domácí i zahraniční pozornosti. Je však nutno mít na paměti, že zároveň bylo u pražských soudů zahájeno více než padesát procesů s řadovými účastníky lednových demonstrací.

U Obvodního soudu pro Prahu 3 za předsednictví dr. Heleny Hlavaté byl souzen Václav Havel, u Obvodního soudu pro Prahu 2 za předsednictví dr. Antonína Tešíka seděli na lavici obžalovaných bývalá mluvčí Charty Jana Sternová, Jana Petrová z Nezávislého mírového sdružení, Ota Veverka a Stanislav Pelc ml. z Mírového klubu Johna Lennona, Petr Placák ze skupiny České děti, mluvčí Charty 77 Saša Vondra (obžalovaná mluvčí Charty 77 Dana Němcová se procesem pro nemoc nemohla účastnit a má být souzena zvlášť) a signatář Charty 77 David Němec. Václav Havel byl téhož dne jako 'recidivista' odsouzen za údajné podněcování a ztěžování pravomoci veřejného činitele k nepodmíněnému trestu devíti měsíců odnětí svobody v druhé nápravné skupině. Tresty v druhém procesu byly vyneseny až ve středu 22. února ve večerních hodinách. Jana Petrová byla odsouzena za údajné výtržnictví a za údajný útok na veřejného činitele k nepodmíněnému trestu 9 měsíců v první nápravné skupině, Ota Veverka dostal za údajné výtržnictví a za útok na veřejného činitele 12 měsíců v druhé nápravné skupině. (To, že má být souzen i za útok na veřejného činitele, Veverkovi vůbec nebylo v průběhu vyšetřování sděleno. Dozvěděl se to až při vyhlášení rozsudku!) Ostatní obžalovaní byli

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 15. 1. 1988

odsouzení k pokutám a k podmíněným trestům.

Oba procesy se konaly v neobyčejně malých místnostech. Většinou domácích i zahraničních pozorovatelů bylo znemožněno se procesů účastnit. Úřady povolily vstup do soudní síně jen jednomu z příbuzných každého obžalovaného. Během procesu s Václavem Havlem mu nicméně množství jeho stoupenců projevovalo hlasitou podporu alespoň na schodišti a chodbách soudní budovy, které byly jimi přeplněny.

Proces s Václavem Havlem probíhal korektně, i když bylo zřejmé, že rozsudek je určen předem a nemá v podstatě nic společného s průběhem soudního jednání. Proces u soudu v Praze 2 byl vysoce neregulérní. Soudce Třeštík do průběhu jednání zasahoval, svévolně měnil a upravoval protokolární zápis a odmítl vyslechnout svědky obhajoby. Matku Oty Veverky nechal ze soudní síně vyvést, protože se prý údajně 'zavrátila podivně'. Ačkoliv obhájci pronesli odvážné řeči na obranu obžalovaných, v nichž v podstatě poukazovali na nesmyslnost obžaloby, na konečných rozsudcích to nic nezměnilo. Během závěrečných řečí obhájců si prokurátor četl detektivku.

Závěrem bylo zahájeno trestní stíhání také proti třetímu mluvčímu Charty 77 Tomáši Hradílkovi a Vlastě Chramostové a Libuši Šilhánové za to, že úřadům zaslali dopisy, v nichž protestovali proti brutálním akcím pořádkových jednotek.

Koncem února se atmosféra v Československu doslova blížila bodu mrazu. Zdálo se, že se ultrakonzervativnímu vedení KSČ podařilo národ silně zdeprimovat. K situaci nepřispěla ani neutěšená ekologická situace. Inverzní mlha byla nejen v severních Čechách, ale i v Praze a například i v Janově nad Nisou. Přátelé psali z Prahy: 'Je to teď' všechno takové nepříjemné, smutné, a zavání to horrorem.'

Navzdory všemu je však nutno říci, že československá situace nadále zůstává rozporná a v pohybu. Nedávno například předseda vlády Adamec a pražský stranický šéf Štěpán pronesli několik 'liberálnějších' projevů. Štěpán se například dal slyšet, že Poučení z krizového vývoje bylo aplikováno neústrojně a tabuizovalo některé otázky. Adamec zase zdůrazňoval, že je pro dialog, a že veřejnost má samozřejmě plné právo podávat úřadům petice. Otázka je, nakolik je po vykonstruovaných politických procesech, jaké Československo nezažilo přes deset let, takovéto ujišťování možno brát vážně.

Zajímavé bylo, že 20. února uveřejnilo pražské Rudé právo výňatky z článku o Československu z pera sovětského novináře Rjapceva, který předtím vyšel v (konzervativním) sovětském listě Sovětskaja Rossija. Podle Rjapceva vyvolala invaze Varšavského paktu v Československu protisovětské nálady. U mnoha Čechoslováků vedl vojenský zákrok k hluboké deziluzi a pocitu pošlapání národní důstojnosti. Invaze byla podle Rjapceva také příčinou velké emigrační vlny. Rjapcev v článku zdůrazňuje, že v Československu je možná zdánlivě klidný povrch, ale pod povrchem se odehrávají značné změny. O osm dní později, 28. února 1989, Rudé právo se však od tohoto článku distancovalo! Citovalo nejmenovaného sovětského mluvčího, podle něhož prý Rjapcevovy názory v žádném případě nejsou totožné s oficiálními názory sovětského vedení.

Pozoruhodné také bylo, že navzdory politickým procesům s představiteli nezávislých skupin se jedné československé nezávislé skupině, Nezávislému mírovému sdružení, podařilo s úřady navázat jisté kontakty. 9. ledna 1989 se aktivisté NMS setkali se zástupci oficiálního československého mírového výboru a půl druhé hodiny s nimi diskutovali o uvězněných aktivistech svého sdru-

žení, o problémech vojenské služby, o omezení svobody cestování aktivistů NMS a o lidských právech obecně. Na setkání byla dohodnuta vzájemná výměna materiálů obou organizací a pravidelné schůzky do budoucna. Zástupci oficiálního mírového výboru ovšem zdůraznili, že se takových schůzek mohou účastnit pouze jako soukromé osoby. V lednu se zástupkyně NMS Ruth Šormová zúčastnila jednání nizozemské Mezinárodní mírové rady (IKV) s oficiálním Československým mírovým výborem, ale nemohla se na diskusi podílet jinak, než prostřednictvím otázek kladených přes holandské zástupce. Nicméně oficiální československý mírový výbor oznámil, že ustaví zvláštní komisi pro otázky nahradní vojenské služby. Dvě z deseti míst v této komisi mají být nabídnuta Nezávislému mírovému sdružení.

Nezávislé mírové sdružení oznámilo 28. října na Václavském náměstí, že se jeho členové budou každou poslední sobotu v měsíci u sochy svatého Václava scházet k diskusi o aktuálních otázkách. Až do února 1989 se jim však takové shromáždění nikdy nepodařilo uskutečnit: proti všem pokusům se na Václavském náměstí sejít hrubě zasáhla policie. NMS se proto obrátilo na úřady se žádostí, aby sdružení byla poskytnuta místnost, kde by se jejich diskusní setkání mohlo konat. Ještě koncem ledna jejich žádosti nebylo vyhověno. NMS se své lednové shromáždění pokusilo proti zorganizovat na náměstí Míru, ale pod policejní přelou mítink nakonec odvolalo. (28. ledna však bylo přesto náměstí Míru policejními jednotkami doslova obloženo. Byly zavřeny dokonce i přílehlé kulturní objekty.)

Ke konci února se však navzdory procesům (v nichž byla odsouzena i jedna z hlavních aktivistek NMS) situace ze záhadných důvodů podstatně změnila. Nezávislé mírové sdružení najednou dostalo povolení uspořádat diskusní shromáždění v pražské restauraci 'Riegrovy sady'. Mítink se konal v sobotu 25. února od 15. hodin a zúčastnilo se ho asi 250 mladých lidí. Spolupředatelem shromáždění byl Socialistický svaz mládeže, jehož zástupce však ve svém vystoupení odmítl nezávislou iniciativu, jako je NMS, uznat za rovnoprávného oficiálního partnera. Na jednání vystoupil i člen oficiálního Československého mírového výboru, který navrhl, aby jedním z témat v budoucí diskusi byla konverze československého zbrojního průmyslu. Přítomen byl i jistý armádní důstojník, který však mluvil frázevité a oficiálně a přítomní jeho vystoupení přerušovali výkřiky a pískotem.

Na shromáždění se hlavně hovořilo o tom, o čem by se mělo diskutovat na příštím debatním setkání. Mezi dohodnutými tématy budoucích diskusí jsou:

KRESBA F. RAK

Otázka osob vězněných za účast na demonstracích v Praze během 'Palachova týdnu' a celková situace vzniklá zásahem bezpečnostních jednotek. Šikanování vojáků základní služby poddůstojníky a důstojníky z povolání a vojáky základní služby druhého ročníku. O vojenských prostorech z ekologického hlediska. O základním právu vojáků a mezinárodním vojenském právu. O obsahu československé vojenské přísahy, z něhož vyplývá, že se vlastně voják zavazuje k poslušnosti cizí mocnosti. O existenci Lidových milicí a o tom, zda jsou Lidové milice pro demokratickou společnost potřebné.

Na debatním setkání byli přítomni někteří oficiální českoslovenští novináři, např. z Mladého světa a z Mladé fronty, z Čs. televize a řada zahraničních novinářů a diplomatů.

V posledních dnech února 1989 rezignoval na svou funkci Jan Kozák, předseda Svazu československých spisovatelů, sekyrář a normalizátor, který hlavně proslul tím, že z české literatury vyloučil více než dvě stě současných autorů. Novým předsedou spisovatelů se stal bývalý šéf Svazu slovenských spisovatelů a dlouholetý slovenský ministr kultury, básník Miroslav Válek. Válek je relativně umírněnou osobností. V listopadu 1988 uveřejnil v *Rudém právu* článek, v němž poukazyval na 'doktrínářství, které nás přišlo draho' a mluvil o 'traumatu z paušálního ochromení opozice a z prověrek, traumatu, která je třeba překonat'. Brzy po uveřejnění tohoto článku byl odvolán z funkce slovenského ministra kultury a zároveň přestal být členem představenstva ÚV KSS. Pozorovatelé se domnívali, že upadl v nemilost. Nyní se však Válek na scéně nečekaně objevil znovu.

S napětím budeme očekávat další vývoj.

28. února 1989

Post skriptum:

21. března 1989 snížil Městský soud v Praze Havlův trest o jeden měsíc a Havla přeřadil z druhé do první (lehčí) nápravné skupiny. Poslední březnovou sobotu 25. 3. se Nezávislé mírové sdružení znovu pokusilo uspořádat diskusní shromáždění tentokrát v Praze na Letenské pláni. Policie však shromáždění opět znemožnila.

Navzdory protestům doma i v zahraničí (a to nejen na Západě, ale i ve východoevropských zemích!) a navzdory údajné přestavbě, která prý nyní v Československu probíhá, úřady nadále tvrdě pronásledují nezávislé aktivisty. 9. března byli v Jihlavě odsouzeni k nepodmíněným trestům Ivan Jirous (na šestnáct měsíců v druhé nápravné skupině) a Jiří Tichý (na šest měsíců v první nápravné skupině) za to, že v srpnu 1988 garantovali autentičnost podpisů 271 občanů pod petičí protestujících proti úmrtí Pavla Wonky ve vězení. Aktivisté Nezávislého mírového sdružení dr. Hana Marvanová a Tomáš Dvořák byli 17. března 1989 odsouzeni za účast na nezávislé demonstraci v Praze 21. srpna 1988 k podmíněným trestům. K podmíněným trestům za rozmnožování nezávislé literatury byli odsouzeni i Jaromír Němec a Pavel Dudr a Dušan Skála. Inspicientka brněnského Divadla na provázku Eva Vidlařová je v současnosti souzena za to, že se pokusila vystoupit na obranu vydavatele hudebního samizdatu Petra Cibulky, který byl obžalován z 'nedovoleného podnikání' a je od 14. října 1988 ve vazbě. 16. března 1989 byl před budovou Městského soudu v Praze, kde probíhalo odvolací řízení ve věci Václava Havla, zatčen aktivista Charty 77 Stanislav Devátý. Později byl obviněn z pobuřování. 23. února 1989 byl v České Třebové uvězněn signatář Charty 77 František Stárek

pro podezření z přečinu proti veřejnému pořádku podle nedávno zpřísněného zákona o přečinech (viz výše). Později byl Stárek též obviněn z pobuřování, takže nyní může být odsouzen až na pět let. Při domovní prohlídce v bytě Stárkovy družky bylo zabaveno velké množství věcí, např. elektrický psací stroj a pamětní Rank Xerox 630, počítač Spectrum Delta, cyklostyl Rex Rotary 400, více než sto magnetofonových pásek, atd. František Stárek je spoluvydavatelem časopisu Vokno a Voknoviny, videomagazínu Vokna a knižnice Vokna. Východočeský deník Pochodeň uveřejnil článek, v němž F. Stárka obviňuje z 'ideodiverzní' činnosti.

5. dubna byl v Přerově odsouzen mluvíč Charty Tomáš Hradílek k podmíněnému trestu vězení 13 měsíců s podmínkou na dva roky. Téhož dne byla v Brně Eva Vidlařová zproštěna obžaloby pro nedostatek důkazů, prokurátor se však odvolal.

6. dubna 1989

HROB JANA PALACHA NA OLŠANECH DNES

Služba čtenářům

Mamička s malým synem VS/33/62 hledá partnera a dobrého kamaráta, který by nas dokazal mat' rad. Zn.: 00013

Truhlář, tesař, pilař (27) tramp, t.č. v NSR hledá sponsora v Kanadě, pomozte prosím do "Lucky Country Canada".

Koupím I., II. a III. díl PAMĚTI od Václava Černého, Adr.: Miluše Kadlecová app. 408-25 Sauve Est. Montreal Que. H3L 1G9

Dopis z Československa

...Jak tedy pro mne den začínal? Pod okny se mi procházel pěkný mladý muž, sportovního vzezření, z komunistické rodiny a snad coby pozůstatek toho včerejšího oficiálního svátku socialistů — MDŽ. Neuměl však zazvonit, musela jsem okno otevřít a zamávat mu. Byl to ing. Babiak, od nás ze Žabovřesk, bratr ing. Babiaka, kterého před Štědrým dnem v Michalovicích utloukli příslušníci SNB. Jako komunistu, předsedu ZO KSC v celém JRD, jinak vedoucího dřevovýroby: smrt u něho nenastala však jenom "jako" — ale doopravdy. Bratr v Žabovřeskách zůstal živý a pod našimi okny byl proto, aby se poprvé v životě zúčastnil politického procesu v ČSSR a získal další cenné zkušenosti pro život zde. Ten polovičatý: a jaký jiný, když mu jediného bratra utloukli?

Pak usedli s mým mužem do auta a už ujížděli k Jihlavě. Tam, těsně před osmou hodinou ranní, bylo před okresním soudem živo. Hlavní vchod do soudní budovy je po jeho levici: na správném místě. Budova je to ze šedesátých let, kdy u nás socialismus zvítězil na věčné časy a vězňové se na výstavbě naděli, až je to do dnes znát. Kdo dřív vstává, dobře čini: z trolejbusu se už hrnuli k budově první Magorovi přátelé. Manžel vyběhl do prvního poschodí, ale ouha: ještě časnější byli příslušníci SNB a držel stráž na samém počátku chodby, v níž byla místnost soudního zasedání. Do té chodby nepustili nikoho, kdo neměl vstupenku: a ty vstupenky už byly rozdány a místnost údajně již "přeplněna". Uniformovaným příslušníkům SNB však člověk nesmí věřit! A zvláště ne v budově soudu v ČSSR.

Právě ale přicházela Juliána Jirousová se svou sestřenicí. Protože manžel hned v říjnu zařizoval osobně advokáta Jiřího Machourka pro Magora a získal k tomu plnou moc od Juliány, řekl jí: Já jsem přece něco jako tvůj bratranec. A navíc ještě důvěrník! Muž z StB však mezitím prohlížel Juliáně občanský průkaz, dal jí vstupenku a manželovi řekl: Tohle na nás nezkoušejte! A jeden z uniformovaných mužů opět dodal: Sál je přeplněn. Nikoho z vás nepustíme. A vyklidte i tuto chodbu, celou!

Manžel s nimi neztrácel čas a uháněl k schodišti soudu. A skutečně se mu podařilo narazit na skupinu Pražáků, mezi nimiž přicházel obžalovaný Jiří Tichý. Vzal si od něho předvolánku a spolu šli k nelitostným cerberům. Jsem jeho důvěrník!, tvrdil manžel, a marně. Dál může jít jen obžalovaný, rozhodl muž z StB. Pro důvěrníka tam musíte mít místol, tvrdil manžel a dral se mezi třemi

příslušníky do dveří, ve stopách Jiřího Tichého. Byl uchopen a vytlačen, ale přesto důrazně opakoval: Mne jako důvěrníka musíte vpustit. Pane Tichý, trvejte na tom! — křičel naň do shluku mužů, mezi kterými sporá postava obžalovaného Tichého začínala být pohlcována. A tu, jako deus ex machina selského českého lidu, šel chodbou kníže pán a měl autentickou chůzi jezdců, který sesedl z koně. Kolem něj šel viditelně hlouček neproletářů: jak úslužně umí ozbrojenci socialismu zareagovat na Schwarzenberga! Těsně předtím, než došel ke sporným dveřím v chodbě, sáhnul muž v civilu, ovládající pistolníky, do kapsy saka pro lístek a dal ho manželovi do ruky. Mám ho teď před sebou: je to ustřížený obdélníček z dětských výkresů, opatřený kulatým razítkem okresního soudu v Jihlavě. Je na něm dnešní datum a nápis: Vstupenka do jednací síně dv. č. 180/l. Bez podpisu. Získat ho lze v ČSSR jen tehdy (od StB pro signatáře Charty 77), když se delegace Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva se sídlem ve Vídni přiblíží na 6 metrů.

Ovšem, když manžel vstoupil do prostorů další chodby, těsně před příchodem Schwarzenberga, neztrácel čas. Začal počítat přítomné a nahlédl do sálu, který byl ještě naprosto prázdný. Spočítat tamních 30 míst nebyl problém. Ten vznikl mezitím zas u kývacích dveří vstupu do chodby: lidem z Vídne muži s ocelí na zadku tvrdili, že se do síně všichni nevejdu, neboť je přeplněna. Ta stále stejná písnička česká, pokud ji ozbrojenci notují!

Manžel tedy přistoupil ke Schwarzenbergovi a představil se mu jako důvěrník obžalovaného Tichého. Je fakt, že na knížetě ten titul učinil dojem: ještě po třech hodinách jednání, o přestávce, se manžela ptal: Říkal jste, ten český pojem — důvěrník. Koho že jste důvěrník?

Poblíž stáli redaktoři z Rudého práva, krajských a okresních novin. Manžel před nimi nahlas opakoval, mužům z StB: V síni je víc židlí, než je nás zde. Pak to řekl i redaktorovi z krajské redakce Rudého práva v Brně. Ten dělal, že manžela neslyší a že se neznají: přítom ale byl v Hodoníně na procesu, kde manžela odsoudili do vězení; tehdy s redaktorem novin Slovácko na manžela ziral, mlčky, stejně jako nyní v Jihlavě. Redaktoři v naší krásné vlasti umí především držet hubu! Zvláště v blízkosti soudních síní...

Přesto si někdo manželových připomínek k mužům SNB povšiml: začal manželovy tykat — Víš určitě, že

tam místa přebývají? A bylo to možné si hned ověřit, což onen muž učinil. Posadil se do lavice vedle manžela a řekl: Já jsem Klimeš a jsem tady za Výbor československé veřejnosti pro lidská práva. A ty? Manžel odpověděl: Já jsem tady za Chartu 77. Všimněte si, pět židlí je zde volných. Ta síň přece není přeplněná! Doktor z Výboru československé veřejnosti nemohl přehlédnout, že po boku dvou žen, Juliány Jirousové a Věry Jirousové, je několik židlí volných. Jdu to vyřídít, řekl a manžel se hned přidal: Půjdu s vámi. Vy byste věci spíš ublížil, řekl zkušeně onen zástupce, nechal na stolku rozložený zápisník a odešel ze síně. A dvěma přivedli obžalovaného básníka v poutech a pak vstoupil senát. Teprve potom se vrátil Alexandr Klimeš se skutečně vybojovanými dalšími vstupenkami pro — v označení příbuzný — výbor z Vídne. Muž, který předtím ovládal uniformovaně příslušníky SNB na chodbě u dveří litacích, usadil se v síni zkušeně zas vedle dveří. To odpovídá české tradici: je-li v síni kníže, pak je tam i dveřník.

Nejdůležitějším mužem v síni byl však spoutaný básník. Pouta mu sňali a dva uniformovaní příslušníci svými čepicemi zdůraňovali jeho dlouhé vlasy, umyté a zvlněné. S dlouhým vlasem u básníků se to má tak, jak hlásá nápis na domě poblíž Staroměstského náměstí v Praze: STARĚLI SEZNÁŠ — PRO NOVÉ STĚLŠÍ.

Soudce svou předčasnou pleší nepřipomínal vrstevníka Jirouse: jeho pleť byla uhlazena soudruzkými vztahy a snahou nikdy nenarazit. I pomešší vzrůst zdůrazňoval: poctivý čecháček. Poctivý vůči vrchnosti natolik, kolik to odpovídá výši jeho platu. Nic víc: přesně tak, jak to v pověstném článku pod pověstným titulkem — NIC VÍC — žádal na první stránce Tvorby vyzdvihnutý člen politbyra KSC Miroslav Štěpán, vládce Staroměstského náměstí.

Soud měl dva přísedící, kteří za celou dobu zasedání ani jednou nepromluvili a lze je tedy charakterizovat jako dobře živěné muže. Prokurátor byl těsně před důchodem a bylo na něm vidět, že kdysi při stalinových procesech v Praze přidržoval jako pomocník Urválkovu aktovku v soudních předsíních. Dál se v Praze nedostal a nyní v Jihlavě se rozhodl to nestalinistům vytmavit: kdykoliv dokončil svůj výpad a usedl, sňal si brýle, aby bylo tak na dvacet vteřin lépe zřetelné jeho samolibé ukojení v očích. Jen smrt ideového nepřítel mu zaručí klidný spánek v důchodu: na tomto poznatku celou svou fyzis prokurátora — založil a betonově zbudoval.

Co se u soudu projevilo jako nepatřičné z předchozího vyšetřování? Především StB vyslyšela v tomto případě i občany, kteří vůbec nepodepsali básnický apel Jirouse a

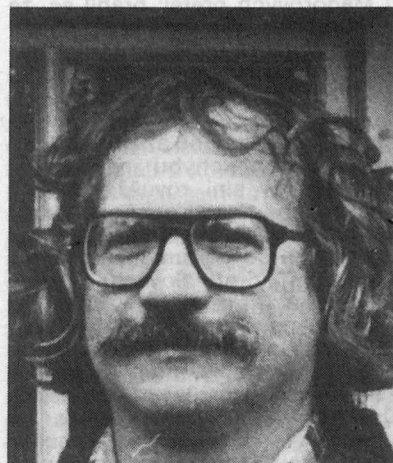
Tichého. Podle takovéto vyslyšení praxe mohla tedy předvolávat miliony československých občanů: ti, kteří petici nepodepsali, pokud ale vypověděli něco nekalého o těch, co petici podepsali, se ocitli jako svědci v soudních spisech. Na tuto skutečnost upozornil Magor soudce a ten připustil, že skutečně byly do soudních spisů zařazeny výpovědi těch svědků, kteří dopis nepodepsali, ale znali ty, kteří dopis podepsali a neznali přitom ani Magora, ani Tichého. Veřejnost v soudní síni tak mohla nahlédnout pod špičku ledovce práce StB: ta pro socialistický soud zpracovává informace pro účely svědeckví i od vlastních občanských fízlů, co sami mají služební zákaz cokoli podepsat.

Prokurátor si k potřebám své žaloby vybral jako vhodné svědky ty občany, kteří se od podpisového archu co nejvíce distancovali. Na prvním místě to byl Dr. Z. Fišer, známý jako básník Egon Bondy. Dle stránkování spisů bylo zřejmé, že z desítek svědků vypověděl toho orgánům StB nejvíce. Na prvním místě básník Bondy zdůraznil, že básník Magor jeho podpisu pod básnický apel zneužil. Dokonce svědecky tvrdil, že dal Jirousovi "generální zmocnění k používání svého podpisu", a jen proto se jeho jméno ocitlo mezi signatáři, atd. Obžalovaný Jirous na výzvu soudu označil toto tvrzení — o generálním zmocnění — jako lživé: k ostatním udavačským prvkům ve svědkově výpovědi se odmítl vyjádřit. Dalším svědkem, kterého si prokurátor pro potřeby své žaloby vybral z kulturních sfér, byl vysokoškolsky vzdělaný Jaroslav Řezníček z Brna, bratr známého samizdatového spisovatele Pavla Řezníčka. Bylo jeho občanským štěstím, že Jirous netrval na jeho osobním svědeckví: jako svědek podporující teze žaloby nenašel sílu, a přes výzvu soudu se nedostavil k jednání. Tohoto muže z Brna osobně znám jako nadšeného podporovatele nezávislé české literatury, ovšem jen tehdy, je-li to bez společenského rizika. Takovými Čechy je socialismus vytapetován v množství úžas-
něm.

Prokurátor si svědky však vybíral i z kriminálních sfér. Neagresivnější z nich byl ve výpovědi třikrát trestaný Pexa (nar. 1961), s nímž se Magor seznámil kdys ve vězení a kterého u sebe na jaře 1988 hostil. Pexa obvinil Jirouse, že se jeho podpisu zmocnil podvodně: půjčil mu údajně knihu a chtěl po něm, chudákovi Pexovi, aby mu podpisem stvrdil výpůjčku. Podepsal tedy na žádost Jirouse modrý linkovaný papír v kuchyni, atd. Věrohodných podrobností spousta, až na jednu, zásadní, na kterou upozornil soud Jirous: jak mu mohl knížku zapůjčit, když mu do ní napsal věnování? Ověřitelné?

Jediným svědkem, který se před soud dostavil, byla pochopitelně

žena, nebojácně pravdivá. Prokurátora vyvedla z míry tvrzením, že nikdo jí k podpisu nepřemlouval, naopak text se jí tak líbil, že si sama od Jirouse vyžádala kopii, pořídila k ní podpisový arch a ve svém zaměstnání, Lokodepu Jihlava, sháněla další podpisy. Po výpovědi tato Drahomíra Slavíková požádala soudce, zda by mohla zůstat v soudní síni. Ten jí odpovéděl, je-li volné místo, tak ano. Volných míst bylo v síni víc, ale redaktoři stranického tisku zatvrdili svá srdce a šeptali, že židle, ke kterým se blížila, jsou "obsazené". (Seděly tam posmrtné stíny zavražděných z Babic, jak je prokurátor před soudem připomněl, co oběti nepřátel komunistů, atd.) Moc zástupců komunistického tisku však nedosahovala až k místu vedle zástupce západní tiskové agentury, tam se svědkyně posadila a vytrvala až do konce jednání: lze jen doufat, že jí žádná lokomotiva, vybavená v čele pěticipou hvězdou, v příštích letech v Lokodepu nepřejede a nerozdrtí. Před soudem pak žádný jiný svědek už vyslechnut nebyl a soudce veškeré výpovědi monotónním hlasem četl. Nebylo to ani tak obtížné, protože 90% vyslychaných svědků uvedlo do protokolů StB pouze dvě slova: Odmítám vypovídat. Ti zbývající iniciativu Jirouse chválili. Však prokurátor pak zvýšeným hlasem tvrdil, že mnozí, cituji "podepisovali snadno a lehce" a obžalování u mládeže "s naivními představami počítali a zneužili je". Svědkyně Slavíkové se prokurátor v reálně socialistickém stylu ptal: "Věřila byste Jirousovi, kdyby Vám tvrdil, že zbourali Karlův most?" Svědkyně mu odpověděla jenom tak, jak lze na hloupou otázku reagovat: "Nemohu odpovědět". Obhájce Machourek však potřeboval před soudem zdůraznit, že okresní soud v Jihlavě vrátil dne 16. 2. 1989 okresní prokuratuře *usnesením* žalobu zpět. Proč? Soud vynesl toto usnesení proto, že si nemohl ověřit, zda údaje v Jirousově básnickém apelu o tisících zabitých a popravených, 217 000 odsouzených nevinných obětích odpovídají pravdě. A prokuratura přesto neuvedla jediná konkrétní čísla o počtech obětí z 50. let! Prokurátor tedy obviňoval Jirouse a Tichého z hrubého útoku a zneužívání ústavního práva pro úmyslný trestný čin pobuňující nepravdy a přitom pravdu a pravdivé poznatky odmítl i soudním orgánům — oproti usnesení soudu — zveřejnit. Ano, kdyby Jirous tvrdil, že v Praze zbourali Karlův most, měla by svědkyně možnost si tuto skutečnost ověřit! Kde si však může v ČSSR mladý člověk ověřit, kolik nevinných občanů socialismus, jako nehumánnější společenský systém planety, v jeho vlasti umučil? Jednoho? Sto? Tisíc či deset tisíc? Podobnou informaci se v ČSSR nesmí dozvědět ani údajně "nezávislý" soudní orgán, a přesto

IVAN MARTIN "MAGOR" JIROUS

FOTO HELENA POSPÍŠILOVÁ-WILSON

musí vyhovět prokurátorovi a autory básnického apelu uvrhnout do těžkého vězení. "Nezávislý soud" v ČSSR musí věřit prokuratuře i tehdy, když prokuratura proti jeho usnesení odmítne podat jediný důkaz o skutkové podstatě údajného úmyslného trestného činu... To je skutečnost "nového myšlení" v Československu z jara 1989.

Prokurátorovi však nestačila obžaloba a mimo její rámec se náhle začal obžalovaného Tichého ptát, kde získal zahraniční psací stroj. "Kolik může mít takový stroj cenu — 5.000 nebo 10.000 Kčs? Není to zvláštní a podivné, že Vám ho nějaký neznámý muž jen tak dal?"

Orgány činné v trestním řízení totiž nezajímají nikdy ceny a počty ubitých lidí, pokud se toho dopustili komunisté: je zajímají především peníze, hodnota věcí v tisícovkách, atd. Obžalovaný Tichý, jehož otec i bratr žijí v Izraeli, prokurátorovi na jeho ekonomický zájem odpověděl jedině možným způsobem: "Pane prokurátore, kdybychom se tady měli bavit mimo rámec obžaloby o zvláštnostech a podivnostech života, trval by tento soud týdny."

Obžalovaný Jirous vypověděl: "V podstatě ten dopis považuji za báseň. Na dotaz prokurátora, kde jsem přišel k oněm počtům nevinně zabitých a pronásledovaných občanů sdělují, že v jiné básni od Heřmana Chromého. A pak v díle nezávislého publicisty a historika Kratochvíla, který se věnoval tomuto tématu."

Nyní odskakuji k první pauze, soudcem povolené přestávce na 15 minut od 10.45-do 11 hodin. Soud měl natolik předem promyšlenou režii, že zástupci komunistického tisku — ti nesmějí trpět hladem — měli v balíčcích zakoupené chlebičky. Pojídali je na chodbě u okna. Naivní lidé ze Západu, včetně obžalovaného Tichého či mého manžela, neměli dle žádosti soudce opouštět chodbu, strážnou příslušníky SNB. Ti také odmítli pustit manžela mezi asi stov-

ku Magorových přátel: bránil se, že potřebuje jít na záchod a tak ho uvedli na záchod, sloužící jinak pouze zaměstnancům soudu, vedle soudní síně. Ti, kdož organizovali přelíčení, věděli, že potom soudce potáhne líčení v jednom zátahu až přes 14. hodinu: původní chybu neobsazení všech židlí v síni rovněž napravili během této přestávky. Telefonicky byli přivoláni další přihlížeči z řad StB: z nich se potom vyznamenaly dvě ženy. Ty při slovech obhájce Machourka v poslední lavici rušily: "To snad není možné! To se mi jen zdá!" Byly skvěle nalíčené a upravené dle jihlavské módní vlny pro režimu věrné občanky, až do posledního mozkového závitů: někdo jim vysvětlil, že po 14. hodině se objeví ony před televizními kamerami, v plné své kráse. Ach, ať vždy chladné oko ČST na nich spočine a navěky jim splní jejich sny a zdání, v ČSSR.

Při druhé, necelé hodinové možnosti k jídlu, se odebral Schwarzenberg a další do blízké restaurace Krystal. Tam šel jíst i manžel, když předtím se k němu přihlásil ing. Babiak, kterého měl tak možnost představit dr. Alexandru Klimešovi. Ten už sice manželovi přestal tykat, vysvětlil mu, že pracuje pro aparát Československé strany socialistické a především byl ochoten vyslechnout ing. Babiaka. Když ten připomínal, že od konce ledna mu neodpověděli na jeho dopis, dr. Klimeš zdůraznil, že už obdrželi na Výbor přes 600 podobných žádostí československých občanů. Ale připustil, že jméno Babiak mu cosi říká a naznačuje. V restauraci Krystal odmítli otevřít salonek a tak členům obou Výborů nezbylo, než vzít zavděk místním bufetem a studenou nakrájenou sekanou s chlebem: nic jiného v tak pozdní dobu nezbylo. Díky tomu došlo k situaci, že jak dr. Klimeš, manžel a dr. Schwarzenberg seděli u jednoho stolu. Samozřejmě i s ing. Babiakem: ten pohledem nevěřícího sledoval, jak přítomný kníže rozkrájel studenou sekanou na talíři, aby se mohl podělit a sám pak si od manžela s dovolením vypůjčil láhev s limonádou a dopil jí přede všemi bez skleničky. Kdo se podívá tomu, že ing. Babiak požádal potom knížete o pomoc při vysvětlení ubití komunisty? Zde, v ČSSR? Vždyť nejdříve se v té záležitosti obrátil 24. 1. 1989 na generálního tajemníka KSČ Jakeše, ten však ho neznal za vůbec hodna odpovědi! Proč by v novodobé situaci v Evropě nepoužili komunisté služeb člena z nejstarší evropské šlechty pro vysvětlení záhadného ubití svého soudruha v Michalovicích? Proč by měl takovou záležitost ztráčet čas soudruh Miloš Jakeš? Co i kdyby si jeho osobu podali příslušníci SNB někde na veřejnosti? Vždyť 9. 3. 1989 prokázali v Jihlavě, že účtu nečekanou mají jen před knížetem, který se těžko kdy stane

předsedou ZO KSČ. Ano, podobný nápad by považovali příslušníci SNB za předem vyloučený a chovali se ke knížeti lépe, než korektně: nikdo z uniformovaných neprojevil sebelepší úmysl, ani po soudu, vyvléci ho z auta, atd.

Jediný, kdo na přítomnost šlechtice v soudní síni reagoval, byl zástupce prokuratury. Naprosto nečekaně zdůraznil ve své závěrečné řeči význam Vítězného Února, stovky zabitých příslušníků SNB, pro sebe nepřekonatelný význam vražd v Babicích a neopomenul Provolání předsednictva KSČ k lidu z posledních dnů. Jirouse i Tichého obvinil, že svou akci načasovali k 70. výročí vzniku Československé republiky, aby její pověst poškodili v zahraničí. Navrhl tedy jejich potrestání i dle § 112, 154 a 100. Jirous ve svém posledním slově jen žasnul, jak mohl v dubnu 1988 časovat akci už k 28. 10. ale aspoň pochopil, proč byl uvržen do vazby již 20. 10. 1988. Prokurátor totiž neopomenul soudu připomenout, že básnický apel Jirouse měl vliv i na odsouzeníhodné provokace na Václavském náměstí v lednu tohoto roku, neboť, cituji, "po porážce buržoazie v roce 1948 nevidí Jirous úspěchy socialismu v naší vlasti". Je zřejmé, že se snaží ovlivňovat mládež, aby neporozuměla významu "únorového vítězství pracujícího lidu a příchodu spojeneckých armád do ČSSR v r. 1968".

Co dodávat? Že soudem vyžádaní psychiatři v písemné expertize vyloučili jakoukoliv psychickou chorobu u Magora? Či vliv alkoholu na jeho psychiku, neboť MNV ze Staré Říše zdůraznil, že Jirous je členem tamního Svazu zahrádkářů a "alkohol používá ve zvýšené míře"? Že soudem určený psycholog Ženčák charakterizoval Magora jako zásadového, "vyhraněného intelektuála" — "nadprůměrné inteligence"?

Je ale nutné neopomenout výkon obhájce Jiřího Machourka z Brna. I Alexandr Klimeš řekl manželovi: "Obhajoba si zaslouhovala lepšího partnera ze strany prokuratury". Machourek v dlouhé řeči rozbil všechna prokurátorova obvinění a žádal pro obžalované naprosté zproštění viny. Oba obžalovaní shodně zdůraznili, že se cítí neviní a Tichý postoj 271 signatářů (či 265, kteří se tak vyjádřili) vyslovil stručně: "Chci zde žít v pravdě a ve cti! Jinak jsem mohl z ČSSR odejít..."

A také je nutné se zmínit o oné stovce příznivců Magora (byl mezi nimi i Mejla a především řada signatářů jeho apelu). Obsadili budovu soudu naprosto suverénním způsobem a kdykoliv Magora vedli nádvořím, otevřeli výklopná okna z chodeb a i dámských záchodů a volali: Magore! A ještě více slov: na manžela, který seděl v naprostém obklopení příslušníků StB to působilo nečekaně — oni

měli strach a celkem ustrašeně obraceli hlavy k oknům tím směrem. A když televize rozzála v soudní síni reflektory a z protějších chodbových oken bylo náhle možné do místnosti vidět, volali všichni z oken natolik, že soudce přerušil své čtení a poručil zapisovateli, aby jediné pootvěřené okno uzavřela, neboť ten pokřik signatářů zachycovaly mikrofony ČST!

Manžel měl z oné uzavřené části soudu možnost zahlédnout, že už dopoledne přijel na nádvoří prokuratury autobus: příslušníci SNB už v průjezdu vystoupili do budovy a byli v záloze. Když lze zatím sečíst všechny náklady a jen v nejrubších rysech finančních, pak se Magorovi podařil básnický text, který přišel socialistickou společností skutečně na čtvrt milionu korun: ve mzdách, nákladech, atd. Ještě nikomu, ani Nezvalovi, neumožnili v oblasti českých básní, aby proti každému jeho slovu položili takový balík peněz! Marné tedy obhájce Machourek žádal soud, aby přihlédl k faktu, že ve všech společnostech civilizovaných se na texty básníka bere zvláštní zřetel: takovým argumentům snad porozuměl jen dr. Schwarzenberg, který je členem mezinárodního P. E. N. Clubu stejně jako Jirous.

Rozsudek vyzněl na dvojnásobek časové míry, než určil soud v Praze nedávno pro Havla. Situace se přiostrňuje a na podzim už se asi začne opět s popravami českých literátů, kteří nevstoupí do Svazu spisovatelů, řízených zasloužilým ministrem normalizačním, jehož slovenské jméno je pro české literáty příznačné: Váňa!

Moderní prozaický útvar, mezi básní a prozaickým textem, trápí tedy v Československu komunisty mnohem víc, než nás, pouhé ženy. Vyhlásili tomuto žánru v případě Jirouse a Tichého válku, za pomoci SNB, prokuratury, soudu a redaktorů z komunistického tisku a ČST. Lze jen doufat, že Jirous nebude z vězení vynešen v rakvi, jako se to stalo Wonkovi 26. 4. 1988 — a proti čemuž Jirous svůj apel psal. Zatím mu byl soudním rozsudkem z Jihlavy zabaven psací stroj zn. Remington, starý 45 let, neboť dle zabavených uhlových papírů StB zjistila, nepochybně, že na něm svou báseň psal. Důležité je pro totalitní moc u nás požadavek základní: aby už nikdy víc nic nenapsal — proti nim.

Tvá, v ČSSR stále a navždy jen polovičatá

Iva Kotrlá

Důležité P.S.

Příslušníci SNB, kteří byli v souvislosti se smrtí ing. Babiaka v Michalovicích vyslýchaní a zadrženi, jsou opět na svobodě, v uniformách a dál vykonávají v Michalovicích strážní službu. Stalo se tak po tom, co Rudé právo napsalo, že ing. Babiak zemřel v souvislostech s alkoholem. Od zve-

Josef Škvorecký

Spravedliví muži v Praze

Nejnovější sovětský podvod nazvaný glasnost (známá česká lingvistka z Kanady Vladimíra Burke to překládá "halasnost") přinesl s sebou různé vedlejší efekty. Jedním z nich je činnost všemožných sovětských delegátů na všemožných mezinárodních kongresech a konferencích. Psal jsem o tom už v souvislosti s loňským mezinárodním literárním setkáním v Lisabonu, kam nepustili nejen Havla, ale ani Hrabala, kde zato byl oficiální delegát z Albánie a početná sovětská delegace, která svou liberálností málem zastínila Rusy ze Západu. Netvrdím, že někteří takoví sověští delegáti to se svobodu nemyslí upřímně: jistěže myslí. Ale možná tuší, možná netuší, že přitom slouží tradičním dezinformačním cílům sovětských bossů, to jest přesvědčit naivní Američany a o něco — snad — méně naivní západní Evropany, že až dosud to v Sovětském Svazu stálo za starou belu, ale teď se vše změnilo a sovětský systém bude od nynějška k nerozeznání od demokracie, řekněme ve Švédsku. Vždyť se dokonce v Moskvě dostanou MacDonaldovy hamburgery. Předpokládá se, že Američané, tradiční dobročinní naivkové světa, na ten trik s hamburgery naletí, a předpokládá se převážně správně.

Ne však úplně správně. Jedním z vedlejších efektů glasnosti bylo založení širší veřejnosti málo známého spolku, který vznikl na jakési mezinárodní literární konferenci na Kubě a dostal název *Asociación Internacional de Escritores policíacos*, což se do angličtiny přeložilo jako *International Association of Crime Writers*, neboli česky *Mezinárodní asociace spisovatelů detektivek*. Jako *spiritus agens* nového spolku posloužil sovětský detektivkář Julián Semjonov, požívající dobrodiní glasnosti a pobývající proto střídavě v New Yorku a v Moskvě. Američané mají svůj tra-

řejnění v RP. z 21. 1. 1989 se činitelé přiklonili k názoru, že ing. Babiak zemřel na cirrhózu jater: jeho tělo bylo exhumováno, neboť první úřední pitva zněla příliš nezvratně pro ubití. Dva dny po jeho záhadné smrti zemřel na rozčilení otec MUDr. Babiakové na mozkovou mrtvici a tak manželka — dle RP opilce-komunisty — byla ze smutku vyváděna orgány SNB každodenními výslechy! Tak vypadá reálně-socialistické vdovství: buď šťastná, že v Československu nežiješ. Slovo zde má nejen úžasnou hodnotu kulturní, ale i ...

Uveřejňujeme bez vědomí autorky □

diční *Mystery Writers of America*, který každoročně, po vzoru Oscara amerických filmařů, uděluje Edgara (na paměť zakladatele žánru Edgara Allana Poe) za nejlepší detektivku roku; Kanadáné mají svůj *Crime Writers of Canada*, jenž nejlepší kanadskou detektivku roku odměňuje cenou Arthura Ellise, což byl poslední kanadský profesionální kat před zrušením trestu smrti. Zatím — však nebylo nic mezinárodního.

Teď tedy je. Zakládajícími členy byly USA, Anglie, Francie, Bulharsko, Španělsko, Sovětský svaz, Itálie, Japonsko, Kanada, Československo a Kuba. Jaké jsou cíle tohoto slepence nelze s bezpečností říct. Podle čs. zástupce AIEP, Jiřího Procházky,* asociace vznikla z touhy různých spisovatelů světa po vzájemném porozumění a míru, z odhodlání bojovat svou tvorbou za práva člověka, spravedlivý společenský řád, proti každému útlaku, násilí, bezpráví, nesvobodě, ponižování, zneužívání síly a moci. (Signál, 20. února 1989). Zná osobně dost detektivkářů jak amerických, tak kanadských, tak českých, ale nepozoroval jsem, že by ve své činnosti toužili po tak vznešených cílech. Určitě po nich netouží americká odbočka AIEP, neboť v jejím oficiálním dopise, vybízejícím autory detektivek, aby se stali členy, se píše pouze: *Cíle naší organizace jsou jsou prosté: podporou mezinárodních styků mezi autory detektivek chceme své knihy propagovat mezinárodně, a zvýšit tím povědomí o našem čím dál populárnějším žánru*. Tedy na rozdíl od proclitých cílů dle Procházky, žádná politika, pouze americká věcnost a touha slušně se uživit literárním zločinem.

Samotný fakt existence spolku detektivkářů, u jehož kolébky stáli Sověti a jehož členy jsou dokonce i Bulhaři, může (a patrně i má) v naivních Američanech vzbudit dojem, že Sovětské impérium se skutečně radikálně mění, když se tam smí pěstovat dokonce i žánry, dle Ždanova a spol., jak známo, skrz naskrz dekadentní a buržoazní. Je možno, po našich letitých zkušenostech se sovětskou lživostí, předpokládá, že jedním z motivů založení téhle zvláštní internacionály nebyla kalkulace s americkou důvěrností?

*Je to údajně autor detektivek. Zřejmě je začal psát nedávno, protože v jeho bibliografii, jak ji zaznamenává oficiální *Slovník české literatury* z r. 1985, žádné detektivky nejsou. Zato se uvádí, že Procházka je od roku 1971 *redaktorem hlavní redakce Armády a bezpečnosti*.

Jenomže Američané, jakkoli jsou naivní a důvěřiví (podle sebe soudí tebe), nejsou, jak se brzo mělo ukázat, hloupí a bezzásadoví. Protože osobně znám několik sympatických lidí, kteří stáli u kolébky nové organizace, vstoupil jsem do ní. Snad jsem udělal dobře, neboť brzo poté, co jsem dostal členskou legitimaci, měl jsem možnost — sídlo organizace je v New Yorku a mezi vedoucími funkcionáři jsou Američané, spolek je tedy zakotven ve sféře demokracie — zabránit uplatnění subtilního triku inspirovaného možná sověty, možná americkou nezkušeností. Organizace se totiž rozhodla rovněž udělovat ceny: jednak *Cenu prince Alexeje Tolstého* (predikát "princ" se neuvádí v čs. a jistě ani v sovětských pramenech: je určen čistě jen pro západní konsumaci) za celoživotní dílo, jednak *Cenu Dashiella Hammetta* za nejlepší detektivku roku, vydanou — a tady dejte pozor — v její rodné zemi. Dvanáct světových nakladatelství se zavázalo, že takto početné dílo vydají v dvanácti, ne-li více, překladech.

První, co jsem jako novopečený člen udělal, bylo, že jsem napsal newyorskému sekretariátu psaní, z něhož vyjímám:

Byl bych rád, kdybyste mohli vyjasnit jednu pasáž v dopise, který jste rozeslali autorům detektivek. Podle toho dopisu bude se Cena Dashiella Hammetta udělovat "knize vydané v její rodné zemi". Nejsem si jist, zdali vím, co je "rodná země" knihy, ale pokud jde o mne, jsem český exilový spisovatel, moje knihy jsou na černé listině v Československu (což je moje rodná země), a právě jsem vydal sbírku detektivních povídek The Mourning Demeanor of Lt. Boruvka, která původně vyšla v Praze, později v roce 1971 v Anglii (Gollancz) a teď vychází u W.W. Norton v New Yorku.

KAREL TRINKEWITZ

Bůhví, jestli tahle záležitost s "rodnou zemí" není figl, jenž by umožnil vyloučit exilové spisovatele z možnosti dostat Hammettovu cenu. Protože mám jakési znalosti o nenápadných mezinárodních tricích, myslím, že moje podezření není zcela pitomé. A jak víte, fenomén exilu je v dnešním světě čím dál rozšířenější.

Naivní Američané pochopili a zmínka o "rodné zemi" byla z formulace podmínek na získání Hammettovy ceny vypuštěna.

Po sovětském vzoru, nová mezinárodní organizace zatím zdatně mezinárodně schůzovala. Od založení v r. 1986 zasedal její výkonný výbor už čtyřikrát: v Havaně na Kubě, v San Juan del Rio v Mexiku, na Krymu v SSSR a v Gijonu ve Španělsku. Letos se konalo páté zasedání — v Praze. Jiří Procházka, redaktor hlavní redakce Armády a bezpečnosti, se na ně velmi těšil a mnoho si od něj sliboval: *Členové AIEP jsou ve svých zemích většinou velice populárními osobnostmi. Jejich články o zasedání a osobních dojmech vyjdou ve velkých světových časopisech a mám zkušenost, že piší objektivně a pravdivě. Někteří z nich možná mají o Československu poněkud zkreslené představy, působí na ně tisk a propaganda. Až přijedou k nám, mnohé hroty se ulomí. Jsou to lidé čestní a poctiví a věřím, že o nás budou ve světě pravdivě informovat. Byl bych rád, kdyby si z Československa odvezli právě tak krásné dojmy, jaké si odvezli ze Sovětského svazu.* (Signál, 20. února 1989).

Procházka plácyplác nepočítalo ovšem s československou skutečností zimy 1989, ale s předpokládanou Potěmkinovou vesnicí, jakou se sovětům podařilo zbudovat (pouze částečně — viz článek kanadského detektivkáře Erika Wrighta o Krymské konferenci v *The New York Time Book Review*) na Krymu. Vesnice ovšem byla připravena: delegáti ubytováni v zámku na Dobříši; většinu týdně měli strávit zájezdy po jiných zámcích v Čechách a opulentními recepsemi; nepatrnou menšinu rokováním. Jenže došlo ke špatné časové koordinaci. Týden zasedání 20. - 25. února byl totiž naneštěstí také týden, kdy se konal soud s Václavem Havlem za zločin polohování květin na místo, kde se na protest proti sovětskému přepadu před dvaceti lety upálil Jan Palach.

Americká delegace (včetně Kanadčanů) přijela do Prahy většinou v pondělí 20. února, a marně se sháněla po *spiritu agens* Juliánovi Semjonovovi. Prý ještě nedorazil. Teprve později vyšlo najevo, že dorazil už před několika dny, aby ty strávil rokováním za zavřenými dveřmi s čs. vládními činiteli. K prvním zasedání došlo v úterý 21. února ráno, bylo však narušeno — abych mluvil místním jazykem — protestním telegra-

mem, který z New Yorku poslali *Mystery Writers of America* v němž odsoudili zatčení Václava Havla. To zatčení se tedy čs. ouřadům sice utajit nepodařilo, zato nikdo z delegátů neměl tušení, že v době, kdy zasedají, aby, dle Procházky, "bojovali za práva člověka" a proti "bezpráví a ponižování", o několik ulic dál okřikuje čs. soudce Havlova obhájce, aby držel hubu (*shut up*, dle amerických pramenů).

O tom se delegáti dozvěděli až den nato, ve středu 22. února, na tiskové konferenci v Klubu spisovatelů. Ne že by čs. zástupci dali Havlův případ na mezinárodní přetřes. Plácalo se o obvyklých blablech, když tu náhle vstal odvážný člen Svazu spisovatelů, jehož identitu se mi z pramenů nepodařilo zjistit (a na StB jsem se neptal, to nemohu), a nahlas protestoval proti tomu, že byl Havel odsouzen na devět měsíců za zločin s květinou. Přes snahu tlumočnicků přetlumočením zašumlovat odvážlivcův improvizovaný projev, v západních delegátech vzniklo podezření. Oč přesné jde, dozvěděli se až na mexickém velvyslancectví, kam se odebrali z Klubu spisovatelů na recepci. Tam se také domluvili, že ten večer na Dobříši svolají zasedání, s nímž se v plánu konference nepočítalo.

Zasedání začalo v deset večer, skončilo ve tři ráno a bylo tzv. bouřlivé. Francouzský autor Didier Daeninckx rezignoval na místo v exekutivě na protest proti tomu, jak na zasedání vystupovali sovětsí a někteří jiní komunističtí členové exekutivy. Nato vydal prohlášení, že nedovolí, aby jeho knihy vycházely v Sovětském Svazu. Připojil se k němu i jiný francouzský účastník Jean Francois Corral, který zároveň oznámil, že se nezúčastní ani příštího zasedání exekutivy ve francouzském Grenoblu. Brzo se ukázalo, že zasedání v Grenoblu se nezúčastní nikdo, protože schůzující zastihl druhý den telegram od starosty Grenoblu, jenž pozvání do svého města odvolal.

Zasedalo se i většinu dne ve čtvrtek a v pátek, takže Potěmkinovy vesnice zůstaly povětšinou nenavštívěny. Na závěrečné tiskové konferenci předložila exekutiva tři prohlášení pro tisk. To nejmírnější, které pod morálním terorem západních delegátů podepsali prý i někteří delegáti ze zemí mírového tábora, se obracelo na presidenta Husáka se žádostí, aby Havlovi udělil milost. Druhá verze byla poněkud silnější; třetí verze, na níž se západní delegáti usnesli poté, co došel telegram od místopředsedy AIEP Rogera L. Simona a od člena předsednictva americké odbočky AIEP Rosse Thomase, a kterou podepsali Američané, Kanadčané, Italové, Španělé, Angličané, zbylí Francouzi a delegáti ještě asi dvou zemí, jež jsem nezjistil, žádala, aby Havel byl zproštěn viny a propuštěn na svobodu.

Zproštěn viny ovšem Havel být nemůže, neboť se skutečně dopustil polohování květin k soše sv. Václava, a protože stranová rozhodla, že pokládání květin je v ČSSR zločin, je to zločin. Na závěr tiskové konference prosadili západní účastníci, že rezignace dvou Francouzů musí být oficiálně zveřejněna, spolu s důvody, jen je k rezignaci vedly.

Všechny důvody neznám: jedním však bylo, že sovětská delegace v čele s Juliánem Semjonovem obcházela na schůzi účastníky a snažila se je přesvědčit, aby žádné prohlášení k případu Havel nezveřejňovali a nechali to na něm. On prý v Moskvě zařídí, aby Havla propustili. Prohlášení může Havlovi jen uškodit.

Semjonov to v Moskvě zaříditi možná mohl, možná nemohl; nevím. V každém případě je jím navrhované řešení zcela v předglasnostní tradici, již založil onen soudruh, který vdově po nevině popravené oběti Slánskyády nabízel, že jí za nebožtíka zaplatí, ale jeho rehabilitaci na první stránce Rudého práva (kde otiskli zprávu o jeho tvrdém, ale spravedlivém odsouzení k smrti) nezveřejní. Tvzení, že prohlášení Havlovi uškodí, zamotalo ovšem západním autorům hlavy, a tak čtvrtek a značnou část pátku strávili soukromými hovory s anglicky mluvícími i angličtinu lámajícími Čechy. Teprve když ti je vesměs ujistili, aby nedali na nabídku moskevských techtlemechtlů, ale ozvali se na obranu Havla, a to co možná nejhlasitěji, ozvali se na tiskové konferenci, jak nejhlasitěji mohli. Jediné, co Češi žádali, bylo: "Jenom nás v tom nenechávejte samotné!"

Západní delegáti tedy udělali, co mohli. Rozjížděli se s vědomím, že pražské zasedání AIEP bude možná zasedáním posledním, ale také, jak napsal jeden z nich své národní organizaci AIEP, s přesvědčením, že zastat se kolegy svévolně uvězněného je důležitější než existence *Mezinárodní organizace autorů detektivek*.

Jak to bude, uvidíme. Osobně si myslím, že kvůli skotáctví českých staliničků sověti nedopustí, aby vzala za své detektivkářská internacionála. Spíš se bude pokoušet nabýt v ní větší vlivu. Ale to bude těžké. Jak kanadští marxističtí profesori literatury dokazují, detektivka je žánr skrznastrz buržoazní, tedy nepokrokový; tedy s detektivkáři, jejichž řemeslem je buržoazně psát o tom, jak dobro vždycky zvítězí nad zlem, těžko hnout. Jsou to skutečně, jak to napsal redaktor hlavní redakce *Armády a bezpečnosti* Procházka správně, lidé *čestní a poctiví* a o poměrech v Československu *budou ve světě pravdivě informovat*.

PLÁNUJETE DOVOLENOU NA FLORIDĚ?

Navštivte krajanský motel

JASMIN VILLA

801 S. Ocean Blvd.
Pompano Beach, Florida 33062

Tel: (305) 941-7930

Těšíme se na Vás,
Lajoš a Janet Naňákoví

Navštivte krajanský motel na
západním pobřeží Floridy

WHITE SANDS

Konfortní dvoupokojové a
jednopokojové apartmány
s kuchyňkou, vzduchovým
chlazením, barevnou televizí,
bazénem, 60 m od krásné pí-
sečné pláže.

Rozumné denní nebo týdenní
ceny.

13701 Gulf Blvd.

Madeira Beach, Florida 33708

Telefon: (813) 391-9541

nebo (813) 391-2377

Srdečně Vás zvou

Jindra a Čeněk Kopecký

Sixty-Eight Publishers Corp.

Nakladatelství současné české a
slovenské literatury, která nesmí
vycházet v Československu,
vydává práce autorů v exilu
i mnoha těch, kteří žijí doma.

Napište si o katalog.

Sixty-Eight Publishers Corp.

Box 695, Station A

Toronto, On. M5W 1G2

CANADA

Úředně ověřené překlady
z češtiny do

angličtiny, franštiny,
němčiny a naopak

provádí přísežný překladatel

LADISLAV SANTIAGO de la CRUZ

Guerickenstrasse 21,

8000 München 40

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO

Tel. 3617404 a 3617405

Jan Pulda

Devizové zdroje Československa

K poměrně nízkému zadlužení Československa u západních států přispívá nesporně, jako jeden z hlavních zdrojů, přísun deviz od Čechů a Slováků v exilu (Martin Kincl: Devizová blokáda... Západ č. 1/89). Na okolnosti "úpravy vztahů" nezáleží, čs. stát přijímá rád devizy od kohokoliv, i od "neupravenců". Těchto je ovšem menšina.

K nedávno zavedené možnosti zřizovat devizová konta v tuzemsku, tedy odsud tam, nutno — k sumám jako takovým — přičíst nestydatě dlouhé lhůty mezi poukazem peněz z ciziny a okamžikem skutečné dispoziční možnosti tuzemce jeho penězi. Tři měsíce není nic zvláštního, k čemuž je uváděna výmluva nedostatečné technické a personální vybavenosti. ("Jsme nato v Praze jen tři a děláme to ručně, počítače nemáme"). Tři měsíce má pražská banka k dispozici k jakékoli manipulaci poměrně velké sumy. V té souvislosti připomínám nedávný soudní rozsudek, který nutí západoněmecké banky přispívat k dobru vklady zákazníků okamžitě a ne až s několikaletým zpožděním, jak byla dosavadní praxe, ze které plynuly bankám značné a neoprávněné zisky. Mám ale silné podezření, že hlavním zdrojem deviz čs. státu jsou pořád ještě "zlaté ruce" pracujících, vyrábějících zbraně. Mám k dispozici jen souhrnnou statistiku (viz tabulku), za léta 83 až 87, vývozu těžkých zbraní (Grosswaffen), jimiž se zřejmě myslí letadla, děla, tanky rakety, nikoliv ruční zbraně. Ty nejsou zahrnuty, ovšem ty jistě zástupci

Kovo či Mototechny nerozdávají zájemcům jako reklamní kuličková pera zdarma. K tomu dále přistupuje okolnost, jak uvádí zdroj statistiky, že tato oficiálně přiznaná čísla nepodávají úplný obraz o stavu věcí. Značná část vývozu zbraní jde přes nekontrolované kanály "šedého trhu".

Pořadí světových vývozců těžkých zbraní v letech 1983-1987 v miliardách US dolarů*

Pořadí	Země	Hodnota vývozu
1.	SSSR	53.0
2.	USA	52.2
3.	Francie	19.7
4.	Velká Británie	8.3
5.	Německo (NSR)	7.6
6.	Lid. Čína	5.5
7.	Itálie	3.0
8.	ČSSR	1.5
9.	Španělsko	1.5
10.	Brazílie	1.4
11.	Israelel	1.3
12.	Švédsko	1.1
13.	Holandsko	1.0

*V cenách z roku 1985. Zdroj údajů: SIPRI

V sledované "pětiletce" činila tržba Československa za těžké zbraně 1.5 miliard dolarů. Tím se Československo umístilo v obchodu se smrtí na čestném osmém místě světového žebříčku. Kdysi bývala na čs. vývozních kanonech okřídlená škodovácká šipka. Zůstala i teď? Co kdyby se místo ní vyrážela do kovu okřídlená "mírová" holubice?

1. MÁJ V PRAZE

FOTO LÍBA TAYLOR

Ota Ulič

Islám jako navržená léčba neduživého vědeckého socialismu

Patnáctého února 1989 z Afghánistánu jako poslední sovětský voják vypochoďoval jejich vrchní velitel, generál-poručik Boris V. Gromov. Dohřměly houfnice. Jenže co my víme, kolik agentů, v burnusech zabalených kágébáků, zůstalo, jak si bude SSSR počínat v přilehlé hraniční provincii, kdy se znovu zvednou letadla bombardovat onu mnohokrát již přebombardovanou zemi.

Ale i tak, Rudoarmějci se vraceli nevítezně, s potupou. V interview v *Ogonku* (8. března) náměstek ministra obrany, generál Valentin I. Varrenikov přiznal, že Afghánistán byl veliký omyl, že vojákům se do dobrodružství nechtělo, ale museli uposlechnout Brežněvovu kliku.

Tvrzení o splnění internacionální pomoci dovedou věřit jen mdlí duchem. Nepodceňujeme šok v zemi, jejíž většina obyvatelstva velmi schvalovala předchozí trestné expedice do Maďarska a Československa, srovnat kostru pomýleným. A teď primitivové negramotové v neúrodných skalnatých kopcích to hrdinné armádě osvoboditelce pořádně natřeli, mýtus její neporazitelnosti tak v háji.

Debaki, který se protáhl na devět roků (tedy táž doba americké zaangažovanosti ve Vietnamu, pokládáme-li za začátek incident v Tonkinském zálivu), bylo drama o čtyřech dějstvích:

1. Standartní recept, osvědčený za druhé světové války v Evropě — tanky, dělostřelectvo, motorizovaná pěchota, to vše vrhnout do kopců proti rebelům. Jenže třetí zákon dialektiky — rostoucí kvantita přecházející v novou kvalitu — jaksi nefungoval. Afghánci nečekali na popravu, mizeli v neznámu, a sovětské velitele projevívali žalostně málo iniciativy v terénu, kde se situace mění každý okamžik. Nelze se jim co divit, však jsou to odchovanci principů demokratického centralismu, praxe, kde každá pitomost vyžaduje souhlas u vyšších pánů.

2. Po téměř čtyřech rocích fiaska hlavní velitelství konečně uznalo, že tato strategie vsutku nefunguje. Následoval rozkaz stáhnout se do měst a pár opevněných bodů a zbytek země *de facto* přenechat nepříteli. Jenže nepřítel neulehl k zimnímu spánku: přepadal konvoje se zásobami a činil značné škody na majetku a životech. Takhle to ovšem internacionalisté, zahrabaní na pár místech, nikdy nemohli vyhrát.

3. Proto se v r. 1984 pustili do kopírování amerických metod ve Vietnamu — speciální jednotky, útoky s helikoptéry do týla nepřítele. Překvapení a přepad, zdálo se, že toto řešení bude fungovat.

4. Málem se povedlo, nebýt jedné zbraně, kterou během dvou roků Američané vlastencům dodali — STINGER, ruční protiletěcká raketa. Zřídka kdy měl jeden druh zbraně tak podstatný podíl na výsledku celé války, jako mělo toto smrtelné žihadlo: sovětská letadla a zejména helikoptéry začaly padat z nebe, ztráty natolik veliké, že velitelství poručilo návrat ke strategii č. 2 — ústup do opevněných bodů.

A v r. 1988 Gorbačov oznámil totální ústup — odchod ze země. Z internacionální, nezištně poskytnuté a celým pokrokovým světem aplaudované internacionální pomoci se stal nepřijemný omyl.

Slovy J. F. Kennedyho "Vítězství má mnoho otců, kdežto porážka je sirotek." Po porážce se nejen hledá viník — v tomto případě snadno nalezen, zavinil to Brežněv, který mnoho jiného zavinil —, ale též se váží následky fiaska do budoucnosti. "Splnili jsme naši povinnost a je to," říkají jedni. "Tím, že odcházíme bez vítězství, dopouštíme se nebezpečného precedentu," varují druzí.

"O to víc je nebezpečný, poněvadž je mohamedánský, račte se podívat po okolí," též by se slušelo dodat.

* * *

Gorbačov má hodně smůlu, nohy mu nepodráží jen byrokraté a pasivní, na centrální rozkazy přivykly lid. Černobyl přišel na několik miliard. Podstatně klesly světové ceny zlata a oleje, hlavních to zdrojů valutových příjmů. Příjem valut do státní pokladny klesl na polovinu. Jak robit pěti-letý plán včetně plánu modernizace a nákupu technologie, když podmínky na světových trzích se mění ze dne na den?

Totalitní model společnosti je ten nejnáročnější: předělat společnost, předělat každého člověka. Cíl se dal venkoncem zvládnout ve Spartě starého Řecka, v Kalvínově Ženevě, ale jak něco takového uskutečňovat na Sahaře, v džunglích Amazonky, nebo v Sovětském svazu, zemi rozlezlé na jedenácti časových zónách? Víc než stovka národností a některé si začínají počínat velmi neposlušně. V balt-

ských republikách vznikají organizace, jejichž programem je odtržení od Sovětského svazu, a nikdo z opovůživců ještě nebyl odstřelen. Vypukly ošklivé sváry mezi Armény a Azerbájdžánci, a když v prosinci 1988 Arménii postihlo kruté zemětřesení, svět spěchal s pomocí, pořádaly se sbírky i na Novém Zélandu, ale u sousedních Azerbájdžánců se oslavovalo. Díkuvzdání Allahovi, vyslyšel nás!

Načež teď v Afghánistánu v hadrech zabalení bojovníci, s jménem Allaha naotech, potupně vyženou Rudou armádu.

* * *

"Náboženství je opiat," známe, známe, pane Karel. Učedník Vladimír Iljič kořatil totéž slovy, že je to druh vodky, v níž si primitivové namáčí svou duši.

A jak víme, s církvemi a vírami v Sovětském svazu zatočili znamenitě. *New York Times*, 7. ledna 1979 (tedy rok neprozřetelného vstupu internacionalistů do Afghánistánu): Naprostá většina mešit je zavřená, v Samarkandu, s obyvatelstvem přes půl milionu, fungují jen dvě. V jiných městech nejsou žádné. Minarety přitahují jen turisty. Jevgenia A. Makejeva, ředitelka mateřské školy, tvrdila, že za 27 roků se nepotkala s ani jedním nábožensky ovlivněným dítětem. Šejk Zijautdin Babachanov, velký mufti sovětské střední Azie, se nevěnuje víře, ale propagandě SSSR v zahraničí.

Všechno tedy na nejlepší cestě k finální ateistické nirváně — a ono ne. Jednak tedy Afghánistán, jednak — a to zejména — výpuk Islámu, mohamedánského fundamentalismu v řadě zemí. Některé jsou v sovětském sousedství, v obsahu či tedy doslechu zahraničního rozhlasu. Tato tzv. elektronická revoluce, mešášká sdělení z Iránu a Pakistánu, volání po islámské solidaritě, nachází pozorné posluchače v zemi s ideologickým vakuem, kde oficiální víra — marxismus-leninismus — je přece už totální mrtvola. V ruské části SSSR se vakuum dá nahradit ruským nacionalismem, ale tady mezi sovětskými Aziaty? Tady spíš ona solidarita *imeni* Allaha, s nacionalismem podstatně antiruským a antisovětským.

Zahraniční studenti, zejména příslušníci muslimského bratrstva hnutí egyptského původu, se rovněž podílí na potížích. Za vinu se jim například přikládá vyvolání antiruských výtržností v Alma-Atě v prosinci 1986.

Islamic Republic News Agency oznámila, že Ayatollah Ruħollah Khomeini kontaktoval prezidenta Gorbačova a poradil mu "vázně studovat a zkoumat Islám" jakožto nejvhodnější ideologickou náhradu za mrtvý, neživotný komunismus.

Nevíme, co, či zda vůbec Gorbačov odpověděl. Třeba se smáli.

Spíš se asi nesmáli, neboť též dovede počítat. Porodnost v asijských republikách Sovětského svazu je čtyřikrát vyšší než v evropských oblastech. Proto se stát snaží směrem na východ populaci krotit a směrem na západ ji podporovat. Snahy prozatím k ničemu nevedou a demografové poskytují chmurné předpovědi: Uzbekistan (18.4 mil. obyv. v r. 1985; 27.1 mil. předpověď pro r. 2000), Kazachstan (16.1 — 20.0), Tadžikistan (4.6. — 7.2.), atd. V roce 2000 Rudá armáda bude převážně žlutá armáda. — A navíc i mohamedánská, půjde-li to takhle dál.

V současné době žije v Sovětském svazu 45 milionů Muslimů, z nichž většina patří k větvi Sunni — v podstatě konzervativní, státu ne moc nebezpečné.

Fanatickou odnoží jsou tzv. Wahhabis, soustředění zejména v jižní a střední části Tadžické republiky — tedy v bezprostředním sousedství Afghánistánu. Jejich mullah, velebný pán Abdullo Saidov, napřed poslal petici 27. sjezdu KSSS v r. 1986, a když neuspěl, začal se dovolávat založení islámského nezávislého státu ve střední Azii. Někteří sovětsí mullahové již vyzývají k *jihadu*, svaté válce proti sovětskému státu. V podrobné studii "The Mullahs vs. Moscow" (*Washington Post*, 25. září 1988), autor Allen Hetmanek, specialista na sovětské záležitosti, uvádí, že mohamedáni z jihu pravidelně překročí sovětské hranice kázat svou víru a dokonce i rekrutovat dobrovolníky do boje. V dubnu 1987 sovětské úřady přiznaly, že došlo k raketovému útoku na továrnu v Tadžikistánu. Pořádně tedy problémy, zatím co v politbyru nesedí nikdo, kdo by Islámu a jeho explozivnímu potenciálu rozuměl.

Chomejní vypsal milionovou odměnu za zabítí rouhajícího se spisovatele Rushdieho. Svět se otřásl, ozvaly se protesty — nikoliv ale z první země socialismu. Tam jakoby glosnosti nebylo. Zahraniční ministr Ševarnadze zajel do Teheránu na oficiální návštěvu a vražedný kontrakt, vzdor naléhání z mnoha stran, nijak nezatratil. Znovu si vyslechl imámovu radu, ať že se Sověti odvrátí od své neznabožské ideologie a dají se na korán.

* * *

Nemyslím, že bychom si měli mnout ruce slastí. Komu dát přednost — Marxovi nebo Mohamedovi? Značně se mi nelíbí ani jeden.

Ovšem, leckdo řekne, že přece mnohokrát lepší jsou středověcí dervišové, poněvadž jsou méně nebezpeční. Že světu spíš hrozí sovětské tanky, než náboženští fanatici z pouště.

Jiří Sláma

Třetí cesta do Sovětského svazu

Rok 1962: Moskva, Leningrad, Charkov

Poprvé jsem byl v Sovětském svazu v říjnu 1962. Přednášel jsem tehdy už 10 let na Vysoké škole ekonomické v Praze o socialistickém hospodářství. V té době jsem už neměl žádné iluze o hospodářském a politickém systému, ve kterém jsem žil. Tyto iluze jsem od roku 1946, kdy jsem tehdy 16letý vstupoval do komunistické strany postupně ztratil. Už dlouho před první cestou do Sovětského svazu jsem byl přesvědčen, že systém potřebuje hlubokou reformu a že taková reforma je zásadně možná. Nejel jsem do Moskvy s velkým očekáváním, ale s notnou dávkou zvědavosti. Ledacos mě překvapilo už cestou, na příklad to, že železniční mosty byly obehnané ostnatým drátem a hlídali je vojáci. Nepočítal jsem také s arogancí s jakou se mnou stejně jako s jinými cizinci jednali úředníci se kterými jsem měl co dělat v Moskvě na partnerské vysoké škole — Institutu Plechanova. Ovzduší v Leningradě, kde jsem strávil v listopadu jeden týden, bylo po všech stránkách mnohem příjemnější.

Vnitřní situace Sovětského svazu byla ve znamení reformní diskuse. Podnítil ji známý článek profesora Libermana o plánu, prémiech a odměňování. Liberman navrhol, aby se základem řízení hospodářství stal zisk. Strávil jsem brzy na to u Libermana na Charkovské universitě krásný týden a velmi jsme se spřátelili. V roce 1968 jsme ho pozvali do Prahy — byl nadšen tím, co se u nás dělo.

V té době uvěřil Solženicyn v šestém čísle literárního měsíčníku *Novyj mir* — který se ostatně i v současnosti proslavuje stále novými publikacemi posunujícími perestrojku kupředu — proslulou novelu "Jeden den v životě Ivana Denisoviče".

Jenže o kolik víc jsou vědečtí marxisté-leninisté novověcí? I primitivové dovedou zabíjet ve velkém, znovuzavést chemickou válku proti civilnímu obyvatelstvu — a též atomovou válku. I když třeba sami nejsou schopni sestrojít koloběžku, atomovou bombu si případně koupí — však co není na tomto světě na prodej?

Co kdyby se ale Gorbačov přece jen dal s Chomejním do party? Sice by bylo dost legrační vidět Mišu na kolenou, jak se holou hlavou dotýká koberce ve směru Mekky, ale při uvážení toho všeho ostatního v našem málo racionálním světě, smích by nás asi dost spěšně přešel.

Hned po příjezdu mi několik sovětských kolegů kladlo na srdce, abych si toto líčení života ve stalinských táborech přečetl.

Situace ve světě byla tehdy velmi napjatá. Nebezpečí velké války bylo aktuální. Byla to doba kubánské krize. Zažil jsem tehdy něco, na co do smrti nezapomenu. Ve studentské koleji jsem bydlel s Vietnamci. Když jsem projev radost nad tím, že se Chruščev a Kennedy dohodli a že válka nebude, ukázalo se, že Vietnamci mají jiný postoj. Byli vývojem událostí a dohodou mezi USA a Sovětským Svazem zklamáni. Když jsem se ptal, co se tedy mělo stát, odpověděl jeden rusky (jinak jsme se pochopitelně domluvit nemohli): "mělo se udeřit" a doprovodil svou odpověď významným gestem sevřenou pěstí. Když jsem namítl, že válka by znamenala ztrátu stovek milionů lidských životů, mávl jen rukou a řekl: "ale socialismus by definitivně vyhrál nad kapitalismem".

Rok 1968: Moskva

Po druhé jsem byl v Sovětském Svazu v červnu 1968. Zabýval jsem se tehdy už léta otázkami rozvoje techniky v našem hospodářském systému. Byl jsem jako velká většina našich ekonomů přesvědčen, že se z té naší bídy můžeme dostat jenom znovuzavedením trhu. Konferenci svolala Rada vzájemné hospodářské pomoci a zúčastnili se jí početné delegace vědců a praktiků ze všech zemí této organizace pro hospodářskou spolupráci socialistických zemí. Z Československa nás bylo asi sedmdesát. Tématem konference byl rozvoj techniky a její řízení. V plénu i v zasedání sekcí hlásali českoslovenští účastníci myšlenky Pražského jara: bez demokratizace a bez zavedení tržního hospodářství není žádná naděje na překonání stagnace technické úrovně v našem systému.

Na toto téma jsem na konferenci přednesl také asi půlhodinový diskusní příspěvek. Z jednání konference byl vydán několikasvazkový sborník se všemi referáty a příspěvky — můj tam pochopitelně nebyl. To jsem ovšem zjistil až v roce 1971 v Mnichově, kde jsem od roku 1970 pracoval v Ústavu pro studium východní Evropy.

Jeden večer během konference jsme se sešli se sovětskou delegací. Z obou zemí se tohoto setkání zúčastnili pracovníci vědy, výzkumu a vysokých škol. Z každé strany bylo při-

tomno asi 10 až 15 lidí. Diskutovalo se hlavně o vývoji v Československu a my jsme bránili Pražské jaro proti sovětským útokům a pochybnostem. Nejznámějším příslušníkem sovětské skupiny byl akademik Dobrov. Vědecky se zabýval informatikou a kybernetikou. Podstatné ovšem bylo, že byl kdysi generálním tajemníkem ukrajinského Komsomolu. Tedy nejenom vědec, ale především politik. Diskuse vyvrcholila otázkou, kterou položil Dobrov: "Ale vedoucí úlohu strany, soudruzi, nevzdáte?!" Můj dobrý přítel a ředitel výzkumného ústavu Vysoké školy ekonomické v Praze, kde jsem pracoval jako vedoucí jednoho oddělení, profesor Šilhán, který seděl naproti Dobrovovi prohlásil vehementně: "Nevzdáme!"

Už tehdy bylo ovšem jasné, že každý z nich si tu vedoucí úlohu strany představuje jinak. Řekl bych, že ta Šilhánova představa byla blízká dnešní perestrojce v Sovětském Svazu. To se ostatně potvrdilo už za dva měsíce, kdy byl Šilhán na vysočanském sjezdu zvolen zástupcem Dubčeka po dobu Dubčekovy "dočasné nepřítomnosti".

Rok 1988: Moskva, Novosibirsk

Uplynulo skoro dvacet let a jsem opět v Moskvě. Spolu s dobrým přítelem a kolegou, historikem Reimanem ze západoberlínské univerzity se chceme seznámit s tím, jak se perestrojka projevuje ve společenských vědách. Naše cesta je oficiální — koná se v rámci výměny mezi Sovětskou Akademií věd a příslušnou partnerskou institucí Spolkové republiky. Přijati jsme však všude jako dávní přátelé.

Návštěvy celé řady ekonomických ústavů Akademie věd a diskuse s mnoha sovětskými kolegy ukazují, že společenská věda přestává být propagandistickou služkou politiky a začíná plnit opravdovou poradní úlohu: kriticky analyzuje skutečnou situaci v zemi a v rámci pluralistické a před očima veřejnosti vedené diskuse se podílí na vypracování alternativních řešení.

To platí na příklad o takové kardinální otázce jako je otázka socialistického vlastnictví. V této oblasti je řada dogmat, která je třeba překonat, aby se uvolnila cesta k ekonomickému osamostatnění státních podniků, k vybudování skutečných družstev a k zavedení socialistického tržního hospodářství. V ústavu, který se zabývá ekonomikou socialistických zemí jsem dostal publikaci, ve které se tato věc teoreticky zkoumá. Na první pohled je vidět, že řada idejí obsažených v této knize, inspirovala autory návrhu zákona o družstvech, který byl zveřejněn v době mého pobytu v Moskvě. Mimochodem: tato teoretická práce bere v úvahu také soudobé západní koncepce jako ku příkladu teorii známou jako "property

rights theory". Je to jistě také jeden z důvodů, že tento zákon má podle rozšířeného názoru mnohem lepší úroveň než zákon o státním podniku. Škoda, že tato kniha vyšla doposud jenom v malém nákladu několika desítek kusů.

Jsem pozván, abych v Ekonomickém ústavu Akademie věd přednesl výsledky své empirické analýzy zatížení životního prostředí na východě a na západě. Diskuse je zcela otevřená — bez jakýchkoli tabu. Úvahy o možných řešeních jdou podobným směrem jako v západním tržním hospodářství — v obou systémech je třeba původce znečištění za použité přírodní zdroje a způsobené škody ekonomicky zatížit a tím jej ekonomicky motivovat aby znečišťování zastavil nebo aspoň zmenšil a jeho následky odstranil.

Je však škoda, že některá řešení, která už byla v západní ekonomii důkladně prodiskutována a zčásti i vyzkoušena v praxi, jsou v sovětské vědě málo známá — příčinou je také místy malá znalost západních jazyků.

Pro každého vědeckého pracovníka je radostnou událostí, když zjistí, že práce, kterou dělá má ohlas v zahraničí a zejména v té zemi, které se týká. Toto potěšení prožívám v Moskvě a ještě víc v Novosibirsku.

V Moskvě mi byl pochvalně připomenut článek, který jsem publikoval v roce 1968 v Praze a ve kterém jsem se zabýval nutností, formami a souvislostmi socialistického pluralismu v hospodářství a politice.

V Novosibirsku přednáším referát na mezinárodní konferenci, která projednává dlouhodobé světové trendy technického vývoje. Mám tak možnost seznámit kolegy z východu i západu s výsledky empirického výzkumu vývoje počtu patentních přihlášek ve všech 89 patentních třídách v Německu za posledních 100 let.

Ekonomický ústav v Novosibirsku vedl dříve Aganbegjan, který nyní působí v Moskvě jako jeden z hlavních poradců ve věcech ekonomické reformy. Pracovala v něm také Zaslavskaja, která získala ještě před reformní politikou Gorbačova velkou proslulost i na západě ostrou kritikou stavu sovětské společnosti a která nyní v Moskvě vede ústav pro výzkum veřejného mínění.

Mám zajímavý rozhovor s nynějším ředitelem Granbergem. Ústav se zabývá regionálními problémy Sibíře a celé země a to jak teoreticky tak i prakticky. Proto vzbudily zájem výsledky studie, ve které jsem kdysi srovnával v mnoha směrech rozdílnou regionální politiku na vysokém severu, jak ji dělá Kanada a jak Sovětský Svaz.

Na působení perestrojky v každodenním životě se naráží na každém kroku. Zájem o noviny a časopisy je nesmírný, stejně jako svého času

v Praze. Pocitil jsem to na vlastní kůži: hotel Akademie věd, ve kterém bydlím, má v přízemí novinový stánek. Lidem z ulice se tam smí prodávat až od 10 hodin. To se však sotva dodržuje — je třeba se postavit do fronty už v 8 hodin ještě než začne prodej — jinak se člověk ke své denní porci novin a časopisů vůbec nedostane.

Vliv perestrojky na hospodářství je ovšem doposud poměrně slabý. Ekonomická reforma naráží nejen na dogmatickou ideologii, ale především na sociální a ekonomické zájmy jak v mocenském aparátě tak i v široké mase málo výkonných a málo kvalifikovaných lidí. Zásobování obyvatelstva trpí nejenom nedostatkem zboží, ale také tím, že obchodní síť je nadměrně koncentrovaná a má zcela nedostatečnou kapacitu. Určitou pomoc skýtá ambulantní prodej a nedařmo legalizovaná činnost soukromníků a družstev.

Spor mezi konzervativci a radikálními reformátory, který se vede jak v médiích tak i v kuloárech, silně připomíná obdobný spor v roce 1968 v Československu. Rozdíl je však v tom, že v Československu došlo k nadbytečné polarizaci stanovisek. Mnoho osobně čestných a ideologicky motivovaných konzervativců se strnulou představou o socialismu bylo možno získat pro reformu. Byli však zahánáni zbytečně do náruče nejhorších nepřátel každé reformy. Byli to lidé, kterým šlo ve skutečnosti pouze o zachování vlastních privilegií. To však maskovali hlasitým pokřikem o demontáži socialismu. Takovému vývoji bylo možno čelit aktivnější politikou Dubčekova reformního vedení. Vedení bylo občas až příliš ve vleku událostí, místo aby samo předkládalo hlavní otázky dalšího postupu reformy a možná řešení.

Nelze ovšem zapomenout, že podstata reformy spočívá mezi jiným také v tom, že se komunistická strana vzdává diktátu nad společností a respektuje autonomii a práva občanů a jejich organizací a tím též prvky spontánního vývoje zdola. Dubček byl důsledným zastáncem právě takového pojetí reformy a vědomě se bránil snahám ovládat a kontrolovat všechno ze shora, jak se o to snaží konzervativní "přátelé" reformy v Moskvě a v Praze i dnes. Také Gorbačov stojí, jak se mi zdá, na stejné pozici jako Dubček. Nemá však žádné skrupule při provádění nezbytné mocenské politiky a při taktickém lavírování. Dubček musel také brát mnohem víc zahraničně-politických ohledů než Gorbačov. Snažil se také ze všech sil bránit šíření pro osud reformy tak smrtelných, protisovětských postojů v československé veřejnosti tím, že občas prezentoval postoj k reformě v Břežněvově vedení jako příznivější než byl. Při tom snad odhadoval politický rozum v tomto vedení výš než odpovídalo skutečnosti. I když neměl

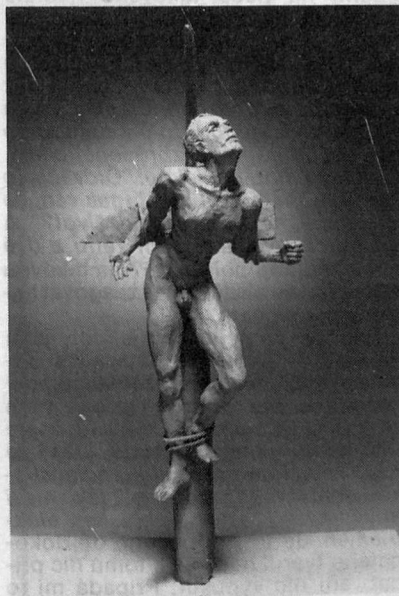
Jiří Rada

Kluzákem za svobodou

Je to dnes téměř na vlas pět měsíců, co jsem za dramatických okolností opustil republiku. Poněkud neobvyklým způsobem a v situaci, kdy mi bylo naprosto jedno, zdali celou akci přežiji či nikoli. Odletěl jsem totiž 19. 9. 88 za úplné tmy se svým vlastnoručně postaveným motorovým kluzákem vlastní konstrukce. Měl to být spíše pokus o leteckou sebevraždu a znovu podotýkám, že když jsem odstartoval bylo mi naprosto jedno jak dopadnu. Spíše jsem věřil v tu horší variantu a chtěl jsem to mít celé už radši za sebou. Řízením Božím se moje mašina po počátečních potížích s motorem octla po osmi minutách letu nad řekou Dyjí a jak jsem měl až příliš dobře nastudovanou navigaci, věděl jsem, že to byly poslední minuty nad Československem. Měl jsem výšku 600 m, v dané chvíli nebyla žádná oblačnost, motor šel jak hodiny. Nikde žádný stíhač, střelbu také nebylo slyšet a tak jsem měl spíše zlost, že se se mnou Československo loučí jak s nějakým pobudou, který nestojí ani za dávku ze samopalů. Později jsem se dozvěděl, že o mně vůbec nevěděli. Podotýkám že můj motor s vrtulí vyráběl poctivých a změřených 110 decibelů při chodu na plný výkon. Nasadil jsem tedy kurz 240° a zamířil do prostoru na rakouském území, kde jsem hodlal vyčkat ve vzduchu do rozednění, abych mohl snáze přistát. Aniž jsem však pozoroval, zvedl se silný vítr, který mě snesl zpět k státní hranici o zhruba 40 km od plánovaného prostoru. Ke všemu se mi po 40 minutách chodu zastavil motor. Došel benzin. V naprosté tmě a z výšky 800 m jsem neměl žádnou možnost si vybrat místo přistání. Poručil jsem tedy duši Bohu a těch zbývajících deset minut co mi zbývaly ve vzduchu jsem si zpíval pěkně nahlas nějakou odrhovačku, dnes si již nevzpomínám jakou. Ve výšce 100 metrů, měl jsem totiž výškoměr, jsem začal pod sebou rozeznávat pouliční osvětlení nějaké dědiny. S ubývajícím metry výšky jsem zamířil na její jihozápadní okraj. Obec jsem šťastně minul, ale co teď. Věděl jsem dobře, že se nalézám ve vinařské oblasti

zvláštní iluze o politické úrovni tohoto vedení, ukázalo se, že byla ještě horší, než si myslel. To vše je teď už historie. Mám však dojem, že se minulá chyby dnes neopakují. A to mě ladí optimisticky. □

a jak by dopadlo přistání mezi změní betonových sloupků a ocelových strun jsem si dovedl také spočítat. Je snad typickou vlastností pilotů ať už amatérů či profesionálů, že jsou do poslední chvíle optimisté a nepodléhají nikdy panice. Na poslední chvíli jsem zahlédl z výše 10 metrů světlý pruh polní cesty a nasadil na přistání. Když už se zdálo být vše v pořádku, zadul mocně vítr a z cesty jsem byl rázem v rozoraném a čerstvě pohnojeném poli. Štěstí se mě však drželo nadále, po několika mohutných skocích a zaházený hnojem jsem konečně stanul na rakouské půdě. Můj fatalismus se někde ztratil, asi v tom hnoji, a já začal opět věřit v lepší budoucnost. Když jsme potom ohledávali místo přistání už za bílého dne, přišla parta vesničanů a strašně se smáli. Nevěděl jsem čemu, přesto že německy rozumím dobře, až po chvíli jsem pochopil, že se smějí tomu, že létám hodinu nad Rakouskem, abych nakonec přistál přesně kilometr od hranic. Ty tabule se daly pomalu přečíst. Dodnes se stydím za svůj navigační omyl. Mohu závěrem říci, že až potud mě Pán Bůh nepustil a dovedl mě až sem. □

JOSEF RANDA

VÍTĚZNÝ NÁVRH

Služba čtenářům

Moravská rodina t.č. v NSR, muž (42), vyučen elektrikář 6 let praxe (16 let praxe jako řidič s náklad. auty). syn (20) vyučen zedník, též máme praxi v práci v lese, žena (38), vyučena přadlena 5 let praxe (10 let praxe servírka) a dva syni (16 a 12). Bereme jakoukoli práci. Zn.: Sponzorování.

Památník

obětem komunistického teroru v Československu

bude odhalen v neděli 2. července 1989 v 1 hodinu odpoledne na Masaryktownu, Scarborough, Kanada, na paměť všech, kteří byli režimem umučeni, popraveni, zastřeleni na útěku přes hranice či na útěku z kriminálu. Všech, kteří byli zabiti v šachtách či jiných pracovištích při výkonu trestu, utlučení ve věznicích, všech, kteří byli režimem surově zavražděni.

Při mimořádné členské schůzi K-231 byl z devíti došlých návrhů na Monument vybrán vítězný návrh sochaře Josefa Randy z Winnipegu, nesoucí název:

“Znovuukřižovaný”

Socha představuje mužskou postavu, ukřižovanou na srpu a kladivu, stylizovaném (na rozdíl od nechvalně známého komunistického znaku) do tvaru kříže. Postava v nadživotní velikosti (cca 220cm) bude zhotovena z materiálu “Cold Cast Bronze”, nosné kladivo a srp z kovu “Corteen Steel”. Celková výška Monumentu kolem čtyř metrů.

Předpokládané náklady \$27000 Se sbírkou bylo započato začátkem října 1987, ke dni 1. dubna 1989 vynesla zhruba \$24000. Vydání na poštovné překročilo \$1200, takže k dispozici je necelých 23000 kan. dolarů. Jsme přesvědčeni, že dnes, kdy již můžeme předložit veřejnosti konečnou podobu Památníku, nebude obtížné sbírku doplnit na potřebnou sumu.

Odhalení Památníku bude probíhat zároveň s tradiční oslavou Československého dne na Masaryktownu. Potřebné dotazy o slavnosti, informace o účasti, popřípadě šeky do stále probíhající sbírky adresujte laskavě na: “MONUMENT” (P. O. Box 2323, Post. Stat. “B”, Scarborough, Ont., M1N 2W9, Canada.) Dárci, kteří nechtějí být jmenováni, budou uvedeni pod šifrou.

Věříme, že Památník bude důstojně světu připomínat oběti komunistického teroru v naší vlasti. Bude zároveň tvrdou obžalobou nelidského režimu, který zanechává tolik nevinné krve ve svých stopách.

Za Výbor pro vybudování Památníku

František Otta

Viktor Labský

O politickém humoru

K tomuto námětu jsem se dostal vlastně náhodou. Přípravoval jsem si materiál na úplně jiný text a přitom jsem přišel na obálku, v níž schovávají asi dvě stě anekdot, které jsem kdysi ilegálně vyvezl ve své paměti na Západ. Zde jsem se rozhodl na paměť už víc nespolehat a zapsat je. Později jsem k této sbírce připojil už jen několik málo dalších, jež sem pronikly s novými emigranty. Nyní tady sedím a místo studia toho, o čem chci psát, pročítám svou sbírku anekdot, jednu po druhé. U některých se mi dokonce vybavuje prostředí, kde jsem je slyšel, i ten, kdo mi je vyprávěl. A najednou si s naléhavou jasností uvědomuji, že listuji dějinami československé normalizace, viděné zevnitř, z mnoha úhlů, přesně, nemilosrdně.

V mnoha z nich je prominentním aktérem samozřejmě Husák.

Lidově jadrnou charakteristiku toho, co Husák pro Československo znamená nám poskytuje třeba tato anekdota: *Největší úspěch socialistické živočišné výroby? Podařilo se jí vyšlechtit osmdesátikilového husáka. Příkladný postoj Gustáva Husáka k zemi, kde zítra znamená už včera, zachycuje tento hořký vtip: Husák vydal druhý díl Kámasútry s podtitulem, jak milovat Sovětský svaz na sto různých způsobů.*

Jinde se anonymní autor vydal do světa bezbřehé fantazie. *Husák byl na návštěvě v USA. Vrátil se celý nadšený a vypráví: "Na závěrečné recepci jsem si dokonce potykal s Reaganem. Já jemu Ronalde; on mně Donalde."* Neznámý lidový vtipálek si zhruba

před dvěma lety zaprorokoval, jak to s Husákem dopadne za Gorbačova. Posudte sami, zda byl od pravdy tak daleko, jak se tehdy zdálo. *Husák při návštěvě Moskvy škemrá u Gorbačova, aby ho ještě nechal u vesla. Gorbačov: "Gustáve, nejde to. Na přestavbu jsi už příliš starý a pak, vezmi si třeba to tvoje nemožné jméno. Začínáš na H jako HOVNO, končíš na K jako KOKOT a uprostřed máš USA."*

Je skutečně fascinující, jak dobré politické anekdoty pronikají několika slovy nebo jednou absurdní nadsázkou k samé podstatě režimu a jeho metodám. V kanadském a americkém prostředí jsem několikrát vypravoval anekdotu, kterou neváhám označit za "geniální". Není naštěstí zatížena ani hrou slov, ani neznámými reáliemi, a tak se dá dost dobře přeložit. *Ve 30. poschodí budovy, v níž Carter a Brežněv právě podepsali SALT II, se oba státníci dostali do soukromého sporu o to, kdo má odanější strážce. Carter zavolá svého ochránce: "Johny, máte mě rád? Ano? Tak kvůli mně skočte z okna." Johny je překvapen: "Ale, Mr. President, na něco takového nemáte právo. Já mám ženu a dvě děti." Pak zavolá svou gorilu Brežněv: "Ivane, máš mě rád? Ano? Tak to dokaž a skoč kvůli mně z okna!" Ten se bez jediného slova rozběhne a skočí. Oba státníci pak sjedou dolů a najdou ho na ulici umírajícího, zbroceného krví. Carter k němu poklekně: "Človče, to opravdu máte svého šéfa tak rád, že jste kvůli němu obětoval život?" A umírající: "Ne, ale mám ženu a dvě děti." Mrazivá pointa, že? Na takovou anekdotu se asi těžko dá reagovat hasným smíchem.*

Říká se, že nejlepší anekdoty jsou maximálně dvouvěté. Otázka a odpověď. Myslím sice, že to neplatí absolutně, ale na druhé straně mám ve své sbírce několik klenotů, které tuto teorii potvrzují. Např. *Jaký je rozdíl mezi demokracií a socialistickou demokracií? Asi tentýž jako mezi obyčejným křeslem a křeslem elektrickým. Je to vybroušeno do dokonalého tvaru, nedá se k tomu nic přidat, ani nic vypustit. Připadá mi to jako záblesk intelektu, jako krátké a intenzivní vybití nahromaděné energie, kterým se na zlomek vteřiny osvítl i nejmenší podrobnosti do velké dálky a hloubky. Obrovská znalost a zkušenost je soustředěna do kratičkého momentu také v následující, neméně brilantní anekdotě: *Jak zní správná marx-leninská definice Spojených států? Je to imperialistická velmoc, která se vměšuje do vnitřních záležitostí sovětského svazu na celém světě.**

- To až dosud byly anekdoty umělé, na které kdosi přišel, vyjádřil je slovy

a pustil do světa, kde se ústním podáním obrousily a vyleštily. V socialistické realitě však vznikají takřka každodenně autentické humorné situace, jež stačí prostě jen převyprávět a vtip je na světě. V polovině sedmdesátých let se na jedné žižkovské prodejně objevilo lakonické, rukou psané sdělení: *Nitě nejsou.* Druhý den k tomu bylo připsáno jinou rukou: *Co ty kurvy zase na nás šijou?* Byl jsem přítom, když jedna pražská fakulta podnikla zájezd svých studentů na Šumavu. Při vjezdu do Sušice si jeden z studentů všiml tuctového transparentu *Zdravíme slavné májové dny*, zavěšeného ovšem komicky nad hřbitovni branou. Myslel to pachatel jako vtip anebo šlo o vedlejší nechtěný produkt jeho přílišné občanské či stranické horlivosti? Student toto heslo přílehavě komentoval: *Hergot, to je mi optimismus až za hrob.* Ve skupině kolegů se však našel uduvač a celá záležitost skončila děkanskou důtkou.

S tím souvisí otázka, kterou jsem zde několikrát dostal od krajanů z dřívějších emigračních vln, a to, zda se ještě stále v Československu zavírá za vyprávění politických anekdot. Všeobecně vzato, za pouhé politické vtipy se dnes lidé běžně nezavírají, ale příslušné orgány nepochybně i nadále evidují ty, kdo takové anekdoty rádi vyprávějí. Zesměšňovaná moc se pak dotyčnému občanu mstí bez jakékoli zjevné souvislosti a zpravidla až za delší dobu — zastavením postupu v zaměstnání, obstrukcemi při podávání různých žádostí, neschválením jeho cesty do ciziny apod. Není také vtip jako vtip. Některé,

Buď **BDĚLÝ** a **OSTRAŽITÝ**

NEODHAZUJ

PAPÍRY S POZNÁMKAMI A ÚDAJI

NENECHÁVEJ

NIKDE POZNÁMKOVÉ SEŠITY, BROŽURKY A PŘEDPISY

NEODKLÁDEJ

SVOJÍ OSOBNÍ ZBRANĚ A GOLOVÉ DOKUMENTY

NEHOVOŘ

S NEPOVOLANÝMI OSOBAMI O ÚKOLU CVIČENÍ

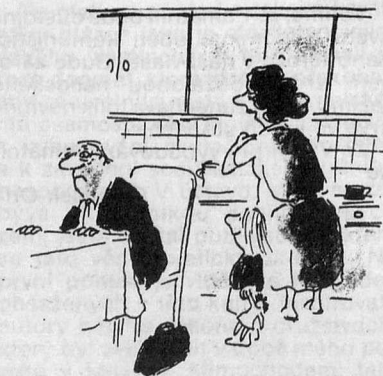
NECHOD

PO ODKRYTÉM TERÉNU, KDYŽ MŮŽEŠ JÍT POD STROMY

NEUPOZORŇUJ

NA SEBE KŘÍKEM, ŠPATNÝM MASKOVÁNÍM A V NOCI SVĚTLEM

pra

Lubomír Lichý
„Vzpamatuj se, táto! Už seš doma — už můžeš mluvit.“

zvláště ty primitivnější, si vykládají dokonce sami straníci. Jiné však — jak jsem si všiml — je popuzují až k nepřičetnosti. Patří mezi ně např. tato: *Viš, co se má udělat, když se topí komunista? Ne? To je dobře.* Slyšel jsem také o jednom drastickém případě, kdy dotyčný sice nevyprávěl anekdotu, ale byl potrestán za svou pravdomluvnost a anekdotický postřeh. Stalo se to vedoucímu jednoho železářství v Litvínově. V době ještě předgorbačovské. Do prodejny vstoupil zákazník a chtěl lopatu. Vedoucí na to reagoval slovy: *Jo, lopatu, jsem já, milej pane, viděl naposledy v televizi, když zahrabávali Brežněva.* Ze zákazníka se ovšem vyklubal ostražitý partajník, sehnal si svědectví ještě jednoho jemu podobného a výsledek? Rok nepodmínečně.

Vždy jsem si přál setkat se s někým, kdo vypravuje své vlastní anekdoty, a ačkoli je v československých podmínkách samozřejmé, že se k autorství těch britských nenávislných nikdo veřejně hlásit nebude, měl jsem nakonec štěstí. Byl to vyhozený intelektuál, který pracoval jako staniční dělník, a obligátní posezení u piva zpříjemňoval svým novým spolupracovníkům lingvistickými hříčkami. *Jak se rumunsky řekne úderník? Dři mezku. A maďarsky? Uštván šutry házi.* Jsem přesvědčen, že od něj vyšel také následující návrh na pomadžárštění partajního žargonu. *TATRA 613 - Papalášfáro, aktivní důstojník ČSLA - Lampáškokot, člen lidových milicí - Ünorkašpar.* Nedalo mi to a doma jsem pak usilovně přemýšlel, zda bych tento originální slovník dokázal také já rozhojnit o nějaký nový nápad. Po značném vypětí jsem vymyslel toto: *Zasloužilá členka strany - Partajmegera.*

Celý svět zná osobitou kapitolu humoru, kterou tvoří židovské anekdoty. Myslím, že je už načase, aby začal uznávat jako zvláštní vyříbenou kategorii také anekdoty československé. Troufnu si tvrdit, že se jim nevyrovnají ani anekdoty britské, natož americké. Italské anekdoty, pokud jsem si stačil všimnout, jsou příliš prostoduché a jednostranně inspirované hlavně sexem. Svoboda prostě není živnou půdou pro politickou anekdotu, ta zjevně potřebuje útlak, tmu, riziko. Zkrátka něco podobného jako anaerobní bakterie — čím méně kyslíku, tím lépe. Někdy je pochopitelně těžké rozhodnout o původu určité anekdoty. Mám za to, že řada znamenitých vtipů, ilustrujících skutky Vladimíra Iliče a jeho nastupců, přišla ze Sovětského svazu. Tak například takhle z roku 1984. *Nově zvolený generální tajemník ÚV KSSS Nikolaj Černěnko se podrobil lékařskému vyšetření. Lékaři mu pak radí: "Soudruhu Černěnko, buďte na sebe velmi opatrný. Máte totiž těžkou sklerózu." Černěnko se namíchne:*

"Já že mám sklerózu? Pitomost. Sklerózu má Andropov. Už dvakrát se nedostavil na zasedání politbyra."

Na černobylskou katastrofu zareagovaly produkcí anekdot snad všechny porobené východoevropské národy. Vypadalo to bezmála jako vyměšování obranných látek u živočicha, který je smrtelně ohrožen a poděšen. Doložitelně se mi podařilo shromáždit anekdoty z ukrajinských, ruských, polských, estonských a samozřejmě československých pramenů. Která je nejlepší? Těžko říci. Nedají se na ně totiž aplikovat běžná měřítká. Podle mě nejsou vůbec určeny pro zasmání. Člověk by musel být nadán velkou dávkou cynismu, aby postupoval od jednoho náhrobního kamene k druhému a chladně hodnotil, který epitaf za sebou skrývá největší bolest a smutek. Zde je několik takových epitafů:

V Moskvě vyvinuli novou lacinou metodu rentgenování. Jeden Moskvan se postaví mezi dva evakuované Kyjevany.

Nejkratší socialistická pohádka: *Byl nebyl Černobyl... Předpověď počasí pro město Kyjev a okolí: 5000 stupňů Celsia, oblačno.*

Na začátku jsem řekl, že moje sbírka anekdot je jedinečnou kronikou

československé normalizace. Kdo tu dobu zažil na vlastní kůži, ví, že ji perfektně vyjadřuje socialistická parafráze Archimedova zákona. *Váha váženého soudruha vážené soudruhy vytlačivšího se rovná součtu vah vážených soudruhů váženým soudruhem vytlačených.* V této anekdotě už není stopy po stalinské brutalitě, vše probíhá kulantně a rafinovaně, jako by systém dozrál do vytouženého stádia, kde se podobné věci vykonávají hladce a lehce. Anekdota to podtrhuje také svou formální elegancí.

Nástup Gorbačova a ohlášení jeho reforem zřetelně inspirovaly lidovou slovesnost k vyslovení nadějí, zbožných přání a iluzí. *Čím hrozí Gorbačov čs. stranickému vedení? Stažením sovětských vojsk z Československa.*

Celkem hezké, ale domnívám se, že neznámý autor absolutně nejpůsobivějšího vtipu, který jsem v poslední době slyšel, vidí mnohem dále. Jsem v pokušení jeho dílo přirovnat ke Goyovým obrazům. Je to podobná satira. Stručná, expresivní, děsivá. *Co bude následovat po perestrojce? Perestrelka.*

VLADIMÍR ŠKUTINA V SEVERNÍ AMERICE

JAK SE DĚLÁ SMÍCH

Kratochvíle na dva díle — leč: One Man Show

O humoru, legraci a satíře. O českém humoru a legraci v emigraci.

Vtip a satira = čs. exil? Smích jako zbraň — bohužel jediná!

Kdo se chce smát, nesmí se bát.

Česká filmová komedie a jak to bylo s Vlastou Burianem, Voskovcem & Werichem atd. a komunisty.

Jak vzniká anekdota a co je to typický český fór?

Jak Mark Twain doběhl Vladimíra Škutinu.

12. září Toronto (Masaryktown)	23. září Cleveland
13. září Ottawa	24. září Detroit
14. září Montreal	26. září Chicago
19. září New York	27. září London
20. září Washington	28. září Kitchener
22. září Columbus	

(Podrobnosti sdělí vždy místní pořadatel)

DIGITÁLNÍ TRANSFERY PAL/SECAM — NTSC — PAL/SECAM
 RODINNÉ VIDEOKRONIKY — VIDEOPRODUKCE 3/4" - 1/2"
 FILMY — ČASOPISY — KNIHY — GRAM. DESKY/AUDIOKAZETY
 UMĚLECKÉ TISKY A . . .

. . . A MNOHEM VÍC NA JEDINÉ ADRESE

VIDEO EL CANADA LTD
 583 WILLIAM STREET
 LONDON, ONT., N6B 3E8
 TEL. (519) 434-9939

Příjemné chvíle odpočinku Vám zajistí naše služby!

S Petrem Králem o surrealismu

Za Západ se ptal Josef Škvorecký

Západ: Jak jste se začal zajímat o surrealismus?

Král: Odjakživa jsem se pohyboval po světě, jako by mě v něm někde čekal tajemný poklad; i k surrealismu jsem se dostal přes určitá jedinečná tajemství, z nichž jako by na mne ten poklad náhle zasvítil a zadržel se být na dosah ruky. V deseti letech jsem se na zahradě zotavoval z infekční žloutenky listováním ve starých časopisech, jako byly máne-sácké Volné směry; objev Štyrského obrazu, nazvaného "Sen" (setkání ovázaného stromu a ženského kabátku na tyči, trčícího ven z rozbitého džbánu) byl pro mne opravdovým zjevením, které mi tu chvíli na zahradě změnilo v opojnou malou věčnost. Podobně se mi rozhořely uši, když jsem na evangelické kruchtě našel ve skříni Nezvalův *Skleněný havelok*, uhrančivý už názvem, žlutým papírem a Teigeho neobvyklou grafickou úpravou. Zvláštní bylo, že obojí — Štyrského obraz i Nezvalovy básně — mě zároveň dráždilo svou nesrozumitelností a budilo ve mně pocit důvěrné známosti, jako zpráva ze světa, kde jsem už jednou žil a z něhož mě jen dočasně vyhnali.

Z: Stýkal jste se s pražskými surrealisty sdruženými v padesátých letech kolem Vratislava Effenbergera?

K: Dověděl jsem se o nich na vysoké škole, na rozhraní let padesátých a šedesátých, a málem jsem se za nimi hned vydal s posledním ze svých tajemných nálezu: zaprášenou voskovou rukou ukořistěnou z jakéhosi výkladu. K setkání však skutečně došlo až o něco později (v roce 1960) a já při něm rychle zjistil, že bych byl se svým fetišem moc neuspěl; víc, než kdy jindy, šlo tehdy v pražské skupině hlavně o vážné teoretické debaty a o vyrovnání s její společensko-kulturní situací, kde pro voskové ručičky nebylo moc místa. I když jsem se do debat sám postupně zapojil, musím přiznat, že mě to trochu zklamalo a že jsem se s tím nikdy zcela nesmířil; snad to nakonec přispělo i k tomu, že jsem se — odjezdem do Francie — se skupinou rozešel.

Z: Jaký byl tedy český surrealismus šedesátých let, v době vašeho pobytu ve skupině?

Z: Procházel tehdy prudkým vývojem, spolu s celým českým kulturním kontextem. Starším členům, básníkům (Effenberger, Havlíček, Nápravník) i malířům nebo fotografům (Istler, Medek, Tikal, Emila Medková a

Alois Nožička), šlo hlavně o získání přístupu k publikaci a o vyjasnění vztahu surrealistického dědictví k současnosti a k novým uměleckým i společenským jevům; Effenberger odtud došel k pojetí poezie a obraznosti jako společenské kritiky (spíš než jako "lyrického" výrazu a sebe-poznání), Nápravník i ostatní otvírali surrealismus "katastrofickému" humoru, blízkému absurdnímu divadlu, výtvarníci se od tajemných vizí obraceli spíš k matoucím "strukturám"... Sám jsem se, kromě poezie a teorie, pokoušel s Prokopem Voskovcem dělat v podobném duchu divadlo, ztroskotali jsme však o dosud pevnou zeď stalinické administrativy. Kus toho divadla — i trochu těch lyrických her, pro něž starší surrealisté neměli moc smyslu — se nám mladším podařilo uskutečnit aspoň v rámci soukromých výletů a plánů; a i ty, jak dnes vidím, patřily přitom k širší společenské liberalizaci těch památných let. Na své "oficiální" straně byl jistě pražský surrealismus té doby pozoruhodný hlavně svou názorovou otevřeností a svým dialogem s jinými dobovými proudy, na němž se podíleli příležitostně i autoři jako Kolář nebo Linhartová. V tom smyslu mu tak nešlo o surrealismus — který dlouho ani neměl ve štítu — jako prostě o živou poezii a o společenský nonkonformismus.

Z: Jak to se surrealismem v Praze vypadá dnes?

K: Vyvíjel se tam dál i po osmašedesátém roce, kdy pro mne surrealistické dobrodružství v podstatě skončilo. Znovu se proměnil jak duch, tak složení pražské skupiny, ostatně i za přispění zejména slovenských "dopisovatelů"; objevili se hlavně noví výtvarníci (Švankmajer, Švankmajerová, Stejskal, Karol Baron), skupina, zahnaná zpátky do "illegality", se zároveň víc přimkla k surrealistické tradici a zpřesnila svou specifičnost odvratem od programových deklarací ke konkrétním "hrám" a výzkumům, které teď v jistém smyslu převažují i nad tvorbou obrazů a básní. Kritický komentář se zkrátka znovu spojil se sněním, vznikla nová, převážná kolektivní experimentace, v níž nejde tak o výrazovou přesvědčivost a originalitu jako o "hlubinnou pravdu" lidské imaginace ve vztahu k jedinci i ke společnosti. Patří sem ankety, kolektivní tvorba (a následující rozbor) irracionálních objektů. Švankmajerovy hmatové testy, dokonce společné výlety do podzemních jes-

kyní... Vzniklé materiály naplňují už dnes několik kolektivních sborníků, z nichž jen jeden vyšel v úplné verzi ve Švýcarsku a jejich celek je jistě podstatnou součástí neoficiální domácí kultury, i když prakticky neznámou. Není ale jenom pražská skupina; surrealismu blízcí jsou u nás i jiní, "tajní" nebo nedocenení autoři, jimž byl především podnětem k osobnímu dílu. Myslím na autora zběsilých prozaických "grotesek" Pavla Řezníčka ale i na Ludvíka Kunderu a jeho poezii, jež s léty dospěla k vzácně osobní "obrazné metafysice"...

Z: A co dnešní surrealismus ve světě?

K: Pro celý surrealismus je příznačný zvláštní paradox: na jedné straně zřejmě dohrál svou roli, ve společenském i v tvůrčím smyslu, na druhé straně však nepřestal fascinovat a přitahovat nové přívržence. V Československu má jistě jeho situace zvláštní rys: vzhledem k cenzuře, již je od války stíhán, tu má jaksi stále ještě co říci; přesto i tvorba pražské skupiny se dnes v podstatě "protáčí" v kruhu stále stejných temat, tiků a typických postav. Svou opravdovostí, intelektuální úrovní i schopností obnovy *uvnitř* takto vymezeného rámce je přitom dnes pražská skupina na světě "bez konkurence"; jinde už dávno patří surrealismus jen univerzitním pedantům a jejich analizám, chtivým ručkám sběratelů a obchodníků s obrazy i nadšenými sice, už předem však beznadějně ochablým, jen neinspirovaně pilným kusadlům noviců, jimž je už jen marnou nostalgii. Což jistě nemění nic na tom, že jeho ozvěna přežívá snad ve všech významných dílech, která přišla po něm...

Z: Co je trvalý přínos surrealismu umění, myšlení, jednání?

K: Především, myslím, rehabilitoval záslužně a trvale lidskou spontaneitu — v umění jako v jednání —, obnovil její dialog s vůlí a s "řízeným" myšlením a ukázal, že jí vděčíme za nejlepší ze svých *nálezů*. I když s ním člověk nesdílí víru v "psychický automatismus", tohle mu lze sotva upírat. Zvýšil taky nároky na básníka tím, že jeho mámivé obrazy spojil nově se světem a s reálným prožitkem; že je pojal jako ukazatele na cestě k novým skutečnostem a básnickým *činům*, z nichž zároveň udělal míru jejich hodnoty: jen obrazy inspirující novou zkušenost "mají smysl". Dodnes jsem ochoten v tom vidět podstatné kritérium, i když jistě mimo každou ortodoxii.

Z: Jste dál básník; nakolik jsou vaše básně surrealistické?

K: I když surrealismus spoluutvářel mé "vidění", nezřekl jsem se pro něj své osobní cesty; zůstal tak pro mne jen setkáním a lekcí, k níž nutně patřil i závěrečný únik z jeho náruče. Po-

dobně vrcholí každé zasvěcení rozchodem žáka se svým duchovním Mistrem... K trvalému uvznutí ve Skupině je naopak třeba mít v sobě napořád kus militantismu, jenž se ze mne "banálně" vytratil s mládím. Přestal mě však uspokojovat i surrealistický přístup k tajemství, jehož pronásledování mě k surrealismu přivedlo: mají na ně předem příliš hotovou formulku, než aby se mu skutečně mohli otevřít. Nahrazují zkrátka jeho hledání pouhou ideologií, v níž je za tajemství dosazován jen ersatz, syntetický model. Přitom mě jistě surrealismus poznamenal natrvalo, a nejenom svými koncepcemi; dodnes ve mně žije jak nadšené spiklenectví, které mezi námi vytvářel, tak jedinečná osobnost některých surrealistických přátel, Effenbergera, Havlíčka, Dvorského... něco přežívá i v mé poezii: hned v *Cestách do ráje*, které letos vyjdou, se dosud hemží množství podivných obrazů, nebo spíš obrazných "příběhů". Je to však jen jedna faseta, konečně asi stejně, jako v mých básních ze surrealistického období; asi ty přece nepatřily jen surrealismu, ale na příklad i poezii celé mé generace (60. let), s níž mají společnou řadu obecných rysů — jako už ten smysl pro "absurdní" humor... Je to konečně i světoběžnická a jazzově "zběsilá" sbírka, až ji to něčím sblíží s americkými beatniky. Surrealismus je naopak světoběžnictví dost cizí, stejně jako zkušenost exilu, — v širším slova smyslu — již ta knížka rovněž nezapře. Nezval i Breton nás sice učili městským procházkám, ale jaksi v intimně uzavřeném kruhu — a Nezval i na "idylickém" pozadí rodného venkova...

Z: *Podobně jako surrealisté se zajímáte i o "okrajové" nebo "pokleslé" umělecké žánry, konkrétně i němou grotesku, již jste ve Francii věnoval dvě knihy. Proč právě o grotesku? A jak ve srovnání s velkými němými komiky vidíte filmovou komedii dnes?*
 K: Taky ke grotesce mě přivedla ta věčná posedlost tajemstvím a "pokladem" konkrétního, předmětného světa. Ve dvojím ohledu: zajímal mě tajemný, iracionální moment samotného smíchu — nebo líp humoru —, a zároveň konkrétní mystérium určitých komických situací a gagů, jako hned "klasických" šlehačkových bitev; tedy vlastně to, co v nich (podobně jako třeba u Voskovce a Wericha) sahá za srandu dál do tmy a do lyrického okouzlení. Gag se mi odtud zjevil jako zvláštní, "lidová" forma básnického obrazu, kde jako by se obraznost měnila v čin a gesto a pronikala drze do skutečných situací. Ne náhodou jsme se konečně všichni inspirovali groteskou i pro to "uskutečňování poezie", v němž se nám podařilo proměnit jisté zvlášť heroické flámy... Pokud jde o "groteskní" humor v dnešním filmu, přežívá podle mne nutně už jenom na okraji, aspoň jako zvláštní žánr. Složitost dnešního světa, kde se jaksi nenapravitelně smísily všechny kategorie a hodnoty, nepřeje ani žánrové čistotě; čistá komedie působí zastaralá a uměle, skutečně dnešní humor se objevuje spíš ve spojení s komplexnější vizí, kde je místo i pro úzkost a pro tísnivý sen. Například ve Scorsesenově *After Hours* nebo u Petera Greenawaye... I komici jako Tati nebo Woody Allen ostatně opouští "čistou" komiku a točí prostě osobní, kritické filmy

o společnosti, kde se gag přirozeně mísí s volnou reflexí.

Z: *Co jste napsal po knize o grotesce?*

K: Kromě překladů a nové poezie to byla hlavně knížka o Praze, zatím jen ve francouzské verzi, z které bych ale rád časem udělal českou. Je to zároveň ozvěna mých dávných pražských procházek a jakýsi první rozběh k prozaickým textům, v nichž bych chtěl postupně rozvinout — někde na rozhraní deníku, eseje a básně v próze — i své dnešní potulky po "cizích" metropolích. Snad dokonce až do jakési "soukromé" metafyziky... Knihy má jistě, fatálně, i svůj politický aspekt, i když mluví o politice jen skrze její ozvěnu v pražské atmosféře a v tom, čím ovlivnila naše "intimní" vnímání světa.

Z: *To mě vybízí k závěrečné otázce: co si myslíte o glosnosti a perestrojce?*

K: Jako snad každý ji sleduji se zájmem a zároveň s nedůvěrou. Každé rozšíření prostoru svobody má sam sebou smysl a zasluhuje podporu. Chyba by jen byla, ztratit pro díčí uvolnění z dohledu zásadní požadavky: politický pluralismus, skutečnou svobodu diskuse a rozhodování. Na ty, nemá-li podepsat svůj ortel, nepřistoupí ovšem o nic víc Gorbačov než Jakeš. Skutečnou nadějí na řešení tohoto rozporu tak lze čekat jen od samotné potouchlé skutečnosti a od její schopnosti, dát událostem zcela netušený závěr. Může jím ovšem být i netušený průsvih... □

YOUR BEST BUY IN
FRESH
 CULTURED DAIRY PRODUCTS

JOGURTY • SMETANOVÉ SÝRY
 LISOVANÝ TVAROH • KYSELÁ SMETANA
 TVAROH • JOGURTOVÉ NÁPOJE

JOGURTOVÝ NÁLEV NA SALÁTY

Věřte naší kvalitě
 Vyrábíme také přírodní jogurt "BIOBEST"
 s kulturami Acidofilu a Bifida
 Pouze 63 kalorií na 100 gramů
 Výrobky firmy ASTRO dostanete ve všech lepších
 prodejnách potravin

ASTRO DAIRY PRODUCTS LTD., ETOBICOKE, ONTARIO, KANADA.

Umění

Stanislav Reiniš

Andy Warhol a návštěva starého pána

Andy Warhol je podle jedněch nejvýznamnější postavou amerického malířství od dob Jacksona Pollocka, podle jiných apoštolem banality a umění motivovaného byznysem. Jeho vliv na mladé americké malířství je, podle toho, kdo to říká, naprosto zhoubný nebo zcela osvobozující.

Podle mého názoru se Andy Warhol ve svých obrazech ironicky a trochu masochisticky odreagovává od ošklivosti plechovek od konserv, ledniček a starých rezatých Plymouthů, nahromaděných u domků v lesích kolem opuštěných amerických silnic. V příští vteřině, v okamžiku pochybnosti nad svým soudem si dokáží i představit, že Warhol chtěl vystihnout jejich krásu. Kdoví.

Jeho obraz Mao Ce Tunga je portrétem milosrdného buddhistického světce Mao Zedonga, který svým úsměvem Mony Lisy fascinoval polointeligenty z politických departmētů amerických universit v době, kdy my jsme přicházeli na tento kontinent. Bez ohledu na osoby, děje a skutečnosti byl pro ně Mao světcem, a Warhol jim jej takového i zvěčnil. Jeden z nich mi jednou zmodřil oko, když neměl odpověď na můj argument, že osobní prožitek socialismu je nenahraditelný a bez něj člověk navždy zůstává politickým dítětem. Že pro něj tím pádem je Mao Ce Tung zcela nečitelný a nesrozumitelný, a zcela nečitelným navždy zůstane.

Znám toho člověka dodnes; teď se vzrušuje Gorbačevem.

Naproti tomu Marilyn Monroe na portrétu od Warhola je nesmírně a frivolně pitomá.

Newyorské Museum moderního umění uspořádalo nedávno jeho posmrtnou výstavu. Více než stovka vystavených obrazů pochází z pozůstalosti, a je podle Andyho poslední vůle neprodejná.

Co s nimi, kam s nimi, až výstava skončí? Vykonavatelé Andyho poslední vůle, jeho bratři John a Paul, je mají věnovat postupně různým světovým galériím.

John byl loni na návštěvě na Slovensku. Jejich rodina totiž pochází z vesničky Mikové na okrese Svidník. A protože se v nedalekých Medzilaborcích sešli podnikaví výtvarní nad-

šenci, kteří často pořádají výstavy, a dokonce prosadili, že se ve městě stává nová galerie, pozvali Johna na vernisáž jedné z výstav.

Při vernisáži najednou John vstal, a "krásným" východoslovenským dialektem, jak pravily noviny, prohlásil, že Andyho obrazy patří do Medzilaborců a že je nové galérii věnuje. Pod jednou podmínkou — že galérie ponese jméno Andy Warhola. Jestliže tomu tak bude, dostane galérie i peníze na výdaje spojené s vystavením obrazů, a bude pořádat jeho výstavy k různým výročím...

Pak nastalo dlouhé, leč trapné mlčení. Mlčení víceméně trvá dodnes. John Warhol píše dopisy, co se děje, občas mu někdo něco slíbí, pak někdo jiný navrhne, že by snad stačila Warholova síň v galerii, ve městě už jsou funkcionáři celkem pro, ale na kraji se nemohou vyjádřit, a tak to jde kolem a kolem.

John Warhol čeká, a čekání jej už vůbec nebaví.

Funkcionáři jsou v rozpacích. Warhol je slavný krajan. Kádrově se mu nedá nic vytknout — jeho rodina byla chudá, šla do Ameriky za chlebem před první světovou válkou. Ale — když on ten Warhol oslavoval konzumní styl života, maloval lahve kokakoly, vytvářel kulturní ovzduší v nepřátelské cizině, na perestrojku se člověk také nemůže spolehnout...

Co nám to ti Warholové provedli, soudruzi?

Karel Kryl in Boston

písně, poezie
posledních dvacet let.
Nahrávka koncertu
4. května 1988

Na dvou kazetách vydal
Czechoslovak
Documentation Center

C.S.D.C., P.O.Box 771
Cambridge, MA 02140, U.S.A.

Cena US \$17.00

Platit možno hotovostí, U. S. šekem,
poštovní poukázkou.

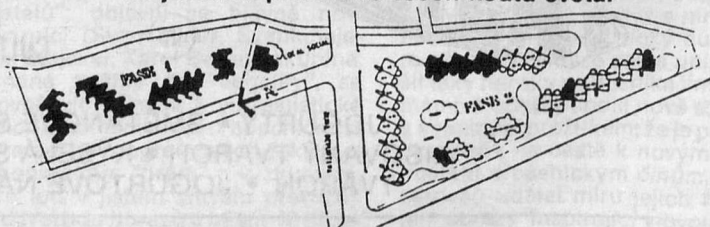
Informace o Chartě

Časopis "Informace o Chartě" si můžete objednat na adrese Palach Press Ltd.: 71 Belmont Ave., London N17 6AX England.

Při své návštěvě Evropy navštivte také nově otevřené knihkupectví DIALOG v Mnichově-Hess-Str. 88, 8000 München 40, tel. 089/52 57 10. Otevřeno každé odpoledne a v sobotu dopoledne. Bohatý výběr českých a slovenských knih exilové i domácí produkce, překlady, audiokazety a gramodesky.

KRAJANSKÉ STŘEDISKO DENIA — ŠPANĚLSKO

Na výběr jsou: garsonky, byty, řadové domky, vilky a pozemky. — V Denii najdete: příznivé klima, kouzelný kraj a nové přátele ze všech koutů světa.

"LA PEDRERA II" VESNIČKA KLUBOVÉHO RÁZU

Fáze 1: dokončena a vyprodána
Fáze 2 & klub: ve výstavbě

Bližší informace, prodej a podnájem:
DIVA IMMOBILIEN K. & V. DIVOKÝ
Segantinstr. 9, CH-8049 Zürich

Tel: 01/341 21 56

Vladimír Valenta o filmu, který mu v rámci glasnosti v Praze upřeli

Nedávno byl v Praze znovu uveden čtvrt století starý film režisérů Kádára a Klose *Obžalovaný*. Barrandovský týdeník *Záběr* znovuvedení okomentoval článkem, z něhož výjímáme: Na plátnech našich kin se objevuje film, který kdysi vyvolával vzrušení, protože si všimnal záležitostí všeobecně sledovaných a hlavně dotýkajících se aktuálně pociťovaných problémů, poté byl většinou stažen z repertoáru, neboť převládaly obavy, nebude-li působit nežadoucím způsobem, aby se nakonec s dvaceti letým odstupem a určitými rozpací přece jen vrátil k divákům.

Patří do početné série mravně apelujících děl, která se kriticky ohlížela na dosavadní společenský vývoj a hlavně praktiky jím vytvořené. Na osudech vybraného jednotlivce se v nich ukazovala veškerá zátěž starého, nepružného myšlení, které se tvářív v tvář novým podmínkám ukazuje jako nedostatečné a svým nositelům — dokáží-li si svá omezení přiznat — připraví nejednu hořkou chvilku nepřijemného poznání. Pokud by se čtenáři zdálo, že cituji nějaký úvodník, je rozhodně na omylu, protože zmíněná problematika, dnes tak aktuální, byla stejně aktuální před čtvrtstoletím: tehdy se řešila otázka, jak se zbavit pozůstatků konzervativního myšlení a jednání 50 let.

Obžalovaného natočila režisérská dvojice Ján Kádár a Elmar Klos podle novely Lenky Haškové v roce 1964.

Příběh *Obžalovaného* se odehrává v polovině padesátých let. Dobové atributy jsou sice pečlivě dodržovány, avšak přinášená výpověď ve svých důsledcích daleko přesahuje časové omezení. Dotýká se etiky života v socialistické společnosti i jejího řízení. Způsobem realizace velice tradiční film (je celý zasazen do soudní síně, jen občas přerušován vysvětlujícími retrospektivami) strhává však naléhavostí, s jakou diváka oslovuje, s jakou jej vede ke spoluzamyšlení. A není to zamyšlení ledajaké: směřuje k postižení a zřejmější nezákladnějších principů fungování (či příliš často nefungování) této společnosti. Ukazuje, jak deformace a nejrozličnější úhyby doslova znemožňují normální vývoj, jak narůstají "náhradní" mechanismy, aby se alespoň zajistil nezbytný chod.

O co ve filmu jde? Ředitel velké stavby Kudrna je spolu se svými dvěma inženýry postaven před soud a obžalován z hromadného rozkrádání, ze špatného hospodaření se svěře-

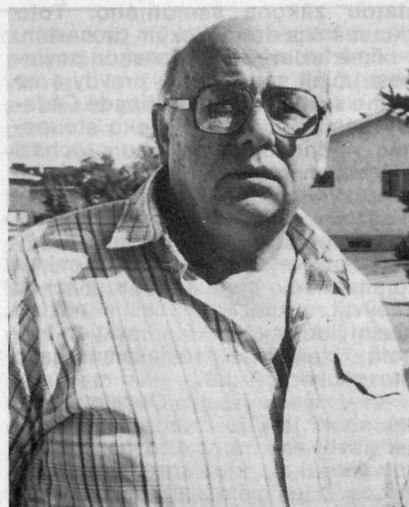
nými prostředky. Kudrnovi, který sice není vinen ze soukromého obhacování, se klade za vinu především to, že svým řízením takový stav umožnil. Postupně se však ukazuje, že nikoli Kudrna nese odpovědnost, nýbrž ti, kteří rozhodovali za něho, kteří ho nutili ke šturmování, kteří mu slibovali všemožnou podporu a nyní se k němu chovají odmítavě, kteří na něm požadovali, aby v nepříznivých podmínkách podával maximální výkony. Kudrna jich skutečně dosáhl — a nyní je souzen za použité prostředky.

Autoři podrobně rozkrývají celou složitou situaci, přibližují poměry na státně prioritní stavbě důležité elektrárny z nejrůznějších hledisek, z nejrůznějších stran. A divák postupně vniká do složitého přediva vztahů a praktik, které běžně panovaly.

Odhlédneme od minulého času závěrečné věty, z níž by se zdálo logicky vyplývat, že takové poměry panovaly, ale už nepanují; pak by se ovšem nabízel otázka, jakto, že film zaměřující se na poměry dnes už nepanující, zabývá se problematikou "dnes tak aktuální", která ovšem "byla stejně aktuální před čtvrt stoletím." Pozastavme se místo toho u "autorů, kteří podrobně rozkrývají celou složitou situaci." Za autory filmu se ve světě běžně považují tři osoby: autor námětu, autor scénáře a režisér, je-li to režisér tvůrčího typu, pro jakého si francouzští teoretici vymysleli přijatou nálepku *auteur*. Článek v *Záběru* jmenuje autorku novely, podle níž film natočili, Haškovou. Jmenuje také oba režiséry, ačkoli jeden z nich zemřel v exilu — Kádár — ale zemřel, je tedy bezpečně mrtvý v Kalifornii. Autor scénáře — a jak vám potvrdí každý dobrý režisér, scenarista je hlavním autorem filmu: bez dobrého scénáře nedokáže sebelepší režisér natočit nic lepšího než nanejvýše průměrný film — autor scénáře *Obžalovaného* z článku zmizel. Důvod je ovšem prostý. Je jím bývalý politický vězeň z let 1949-1950, jeden z naprosto nejlepších současných českých scenaristů a dosud nebezpečně živý Vladimír Valenta z Edmontonu v Albertě.

Požádali jsme ho tedy, aby údaje, které o filmu přinesl *Záběr*, doplnil:

Proč byl uveden znovu *Obžalovaný*? Můžeme se jenom domnívat, proč to bylo. Mám nějaké zkušenosti s tím, jak filmoví distributoři v Praze uvažují. Hádám, že vedle snahy, jak udě-

VLADIMÍR VALENTA V EDMONTONU

lat nějakou korunu na starých filmech, jim šlo o snahu nějak oživit diskusi o současném tristním stavu socialistické ekonomie. Ovšem diskusi "v mezích zákona" jak by řekl Jaroslav Hašek. Můžeme se tedy také domnívat, že i filmoví distributoři si povšimli že "je cosi prohnitého ve státě dánském", jak by zase řekl Shakespeare, a že to smrdí stejně jako to smrdělo za Gottwaldových dědiců. A jak vidno už to nemohou snést ani ti, kteří k tomu sami přispívají.

"Obžalovaný" nechtěl být jen filmem o ekonomických problémech. Jako každé dobré drama, měl to být film o problémech mravních. Aspoň pokud mne se týkalo. Hospodářské problémy jsou na pozadí mravního problému, protože prostředím, v němž se drama odehrávalo se zabývá těmito otázkami. A v tom směru film neřekl vše, co by měl říci, kdyby se to ovšem bylo smělo.

Film dostal Velkou cenu v Karlových Varech, cenu v Acapulcu a Trilobita — výroční cenu za nejlepší scénář roku. Byl jsem pozván někde na Malou Stranu, abych si pro to došel společně s Klosem a Kádárem, kteří se pod scénář podepsali. Řekl jsem si, ať si to všechno seřerou, a nešel jsem tam. Byl z toho zřejmě menší trapas, když ti dva to vyfasovali beze mě. (Mně poslali bronzového Trilobita domů poštou, asi skončil v popelnici). Ale dal jsem tenkrát interview do *Filmových* (nebo to ještě byly jen *Divadelní*?) novin a tam jsem řekl, co jsem říct chtěl: že jde o film konformistický, aby si lidi nemysleli, že naše kritika politiky a socialistické ekonomie je ve filmu úplná.

Ale nemyslím si, že by se toho muselo mnoho změnit ve struktuře dramatu, kdyby šlo o náboženský spor. Jako husita tihnu k onomu věčnému pro-

blému konfliktu mezi otázkou individuálního provinění vůči platnému zákonu a mezi morálně právní podstatou zákona samotného. Toto zkoumání je dramatickým procesem, v němž hrdina má občanskou povinnost učinit vše v zájmu pravdy a ne zájmu svého osudu. V případě *Obžalovaného* hrdina filmu jako stoupenec vládnoucího systému prochází bolestným procesem, v němž si pro sebe vybírá to, co je pro něj těžší: neuznává vlastní vinu. Tím měl vyburcovat diváka k úvaze o tom, že celý bolševický systém je vadný. Tenkrát to snad mělo cenu se touto otázkou zabývat, protože byli stále někteří slušní lidé, včetně křesťanských filosofů, kteří brali socialismus jako filosofickou otázku.

Když dnes uvažuji o *Obžalovaném*, tak se mi jeví, že hrdina filmu, ředitel stavby elektrárny Kudrna, byl prototypem lidí, kteří prohlédli příliš pozdě. A jen málo z nich se postavilo nekompromisně za svoje nové poznání. Jejich snaha to ještě nějak skoulet, aby z toho jejich partaj vyšla se zdravou kůží způsobila, že celý národ ztratil vzácný čas a Brežněv nás všechny předběhl. Ne film, ale teprve příchod sovětských okupačních vojsk udělal o věci socialismu u nás, a nejen u nás, konečně jasno.

Dneska, v době, kdy je každému pravda o komunismu zřejmá, se pokoušet o reprisu myšlenkového procesu ze šedesátých let se nepovede ani v Praze ani v Moskvě.

Pro československou současnost *Obžalovaný*, který před 25 roky byl současným filmem, je dnes historickým snímkem bez aktuální politické platnosti, kterou filmová distribuce předstírá.

Jestli je to opravdu dobrý film, tak jen proto, že ještě více vystupuje na povrch onen mravní problém, o němž se zmiňuji.

Knížka, která vyšla pod stejným názvem a byla předlohou k filmu, byla dílem redaktorky Rudého Práva Lenky Haškové. Její reduprací zkušenost velela, aby demostrovala, jak my lidé jsme nedokonalí a nehodní té blahoslavené partaje. Chtěla taky lidem nějak vysvětlit, proč ještě nejsme v tom bolševickém ráji, který její noviny pořád slibovaly. Knížka *Obžalovaný* byla literární instruktaž o tom, že i dělnický ředitel si může myslet, že dělá něco dobře, ale nedělá to dobře, když mu to strana řekne. Pak musí uznat, že strana má pravdu i když ho to bolí.

Tak jako o deset let předtím, straníční funkcionáři volali od šibenic slávu straně a Gottwaldovi, tak i nyní menší komunistické ryby měly si jít sednout do basy a vzít na sebe to, co zavinila vadná ideologie a blbá partaj a vláda, za kterou ovšem oni sami, jako její členové, nesli odpovědnost.

Skutečnost byla už tenkrát, ovšem,

trochu komplikovanější, než, jak to soudružka Hašková rozmotala. Všichni ti funkcionáři partaje, co šli před soud, nebyvali tak nevinní andělé — peníze a moc korumpují.

Ale já jsem se nemohl navězt do všeho. Napsat scénář, který nikdo nenafilmuje, nemá mnoho ceny. Proto jsem si za terč vybral to, co mne pobouřilo nejvíce hned při čtení knížky, kterou mi nabídla Feixova výrobní skupina asi z toho důvodu, že věděli, že znám komunistické kriminály zevnitř: ideologii a partajní dogmata. Nemělo smysl mlátit po hubě ty, kteří byli pouze produktem systému, tak, jak to udělala Hašková. Musím se tedy jen usmívat tomu, že Hašková nikdy neprotestovala a nežádala, aby její jméno bylo vyškrtáno na titulcích filmu, jenž tvrdí pravý opak toho, co říká její knížka.

To, že nyní v *Záběru* zatloukají moje jméno na filmu je pro mne závažné. Kdoví, jestli taky vystříhli titulky. Před několika lety mi kdosi poslal celkem nový plakát "Ostře sledovaných vlaků" s mým jménem mezi učinkujícími. Asi dělám něco dobře, když mne teďka chtějí vygumovat.

Ovšem, osud spisovatelů, ať už jako autorů původních předloh nebo jako scenáristů, je ve filmu dost smutný. Jsou v podstatě drceni mezi dvěma mlýnskými kameny: producentem a režisérem. Oni jsou od počátku jedinými čtenáři, na nichž záleží, jestli film bude nebo nebude natočen, jedinými kdo si mohou poručit, co ve filmu chtějí nebo nechtějí. Tak nakonec i oni sami uvěří na svoji všemocnost natolik, že podepisují filmy jako "jejich" filmy.

Tato zkušenost mne naučila, že záleží více na tom, aby mi zaplatili scénář, než na tom, jestli moje jméno bude nebo nebude na titulcích. Režiséři ovšem rozhodují o tom, jak bude film vypadat a tak se snadno sami vnutí i jako spoluautoři scénářů na titulkovou listinu, kterou oni s producentem sestavují. Jak titulky vypadají se autoři a scenáristé obyčejně dozví až o premiéře filmu.

V mém případě jsem vždycky považoval jako "nekomunista" tyto otázky za nedůležité.

Hlavní věcí bylo, že film vypadal tak, jak jsem ho ve scénáři koncipoval. U *Obžalovaného* to bylo nejen to, jak jsem to napsal, ale i vyhádání v nekonečné řadě debat s Janem Kádarem. Přesvědčování nebylo jednoduché zápolení s omšelými frázemi, se kterými režisér Kádár mi oponoval, byla jich nekonečná řada. Byla to ovšem také taktika, jak mne donutit k tomu, abych si více lámal hlavu. Můj vztah k socialismu byl vždycky podezřelý. Jeho rozchod s komunistickou partají tenkrát ještě nenadešel i když dvouletá distanc po *Třech přáních*, filmu, který jsem režíroval rovněž s Elmarem Klosem, jeho "víru pravou" jistě dost nakřápla.

Pokud se režiséra Klose týkalo, jeho vztah k filmu byl dost odtažitý. V průběhu psaní scénáře se vůbec mých častých schůzek s Janem Kádarem v jeho bytě neúčastnil a byl jen někdy na poradách v kanceláři vedoucího výroby Karla Feixe. Ředitel Feix měl vynikající instinkt získaný mnohaletou praxí: Telefonoval scénáristům filmu, které chtěl dostat brzo do výroby, vždycky po obědě, aby se poptal, jak jde psaní. Mně tak pravidelně kazil moji odpolední siestu.

Režisér Klos nakonec odjel na dovolenou někam na Krym právě v době, když se *Obžalovaný* natáčel a já jsem prakticky denně byl v ateliéru a nekonečně debatoval a radil se s Kádarem nad každým záběrem — což dělám rád. Teprve když byl film ve střihně, se Klos objevil a jednou mi sdělil, že opravdu to, že hrdina filmu ředitel Kudrna nevezme na sebe vinu a jde si raději sednout do kriminálu, funguje.

Nevím, jestli si svou nepřítomností Klos chtěl udělat alibi, kdyby byla opět nová *Bánská Bystrica* (v r. 1959 stranická kritika na filmovém festivalu pracujících v B.B. odsoudila několik filmů a režisérů, včetně Klose a Kádara distancovala) nebo jaké zákulisní intriky se odehrávaly. Ani nevím jestli se Kádár s Klosem o film hádali — oni se totiž hádali pořád, to byla jejich pracovní metoda. Ale zřejmě to mělo co dělat s politickým vývojem: na jakou kartu vsadit.

Nakonec bych chtěl ještě připomenout, že se ve filmu objevila poprvé nová tvář: Jiří Menzl. Tenkrát právě absolvent FAMU, jenž svojí nevinnou tvář a otázkami plnými mladické nejistoty jako obhájce obžalovaného naboural sebejistotu žalobu, kterou v socialistickém soudnictví není radno přivádět moc v pochybnost. A Menzl prostě "ukradl show", jak se tady v Kanadě říká.

Nebyl jsem to ovšem já, kdo Menzla objevil a tak "ruka ruku nemyla", když o pár let později mne Menzl pozval na kafe do kavárny Luxor, aby mi světil roli přednosty v *Ostře sledovaných vlacích*, svém prvním celovečerním filmu, a tak mne vlastně objevil pro světová plátna. Byl jsem pro jeho film prostě správně vůl.

Upřesnění

V č. 1/88 jsme jako součást článku Polsko-čs. Solidarita (str. 17-18) uveřejnili fotografii polských a československých disidentů. Polský přepis jména Jan Carnogurski by mohl vyvolat dojem, že se jedná o polského disidenta. Ve skutečnosti se jedná o předního slovenského disidenta dr. Jána Čarnogurského.

Omlouváme se.

Redakce

Emigrace

Marta Procházková

Návštěva na východě

Malá šílenná Toyota nás předjela zprava po krajnici pozoruhodnou rychlostí; podařilo se jí minout asi pět aut než se musela opět poslušně zařadit do proudu, blížil se nájezd na další dálnici. "Blážen", prohodila přítelkyně na sedadle přede mnou.

"Už nedokáže vydržet to věčné courání," opravil ji moudře manžel u volantu. Něco na tom bylo. Místo děje: Toronto, prosinec 88.

Večer před dlouhým víkendem, přijdu z práce v pět a čeká mě velký nákup včetně zastávky v bance, pro pivo a klukovi pro vytoužený skateboard, i nacpu dítě i babičku na zadní sedadla a vyjždím unavená předem. U prvního obchodu parkoviště plné, že by jablko nepropadlo. Postavím auto kde se dá a za pár minut už zuřím v obrovské frontě čtyř lidí u pokladny, vzteká jako škvor. Někdo zase platí sedm dolarů šekem. Ten prodavač to na mně musel vidět a jen jsem se k němu dostala, zazářil na mě a povídá: "Taky už to nemůžeš vydržet, vid'. Člověče, já bych tak šel domů, a to tady musím trvdnout do osmi."

A všechno bylo pryč, rázem jsem si uvědomila, že jsem přece doma, na západě Západu, kde se dá nejen žít, ale i smát. Místo děje: Calgary, září 88.

Nemám naprosto právo posuzovat Toronto po pouhém týdenním pobytu, ale dojmy mít mohu, ba musím. Menelapolis. Člověk si to vlastně neuvědomí dokud to nevidí: stopadesát kilometrů a pořád město. Na konečnou metra dvacet minut autem, a to jsme jen kousek od centra, na samém kraji Mississaugy. Jenže nejde o vzdálenosti samé, spíš o to, co působí člověku a jak se v tom žije. Ovlivňuje to beze vši pochyby; nemohu si pomoci, ale stále vidím obličej toho frustrovaného řidiče a vtírá se mi do mysli styl života odněkud zdávna, ze zámoří. Z práce do práce, na nákup, k televizi, a úsměv z tváře pomalu mizí.

Ono to není tak zlé, každý si svůj styl vytváříme sám a naštěstí i tito uštvání otcové rodin své Toronto nepokrytí milují. V tom vidím povzbuzující rozdíl například s Mnichovem (poslední evropské velkoměsto, které jsem nedávno viděla); setkala jsem se s řadou tam usedlých Čechů, kteří by Mnichov ihned pustili jako horkou bramboru, jen kdyby se jim naskytla možnost imigrace sem; byla jich většina a někteří by za to byli ochotni nabídnout ruku, srdce i peněženku. Kanada je v mnohém směru ráj a ne-

divím se jim, ale bylo mi jich dost líto. Když už musím emigrovat, je lépe být tam, kde mohu být šťastný.

"Já bych z Toronta nešel ani za nic a vůbec, v Calgary bych nebyl ani pět minut, když tam není práce, to tam může být jak chce krásně," vyhrožuje kamarád co u něj bydlím. "Představ si, kde vy byste už mohli být, kdybyste začínali tady!"

V těchhle rozčilených slovech je dost nepřesnosti i pomíne-li skutečnost, že kamarád jakživ mimo Ontario nebyl. Co to vůbec znamená "být někde"? Máte-li na mysli hmotné statky, jistě nejsou nezajímavé, ale já se jaksi necítím pozadu. Být někde ve smyslu podívat se po své zemi a okolí; nuže měla jsem čas i možnost procestovat pořádný kus Kanady a vědět znamená srovnat. Toronto mě za srdce nechytlo.

Ale teď vážně. Holka, nech city stranou, povídám si, přijela jsi sem hledat práci, tak hledej co je tady pěkného. Pohled z dálnice kolem jezera na downtown, ano, má to v sobě půvab i hrdost. Centrum — hezká směs Evropy a něčeho dalšího, snad New Yorku. Jezero až neskutečné... ale chtěli byt s výhledem na ně, nemám moc na to, že napřed bych musela vyvážit celou rodinu zlatem. A výhled jinam, kam? Toronto, má milá placko, tebe přehlédnu jen z věže nebo z letadla. Nemyslete si, že tohle je nepodstatné, člověk má úplně jiný pocit, když někde vidí, a už jste někdy jeli s kopce po mostě za soumraku s výhledem na hory a lány světla pod vámi?

Zpět. Vezměme si faktickou, materiální situaci; ráda se podělím se všemi, kteří o emigraci do Toronta z jiné části Kanady přemýšlejí.

Slovo emigrace nebylo zvoleno náhodně, neboť jestliže je pravdou, že je lépe v jednom městě všechno prodat a koupit v Torontu znovu (tak drahé je stěhování), přibližujeme se dosti zpět k okamžiku, kdy jsme celí vyjevení stáli na kanadském letišti s několika taškami v ruce. Takže ještě jednou, city do zásuvky, do ruky kalkulačku. Cínže dvakrát tak vysoké jako na západě: čtyřlůžnicový byt na okraji města něco přes osm set (minimum), čtyřlůžnicový townhouse v Calgary, okraj města, pod čtyři sta. A pořád je slušnější než ten torontský s poházenými papíry v garáži (to by mně, calgarské domovnici, prošlo tak asi dva dny) a dveřmi poškrábánými výhrůžkami Pákistáncům, aby si svůj smrad odstěhovali jinam. Koberce, záclony, malování, to je tady vaše starost, a ještě si ve veleměstě vybírá domácí vás, nikoli vy jeho; pokud nemáte potvrzený příjem rodiny v určité výši, na byt zapomeňte. Pojistka na auto, rovněž přibližně dvojnásobná. Ostatní ceny podobné, benzin o něco dražší, potraviny v něčem výše,

v něčem níž, na všechno ostatní osmi-procentní daň. Taky jsem se zachevala jako tetička z venkova, když jsem se hlasitě podívovala, že u pokladny platím víc, než bylo na cenovce. A věřte mi, pozná se to.

Ceny samotné je ovšem málo, to bychom skončili jako čeští turisté ve výše zmíněném Mnichově, kteří přepočítávají cenu punčocháčů na koruny. Vezměme si platy. Přítel truhlář pracuje za 14 dolarů na hodinu. Jeho žena v kanceláři za osm. V Calgary je 14 dolarů velmi slušný plat, v Torontu nikoliv. Osm dolarů na hodinu jsem měla po roce stání za pultem v Calgary také. Ale jelikož jsem doopravdy vážně sháněla možnost pracovat, absolvovala jsem i několik pohovorů s případnými zaměstnavateli; tedy, nabídka pro programátora s kanadskou college ale jen s československou praxí byla mezi 28 a 30 tisíci ročně (konkrétně, ta práce tam opravdu je). Porovnání s Calgary: na městské radnici visí oznámení volných míst: programátoři od 27 tisíc výš. Vývěsky pro nezaměstnané — programátory jeden, dočasně, bez udání platu. Ale hleďme, mezi požadavky na Santa Clause, který by choval dětičky na náměstí, i nemalé truhlářů, a nekřcí se tam nijak skromně, platy mezi 12 až 15 dolary na hodinu...

Zdejší příležitosti jsou samozřejmě daleko méně konkrétní než ty v Torontu a dá to práci to místo dostat. Asi takovou, jako na východě sehnat odpovídající byt. Není ale jednodušší vynaložit to úsilí zde, bez pracného stěhování a posléze dojíždění dlouhé hodiny za chlebem? Já jsem si to rozmyslela velice rychle. Přejí Torontu všechnu jeho slávu, lásku a budoucnost, dech velkoměsta s jeho kosmopolitní kulturou (panebože, vždyť O'Neill hraje u nás taky); a já se rozjedu za prací svým mladým, krásným neurovaným městem, do ucha na plné pecky místní sladkou country, ohlédne se za mnou kovboj, o almužnu poprosí Indián a mám pocit, že ještě někoho zajímám. Je to hrdý pocit mít domov.

Z dálky káravě kývá táta Toronto, vždyť ty, mladý šašku, taky jednou zestárneš.

Já vím. Ale chvíli to ještě potrvá.

Jan Jirásek

Dopis ze zaslíbené země

*"No wind blows in favour of the ship
that has no port of destination"*

Michel Eyquem de Montaigne
(1533-1592)

kteřá ještě nebyla objevena a dlouho ještě asi mnohým objevena nebude, protože jenom ten, kdo hledá, nalézá. Ne příliš mírně mne svého času na stránkách *Západu* rozladil článek Tomáše Novotného "Australie očima přivandrovalce" s otázkou, za koho to vlastně pisatel tak suverénně a energicky píše. Postoj velké řady nových příchodců nejenom do této země a v tomto historickém okamžiku je poznamenán objevitelským komplexem, jakoby vlastním příchodem začala nová epocha. Je-li navíc kombinován s despektem k zemi objevu, kde "jsme jeden k druhému přišli jako slepi k houslím", vede k tak velkým závěrům, že "se dá i v Austrálii vyžít docela slušně, v žádném případě však Australie není a nikdy nebude Neapolí a kdo ji nepozná, ten se na smrtelné posteli určitě nemusí trápit výčitkami, že v životě o něco přišel." Říkal jsem si, tímto elaborátem psaným horkou jehlou se necítím být reprezentován, na rozdíl od autora se nepovažuji za přivandrovalce, který neví, proč tu žije a k této kombinaci nevinnosti, skromnosti, povýšenosti a samolibosti v jednom dechu by bylo chybou mlčet, jestliže si myslím něco jiného. Dá se říci, že více než o Australii šlo v daném článku o produkt současné české novinářské školy, kde efekt znamená víc než podstata. Nic ve zlém, i při dobré snaze naplnit stránky exilo-

vých časopisů se může stát chyba a chybami se každý učíme, když si je přiznáme a čteme po sobě to, co napíšeme. Motivem mého psaní není obhajoba Australie co nového domova, ale jde o korekturu informací o této zemi před čtenářskou veřejností *Západu*. Ze školních atlasů víme, že projekce oblastí na okrajích světové mapy vychází velmi zkormouceně zvláště když je zkormoucený sám projektant.

Vlastním námětem mého příspěvku je pár slov o komunikacích mezi různými jazykovými soustavami, který se dá lehce rozšířit, jak ukazuje hořejší příklad, na komunikace v rámci jednoho mateřského jazyka. Účelem tohoto článku je nalézt společnou řeč, úkol téměř nemožný měřeno absolutními požadavky, na významu však tím neztrácí trvalá snaha o lepší porozumění.

V oblasti jednoho jazyka je možno vycházet z konstatování Josefa Škvořeckého v oboru literární kritiky, že "slova žalostně — nebo zázračně — neschopná skrývat, a zároveň stejně zázračně schopná vyjevovat" ("Na brigádě", Katalánský syndrom aneb zrada slov str. 266, Publishers 68). Jinými slovy, obsahu slov nelze uniknout, mají svůj základní vnitřní obsah, který nepodléhá násilným zásahům. Používání jazyka jako prostředku ovládnání druhých, jeho manipulace, překrucování, omezování jeho svobody jde proti vlastní přirozené funkci jazyka, který se jakémukoliv okleštění brání a stává se v době fyzického útlaku morální silou a duchovní oporou. Právě tak slova mají tendenci svěřovat ke svému původnímu čistému obsahu t.j. slova odpovídající nebo jsou uměřená té myšlence, pro kterou vznikla a kterou mají vyjadřovat. Jenomže, kde je konečná autorita schopná interpretovat pro český jazykový celek obsahy a významy slov, na jejichž základě funguje česká řeč jako prostředek komunikace mezi příslušníky toho jednoho národa — viz příklad v úvodním odstavci. A to jde o pisatele v exilu a o čtenáře v exilu, oba názorově blízko v principiálních otázkách a oba žijící v jedné exilové zemi.

Přejdeme-li do oblasti několika jazykových systémů, které mají spolupracovat, nemohu se ubránit pocitu vakua v komunikacích při převodu náročných obsahových celků z jedné jazykové soustavy do druhé. Při tom může jít dlouhodobě o obsahy velmi závažné třeba se takovými nejeví v okamžiku dané faktické situace např. při tlumočení ve Spojených národech nebo na vrcholných konferencích. Kdo ví, co si který účastník odnáší do svého vlastního světa z překladu řekněme v anglické verzi. Je to skutečný ekvivalent originálu, když

pro některá slova v jedné ředi neexistují odpovídající slova v ředi druhé?

Markantním příkladem je zkušenost z veřejných přednášek tibetských lamů, kteří jen výjimečně ovládají dobrou angličtinu a mají tedy buď vlastního překladatele nebo jim tlumočí západní znalec tibetštiny. Výsledek je v obou případech stejně sporný, tlumočnick se při tom stává, ač pro veřejnost jenom medium, důležitější postavou než řečník sám a ne vždy je jeho funkce a význam doceněn. Druhý jazyk je v takovýchto situacích nutnou koncesí danou prostředím, ve kterém se podobné shromáždění koná, jinak by se totiž vůbec konat nemohl. Nemá-li však tibetština ekvivalent např. k anglickému náboženství, je možno se ptát, co jakýkoliv anglický převod tibetských textů vlastně říká a není jiný jazyk pro podobný účel vhodnější? Pokud jde o biblické texty, jsou pochybnosti o tom, zda překlad z východních jazyků do řečtiny, z něhož byly odvozeny překlady další, byl tím nejlepším možným základem, když se v něm některé nuance původních textů nedaly vyjádřit.

V historii českých zemí není lepšího příkladu než příchod sv. Cyrila a Metoděje na Moravu v roce 863 s předem připraveným překladem písma svatého, aby kázali slovo boží slovanskému lidu v jeho vlastním jazyku. Při všech dobrých znalostech druhého jazyka může většina čtenářů třeba jen z návštěvy půlnoční mše s koledami potvrdit, že účinek bohoslužby v angličtině nebo v češtině, dáme-li místní příklad, je podstatně rozdílný, jakoby přicházel ze dvou různých světů. V čem je důvod? Ve vnitřním, ne-li přímo v duchovním obsahu slov, k němuž máme nejbližší — nejsme-li vzácnou výjimkou — ve své mateřské řeči, která je dědictvím otců t.j. výsledkem generací, které se snažily komunikovat.

Cesta zpět do velkého světa a k jeho jazykovému dělení nás vede k pramenům indoevropské soustavy jazyků, která vychází ze sanskrutu. Ten přežívá dodnes jako posvátný jazyk, když si byl zachoval schopnost plnit tuto funkci téměř po 3000 let. Významy jeho hlásek, vazba zvuků na obsah a smysl slov ve verších, mantrách, jsou dodnes jednotlivým základem řady náboženství a kultur tak jako mladší řečtina a latina se stala nositelem křesťanství a západní civilizace. Při tom jsme si vědomi, že jde jen o jednu z jazykových soustav, které naše planeta nosí.

Proč toto všechno složité uvažování o komunikaci mezi lidmi, když se na světě v podstatě mnoho nemění a dnešní problémy v lidských vztazích jsou stejné jako za biblických dob. Východiskem je každý jednotlivý

PRAŽSKÉ UZENÁŘSTVÍ

364-1787
638 QUEEN ST. W
TORONTO M6J 1E4

- PRAŽSKÁ ŠUNKA
- PRAŽSKÉ UZENINY
- MASO JA JAKOSTI
- DENNĚ ČERSTVÁ,
- CHUTNÁ JÍDLA A
- CUKRÁŘSKÉ VÝROBKY

článek tohoto dění a požadavek čestnosti k sobě a k druhým, tedy požadavek morální ne-li duchovní povahy jako východisko lidské komunikace. Obelhávání sebe sama právě tak jako polopravdy nebo předstírání pro veřejnost komunikaci umrtvuje. Z tvorby Milana Kundery je možno čerpat příklad, kdy žert může způsobit nejenom životní nedorozumění ne-li poznamenat lidský osud až k tragedii, a to pouze na základě vadné nebo nepochopitelné nebo zneužitě komunikace. Dotkli jsme se interpretace mezi dvěma jazyky, nabízí se však otázka tlumočení uvnitř jednoho jazyka. Při četbě nových a nových materiálů o tom, co vedlo k 21. 8. 1968 a co se kdy a kde a přesně za jakých okolností dalo v Praze a v Moskvě a jaká rozhodnutí se činila na základě jakých a z části zamlčovaných zpráv, jsou také příkladem chaosu v komunikacích, byť měly pečete nejvyšších orgánů a institucí. Tomu se postavil pud sebezáchovy a zdravý rozum těch, kteří byli obětí rozhodování, ale neměli možnost do něho zasáhnout a zůstali jim poznamenáni pro zbytek svých životů.

Komunikace je projevem lidské osobnosti, je základním lidským právem, je zrcadlem nositele a jeho svědomím, existuje od nepaměti, platí v malém i ve velkém, má vlastnost přesahovat hranice národů a být přínosem lidské společnosti. Važme si tedy svých slov pro jejich váhu podle přísloví "Mluvíti stříbro, mlčeti zlato", psaní je kategorie mezi mluvením a mlčením a je z nich nejprůkaznější, a měřme jich pečlivě a spravedlivě na své pouti světem jako kulhaví poutníci, jejichž údělem je odpovědnost nejenom za sebe, ale za celý lidský a nelidský svět.

MOWNEX

**NABÍZÍ ČESKÉ FILMY
NA VIDEOKAZETÁCH
VHS NEBO BETA**

**CENA FILMU VČ. KAZETY
\$ 27.95**

**156 McKenzie St.
Winnipeg, Manitoba
Canada R2W 5A2
Phone (204) 582-3336**

Kdo je Václav Havel

Rudé právo 3. 3. 89

Ve čtvrtek 23. února přineslo Rudé právo obšírlou stat' pod názvem Kdo je Václav Havel. Vyvolala značný čtenářský ohlas.

Většina čtenářů se s tímto článkem ztotožnila, byli však i takoví, kteří měli jiný názor. Pro jejich dopisy je charakteristická argumentace, kterou uvedla ve svém dopise např. H. V. z Liberce: "Každého soudného čtenáře musí popudit jednoznačná snaha očernit člověka, jehož lidské i umělecké kvality jsou uznávány v celém kulturním světě." Čtenářka J. B. z Holešovic si zase myslí, že rodina podnikatelů Havlů pro naši republiku udělala dost už tím, že "postavila Lucernu se vším všudy i Barrandov... Škoda že takových Havlů jsme z první republiky nezdědili více." J. M. z Českého Krumlova píše: "Teprve přečtení vašeho článku Kdo je Václav Havel mne utvrdilo v přesvědčení, jak vzácný charakterní a neobojácný je pan Václav Havel, člověk, který ví, za č bojuje..."

Výbor Milady Horákové

2. 3. 1989 byl založen v Římě mezinárodní výbor Milady Horákové na pomoc československým ženám, které se cítí být nebo byly už v minulosti postiženy komunismem. Chce upozornovat světové feministické hnutí na to, co se stalo našim ženám v 50-tých letech. Vybízí proto všechny ženy, které byly vězněny nebo jinak postiženy (vězněn manžel, zákaz povolání, atd.) aby svoje příběhy napsali na adresu: DOTT. ANNA MARIA CERNONE, VIA DEL PLEBISCITO 107,00186 ROMA, ITALIA.

Anglicky, německy, francouzsky, španělsky, italsky.

Láda Jeník, Řím

Budou vyvozeny důsledky...

Rudé právo 4. 2. 89

Jsou tomu skoro dva roky, kdy jsme v Rudém právu 7. května 1987 otiskli podstatnou část vystoupení národního umělce Miloše Kopeckého na IV. sjezdu Svazu českých dramatických umělců. Mluvil v něm o přestavbě, o společnosti, o mládeži. Jeho názory vzbudily velkou pozornost, zazněly i z vysíláče Svobodná Evropa. Nyní se Miloš Kopecký obrátil na redakci se žádostí o zveřejnění anonymu, který mu byl tento týden zastrčen do jeho poštovní schránky. Jeho text zní: "Varujeme vás, abyste se neúčastnil akcí politických štváčů. Víme o vás vše a na základě vašich činů budou proti vám vyvozeny důsledky. Mějte to na paměti ve vlastním zájmu." Miloš Kopecký o tom informoval dopisem s douškou: Domnívám se, že by měl být (anonym) uveřejněn. V případě, že byste se rozhodli jinak, prosím, aby mi byly sděleny důvody...

Písmena psaná přes kopírák připomínají i jiné "ohlasy", které redakce v těchto dnech dostala v podstatě se stejnými výhrůzkami: že budou vyvozeny důsledky... Například: "Jestli ještě jednou zasáhnu proti demonstrantům ozbrojené jednotky VB nebo LM, budeme nuceni použít proti nim ruční granáty a samopaly dovezené z jedné rozvojové země. S Chartou 77 nemáme nic společného, akorát s ní sympatizujeme..." Tajemníci okresního výboru SČSP v jednom českém městě bylo doručeno obdobné vyděračské ultimátum, hrozící dokonce zavražděním atd. atd. Bohužel by se dalo pokračovat jinými anonymy. Výhrůžky se objevují v různých formách — telefonicky, písemně, na zdech. Nakonec jsme o tom už psali.

Je zřejmé, že v bodě společenských přeměn, které vyvolává a inspiruje přestavba naší společnosti, vznikají nejrůznější tisky. A nejenom tisky. Vedle seriálních úvah a návrhů se objevují i nejrůznější extrémní postoje a přístupy, které právem lze nazvat "psychologickým terorismem", ať už se hall do jakéhokoliv slovníku. Jedno je jisté. Podobné výhrůžky je třeba kategoricky odmítnout. A odsoudit.

FRANTIŠEK CINGER

POZNÁMKA REDAKCE: Včera, v pátek, dostali někteří z redaktorů RP obdobnou výhrůžku, v níž se jim dokonce hrozí šibenicí.

***JVC**
***PIONEER**
***HITACHI**
***SANSUI**
***LUXMAN**
***Půjčovna českých videokazet.**

VIDEO*COLOUR TV*HI-FI
**144 Kennedy Rd., S. Brampton, Ont.,
L6W 3G4 Tel.: (416) 453-8832**

Bohumil Hrabal

Kouzelná flétna

Někdy když vstanu, když procítám z mrákot, bolí mi celá místnost, celá má cimra, bolí mi pohled z okna, děti jdou do školy, lidé jdou nakupovat, každý ví, kam má jít, jen já nevím, kam bych šel, tupě se oblékám, vrávorám, poskakují po jedné nohavici, když si natáhnou kalhoty, jdu a holím se strojkem, už kolik let, když se holím, tak se na sebe nedívám do zrcadla, holím se potmě anebo za roh, sedím na židli na chodbičce a zástrčka je v koupelně, už se na sebe nerad dívám, sám se lekám svého pohledu v koupelně, bolí mne už i můj vlastní pohled, v očích zahlédnu včerejší opilství, už ani nesnídám a když tak kávičku s cigaretou, tak sedím u stolu, někdy se mi prolomí ruce a několikrát si opakují, Hrabale, Hrabale, Bohumile Hrabale, tak jsi se uvítzil, dosáhl jsi vrcholu prázdnoty, jak to učil můj Lao's, dosáhl jsem prázdnoty a všechno mi bolí, bolí mne i cesta k autobusu, bolí mi i celý ten autobus, sklápím provinilé oči, bojím se lidem podívat do očí, někdy křížím dlaně a nastavuji zápěstí, nabízím ruce, aby mne lidé zatklí a předvedli k esenbákům, protože mám pocit viny i z té mé už nehlukné samoty, protože mne bolí nejen eskalátor, který mne unáší do pekla dolů, bolí mne i pohledy lidí, stoupajících vzhůru, každý má kam jít, zatímco já jsem dosáhl vrcholu prázdnoty a nevím, kam bych šel. Víím to, ale nakonec mne zachraňují ty moje děti, kočičky v lese, které na mně čekají, jsou to mé děti, tak jedu podzemní dráhou, ale i ta podzemní dráha mne bolí, lidé stoupají vzhůru, zatímco jiní, a já jsem s nimi, sestupují, stojíce na místě, eskalátorem dolů, pak zase stoupám vzhůru po schodech, tam v bufáčku na Florenci provinile kupuji čtyři kuřecí grilovaná prsa a provinile platím a vidím, jak se mi třesou ruce, protože kupuji kuřata kočkám, zatímco tam někde v Africe hladoví děti. Bolí mne i ten bufáček na Florenci a ta živá ulice, křížují se v protisměrech nákladáky a osobní auta, každý ten kdo řídí, ví kam má jet, jediný já to nevím, i když tam někde v lese na mne čekají moje poslední naděje, poslední důvod k žití, kočičky, které trnou hrůzou, co kdybych nepřišel, co by bylo s nimi, kdo by jim dal najíst, kdo by je pohladil, protože ty kočky mne milují, zatímco mne bolí už nejen ta moje ložnička, mne bolí už celý město, ve kterém žiju, bolí mi už celý svět, protože nad ránem ke mně přicházejí bytosti, které neznám, ale naopak, které zvolna ale jistě vystupují po eskalátoru mé duše, zaostřují

se nejen jejich tváře, ale jistě děsivé události, tak jako portrét tak jako film, dokumentární film o tom, nejen jak jsem kdy miloval k zbláznění, ale jak jsem i zklamal. Tak ten vnitřní monolog pokračuje, no, už nehovořím sám se sebou, ale tak jako před vyšetřujícím soudcem jsem vyslýchán, všechno co jsem kdy řekl, všechno co jsem kdy udělal, všechno je neustále proti mně, od této chvíle nač jsem byl nucen si myslet, všechno je proti mně. Kolikrát tak kráčím na červenou, kolikrát jdu skrz proud aut, ale ač zadumán, doprovází mne anděl strážný, můj andělíček strážný, protože chce ten můj anděl, abych ještě byl na světě, abych se dobral svého dna, abych sestoupil ještě o jedno patro níž, tam kde je poslední dno výčitek, proto mi bolí celý svět a bolí mne i ten můj anděl, kolikrát jsem chtěl skočit z páteho patra, z toho mého bytu, kde mne bolí každá cimra, ale vždycky anděl mi v poslední chvíli zachrání, stáhne mi tak, jak chtěl z páteho patra skočit můj doktor Franz Kafka, tam z Maison Oppelt, kam se vchází ze Staromáku, ale pan doktor by dopadl za roh do Pařížské, taky ho asi bolel svět a bolel jej jeho život, tak jak chtěl taky z páteho patra skočit Malte Laurids Brigg, taky jej bolel v Paříži svět. V Německu, tam u jezera v městě, Maria Rilkeho taky.

Uvítzil jsem se, dosáhl jsem vrcholu prázdnoty. Tedka to mám, co jsem si nadrobil, je tady. Kostantin Biebl skočil z okna, napřed ale si, a to bylo dávno před tím, nechal namalovat od Štýrského obraz, muže padajícího pozpátku z okna, jako když obrátíš stránku. Tak. A tatínek Arthura Schoppenhauera skončil sebevraždou taky. A Seneca v Salamance taky. Ale já už skákat z okna nebudu, můj strážný anděl mi to ne rozmluvil, ale pošeptal mi, že ten, který mi daroval vrcholek prázdnoty, mu řekl, že by to bylo málo odejít tak příliš lehce, já si to, že mi bolí celý svět, musím znovu prožít tak, jako poslední čínský císař, kterýho nepopravili, ale dvánáct let mu vyplachovali mozek tak, aby poznal to všechno, co udělal, aby se dopravil ne vrcholu prázdnoty, ale aby se stal obyčejným člověkem, který chodí nakupovat tak jako druzí, aby se polidštil. Tak jezdím každý den autobusem, to je moje pojízdná zповědnice, jezdím jednou tam a ten samý den nazpátek, tak, jako jezdí tramvaje a vlaky a letadlo, jednou tam a potom zase nazpátek...

Tak sedím v autobuse, loupám housku, pak ještě druhou, smetám drobečky z klína a myslím, na hospodu myslím, kde mi dávají opilci útržky svých vět, jako by žili jen pro mne, jako by to, co mi řekli, střežili jen pro mne, aby mne potěšili, nebo zranili... dobře vědí, že můj zápisník nosím

s sebou v hlavě... když se tak ptám, jak se vám žije?, jako by si pro mne nacvičili tu svoji báseň, to svoje životní krédo... Jak? Ráno sebevražda, dopoledne práce, v poledne oběd v kantýně, vodpoledne ještě tak trochu tý rachoty a pak už jsem tady v Brčálce, Zelený laboratoři, a piju jedno pivo za druhým, jeden kousek, až ten poslední a tak až do večera... Štědřej den... ráno sebevražda... a tak dále... proč mi to říká, ten můj opilec, který jen na mne čeká, aby mi řekl... Dneska je mi jako po náletě, kterej nebyl... a jindy... Mám místo hlavy papířák... Bóžo, Bohoušku, Božku... říká mi, abych jej vyslyšel a zapamatoval si to co mi řekl, navždycky... a sedí dál, s rukama založenýma, nikdy si nevysvléká zimník, tak sedí jak poraněný holub... a ano, já si vzpomínám, když leží na asfaltu zabity holub, vždycky než i jej třeba přejela pneumatika, tak zůstal ležet ve smrti tak krásně, jako by se upravil pro můj pohled, tak jako Utonulá ze Seiny...

Tak sedím v té mé pojízdné zповědnici a musím domyslet obrazy, které mne navštěvují, které jsem slyšel vyprávět, a najednou, aby mi ještě víc bolela ta moje místnost kde spím, aby bolel mne celý svět... Tam někde v Německu, tam u jezera v městě, každý večer vzletěla hořící labuť a až uhořela, padla do hladiny, občané byli zděšení, pak nastražili hlídky a chytili mladého muže, který na housku přilákal labuť další, polil ji lahví benzínu a pak zapálil a kochal se do noci vzletnuvší hořící labutí... a když jej chytili, tak to byl mladík, který na obranu řekl, že byl inspirován Salvátorem Dali, že hořící žirafa, kterou namaloval, jej plašila za noci tak, až jej bolela místnost, kde snil o hořící žirafě, o metodě paranoickokritické Salvatora Dali, chtěl v zoologické zahradě polít žirafu a její hořící hřívou, ale nedosáhl tak vysoko a tak si zavolal přítulnou labuť a když hořící vzletěla, viděl až nahoru do zenitu než padla, viděl hořící žirafu Salvatora Dali... a tak jej přestal bolet svět, aniž by věděl, že ten obraz mne zasáhne tak, jako hladinu rybníka, kam se pádem letí zchladit ta krásná kdysi labuť...

Tak sedím v autobuse, cestu znám zpaměti tak, že i když zavřu oči, tak vím, tělem cítím, podle asfaltky a dlažby vím, kde jsem, už podle šaltování řidiče uhádnu, do které zatáčky vjíždím, už podle šlápnutí na brzdy vím, co mému autobusu na cestě hrozí... A proto mi bolí i ten pokojík v mé hlavě, o té labuti jsem slyšel, ale o té žiravě hořící a metodě paranoickokritické jsem si ne domyslel, ne že bych chtěl, ale já mám takové myšlení, že to samo tam přiskočí, to co jsem slyšel, to všechno mi je málo, já musím to domyslet, protože to patří

k tomu mému zaměstnání, které jsem si nevolil, ale které mi bylo vnuceno, z kterého jsem se kdysi těšil, dokud jsem byl silný, tak jsem se z toho mohl radovat, čím jsem to poctěn, tou vážnou hrou, které se ale teď děším, tak, jako jsem býval pyšný na to, že jsem pil i když mi to nechutnalo, že jsem byl chuligán tak, jako Jesenin, o kterém jsem si nedomyslel, že umřel mlád, já teď už budu mít pětasedmdesát let... a že teď jsem sám proti sobě, protože jsem se uvítěl, když jsem dosáhl hlučné samoty... prázdnoty, ve které se ale zrcadlí a ozvučují všechny bolesti světa, i když se často krát zaklínám veršem Jeseninovým... domů se nevrátím, radostí cizí se potěším, v zelený podvečer pod oknem se jim tam oběsím...

Bohové opustili tuto zemi, odešli i antičtí hrdinové, Hérakles i Prométheus... moje žena odešla raději, zrovna tak i Perla, dcera rabína z Bratislavy, ta která mne milovala a já ji, protože se tolik podobala mé Pipsi, tuto neděli jsem zažil podvečer, kdy zapadlo krvavé slunce nad Prahou a skořicová oblaka před západem věštila, že přijde víchř, Staroměstské náměstí bylo uzavřeno žlutými obrovskými auty s mřížovanými ploty a nápisem VB a v Kaprovce střikala vodní děla a smetala chodce pod auta, ve výklenku se vzpomínávali lidé, kteří před chvílí byli bití, francouzská berlička a osmdesátiletá stařena, která volala: Kdo mi zaplatí ten promáčený skvostný můj kožíšek? Skupina členů milice stála před Umprum a dožadovala se vstupu, okna Umprum byla rozsvícená, mihaly se tam postavy žáků, protože dvakrát do roka slavili dva dny závěr, jednou teď v pololetí, podruhé na konci roku... mladý muž přišel s klíčem, milicionáři se dožadovali, aby jim odemknul, ale mladý muž asistent pravil, tohle že je akademická půda kam nikdo nesmí, milicionáři tam vpustit musí, protože před chvílí tam vešli tři muži maskovaní kápími jen s otvory na oči, ale mladý asistent řekl, že sám prohlédne Umprum a výsledek svého šetření jim sdělí, vešel a zamčel za sebou... a zatím v podchodech metra plakali lidé ne dojetím, ale slzným plynem, policie v ulicích zatýkala ty, kteří byli promáčení a já jsem nešel do Brčálky, protože tam bylo z technických důvodů zavřeno, tak jsem seděl u Ottů, u vedlejších stolů přisedl mladý muž v zeleném svetru, pak přišli tři a posedali si za mne a náš stůl a byli to také do bund a barevných svetřů přestrojení a tak konající službu mladí policisté a vypadali jako fotbalisté, a podle očí jsme se očíchali a já jsem se bál a nemrkajícím očima jsem zíral do samotného srdce tišiny a ticha, protože Bohové opustili tento svět a toto město, tento nedělní večer jsem dosáhl té pravé hlučné samoty a vrcholu prázdnoty, dosáhl jsem konečného neklidu, kam dospěl Kierkegaard a Friedrich Nietzsche. To-

likrát jsem chtěl skočit z okna pátého patra, kde bydlím, ne pro tohle, ale pro to, že jsem dlouho viděl umírat moji Pipsi, moji ženu, která se tolik podobala Perle, ale když jsem se dočetl, že Kafka chtěl skočit z pátého patra tam, kde bydlel, Maison Oppelt, velkoobchod s vínem, který skladoval pod Staromákem na sedumset tisíc lahví vzácných vín, když jsem se dočetl, že Malt Laurid Brigg taky bydlel v Paříži v pátém patře, když jsem se o těch pátých patrech dozvěděl, odložil jsem ten svůj skok z okna a kdybych měl sílu, tak bych si koupil kanystř benzínu a podpálil se taky, ale já se bojím, já nejsem statečný, já nejsem jako Mucius Acaevola, ten mladík, který si upálil levici před zděšenými očima svých nepřátel, s poznámkou, takových jako jsem já je v Římě na tisíc, ale já mám strach a konec konců, já se rád bojím, jsa pln konečného neklidu tak, jako Kierkegaard, tak jako Nietzsche, já, který mám plné oči slz a jsem zmáčený, tak jako ti, kteří vlastníma očima ochutnali slzný plyn, vlastními tělem náraz proudy vodního děla, díky fantazii a vlastnímu hmatovému prožitku, který tělem i duší okusili jiní...

Tuhle neděli jsem ale i pochopil, proč jsem před dvaceti lety, když mi mí čtenáři podkládali moje knihy k podpisu, proč jsem střídavě vpisoval dvě lokality... U Zlatého tygra nebo In Gallicien... už před těmi dvaceti lety jsem si všiml, že lidé začínají mít posunutě oko tak, jak je mívají synové rabína z Belzu a židé vůbec...

Když jsem v pondělí přijel do Prahy z Kerska, když jsem vystoupil u Muzea ve čtvrt na čtyři, viděl jsem sochu svatého Václava, tyčící se jako hrozba v plné zbroji, kolem něj se zády k jeho hřebci ostrážili procházeli esenbáci, mladí lidé se staženými kabáty mocným faldem na zádech, aby tím víc vynikla jejich hrud', viděl jsem proudící lidi kolem těch, kteří stáli na obrubnicích chodníků a zírali tam na to místo, kam chtěli položit kytice ti, kterým to bylo ne zakázáno, ale ne dovoleno, z protějšího chodníku se ozývalo hvízdání na prsty, viděl jsem, jak vlastně na chodnicích a obrubách stojí i takoví esenbáci, jako ti, kteří vzdávali svatému Václavovi nežádoucí ochranu a pomoc, viděl jsem, jak toho piště esenbák odvádí skrz dav do průjezdu... ale já už jsem nepotřeboval slzný plyn, já jsem tiše plakal nad tím, že asi opravdu Bohové opustili tento svět a odešel Hérakles a odešel i Prométheus, že odešly ty síly, na kterých se otáčel svět, že tady jako poslední zůstal hořící ne keř, ale mladý student, který tu chvíli upálení byl ten, který byl. Já, kdybych byl tu chvíli s ním, tak já bych jej na kolenou prosil, aby hořel, ale jinak, aby hořel slovem, které by se mohlo stát tělem, které by pomohlo těm ještě nehořícím a když tak hořícím duchem a v duchu. Ale stalo se. Pane, můžeš-li, odevrať ode mne tento kalich... i Kristus ne-

chtěl na kříž být vbit. Ale nakonec se stalo tak, jak se stalo, tak jako v Praze sirka, kterou se zapaluje dětský ohýnek nebo cigareta, ta sirka vzňala všechno to smrtelné, co na člověku je a ponechala pouze vzpomínku, kterou se zapalují ti, kteří i dnes protestují proti tomu, aby v téhle zemi byla cizí vojska. A tak jsem krácel se skloněnou hlavou, a náhle mi došlo, že jsem potkal zase vzhůru stoupající dívčí ruce, sepnuté tak, aby neporanily v prstech křehké kytičky mombrecii i karafiátů, a viděl jsem, že nad těmi kyticemi jsou oči mladých žen, rozšířené tak, jako by šly k přijímání nebo na koncert Bachových mší, vrátil jsem se s jednou tou kytičkou, zůstala stát tam na chodníku u svatého Václava a sledována očima diváků přešla jízdni dráhu, chvíli zaváhala, dokonce se zastavila, ale mladý esenbák mírným pohybem ruky ji převedl na druhý chodník. A to bylo půl čtvrté a potom dole u Koruny seděla skupina pankáčů, zrovna tak mladý esenbák třesoucími se prsty listoval v občance jednoho z nich, na odpočívadle měli svoje nástroje ve futrálech a byli to pankáči, ale vyzařoval jim z očí úsměv a klid, a já jsem se styděl, že jsem dosáhl vrcholu prázdnoty a hlučné samoty, že jsem dosáhl "konečného neklidu" a že už nejsem k ničemu, že kdybych dostal nějakou cenu, nějaké vyznamenání za literaturu, že kdybych byl charakter, že upálím aspoň ten papír, na kterém je potvrzeno, kdo nejsem, protože kdybych byl ten, za kterého se mám a za kterého mne mají mí čtenáři, tak bych tam nahoře vzal něžně z ruky té dívky tu její chvějící se kytičku a položil ji pod kopyto koně svatého Václava... ale já vím, že na tohle už nemám, že tedy po zásluze bych byl odměněn omylem tím, že by mně vodní dělo přerazilo páteř a ostrá jehlice slzného plynu mi vyrvala oči, tak jako si je osudem zdrcený Oidipus rex vytrhl z očních důlků...

Ale jak lacině to je, pane Hrabale, říci to co Heidegger, že bohové už opustili tento svět, že odešel i Hérakles, i Prométheus, krásně se to poslouchá, pane Hrabale, ale takové obsahy takových vět jsou za korunu šedesát deset dekagramů tlačanky, protože mladý student filosofie, pane Heidegger, dokázal, že staří bohové snad umřeli, ale že se rodí bohové noví, kteří musí zaplatit tak, třeba jen jako uříznuté ucho Vincenta van Gogha, který nepotřeboval mýtů a přesto svým dílem zprůhlednil ten viditelný svět...

Vlastně co se to tady v tom městě stalo za ty dva dny? Myslím, že to byly ozbrojené síly policie a milice, které hrubým způsobem se vměšovaly do záležitostí mladých lidí, kteří si vytvořili mythus svého světce, myslím, že to byly ozbrojené síly, které si osobují právo vykročit z meze nutné obrany proti lidem, kteří nepoužili ani střelné zbraně, ani kamene, ani klac-

ků, kteří měli s sebou jen slova a pišťalku ze dvou prstů, kteří měli s sebou děťátko v kočárku, ani ne tak, jako Odysseovi, který oral, položili do brázdy jeho synka, aby jej mocní donutili, aby se zúčastnil trojské války... Ale co? Oči se vyplaví slzami a ophtal je účinnější než slzný plyn, šaty se usuší a nebo koupí nové, zajištění mladí lidé nakonec budou propuštěni, život vhrkne nazpátek do starých kolejí... Ale opravdu, pane Hrabale, nazpátek do starých kolejí? Kdepak! Ti mladí lidé, kteří se zúčastnili skutečně a nebo i duchem a v duchu, to už je jistě angažovanost, ten jistý akt solidarity a to jistě přitakání jistému Dobru, které nakonec musí být splatno v budoucnosti...

A tak jsem seděl U Zlatého tygra, přemýšlel jsem jako vždycky, kdyby mne bohové měli rádi, tak bych zhebnuł při sklenici piva, seděl jsem a naslouchal detailům toho velkého Pondělí a velké Neděle, ty zprávy přednášené planoucíma očima mi vytvořily velký koberec, který už nemůže být odvolán ani zapálen, protože obsahy se staly a byly vyšší skutečností, a to, co se stalo, to se už nedá odestát. Tak jsem snil U Zlatého tygra o své smrti, těch mých pár piv, dneska jsem jich vypil šest, a všechno to, co jsem slyšel a čemu jsem naslouchal, všechno se vymklo ze svých čepů a já už jsem slyšel jen lidský hovor, který mi nedával smyslu, a tak jsem zaplatil, pak mi darovali ještě jedno pivo a pak jsem vyšel do noci, zvedl hlavu a jako vždycky jsem se díval na nebe, tam na nebe svatého Jiljí, bude studená noc a hvězdy, a takhle šikmo z mého okna v pátém patře uvidím dnes večer srpek měsíce, a tak jsem šel a Pařížská třída už byla tichá, projel esenbácný vůz, tichounce zastavil, vystoupil příslušník a za stěrače aut tichounce kladl předvolání tým, kteří stáli tam, kde je stání zakázáno, pak tichounce reflektory zahnul k Maison Oppelt, odkud z pátého patra chtěl jednou skočit Franz Kafka, a já jsem stál pak na Staromáku sám, nikdo nešel, posadil jsem se na první lavičku a zasnil... proti mně se tyčil pomník Mistra Jana Husa, toho, kterého když upalovali, tak stařenka přinesla trošku roští, aby Jan Hus líp hořel, ten pomník byl uprostřed náměstí a ve tmách, zatímco tam Kinského palác a jeho stěny a celá ta východní stěna náměstí zářila, osvětlována prudkými sodíkovými lampami tak, že růžové a béžové stěny paláců a domů dávaly vyniknout černé siluety pomníku a já jsem seděl sám, mladík vyskočil na lavičky a přeskačoval po sedadlech z jedné té lavičky na druhou, a ze srdce Staromáku se ozval tichý hlas flétny, tichounký a přece tak naléhavý hlas flétny, jako by tryskal ze samoty, z pastviny, z osamělého jezera, ten hlas flétny byl dojmavý právě sám sebou a potom tím, že před několika hodinami

odtud odejela poslední auta se slznými plyny a vodními děly, poslední auta s vlčáky, těmi krásnými německými ovčáky, kteří jistě teď už jsou ve svých kotcích po namáhavé neděli i pondělí... ale taky na Staromáku zazníval ze srdce pomníku hlas flétny tak, až jsem se polekal, zvedl jsem se, zvedl ruku, natočil hlavu... a ano, ten hlas flétny stoupal a rozšiřoval se náměstím kolem dokola z těch křovisek, nad kterými se tyčí socha Mistra Jana Husa, z těch konifer, které ani v zimě neuvadají, stoupal hlas flétny, několik chodců přešlo, jejich hlas byl silný prázdnou náměstí, ale nikdo se nezastavil, diagonálami přešly kročeje z Železné do Pařížské, z Dlouhé do Melantrišky a potom hlas flétny ustal, bylo ticho k prasknutí jak přepjatá struna a já jsem viděl, jak po obrubníku kolem Jana Husa se rozhrnuly větvičky a kdosi vyskočil na dláždění, které ve druhém plánu zářilo osvětlenými stěnami a potom jsem viděl, jak z černého pomníku se oddělila druhá postava a před sebou držela dětský kočárek a z černé tmy pomníku teď do prudkého světla u bývalé lékárny U Jednorozce vešla mladá žena s mladým mužem a tlačili před sebou dětský kočárek, na kterém snad ležela ta kouzelná flétna, a já, protože jsem literát, zadíval jsem se do okna v prvním patře bývalé lékárny a vzpomenuť jsem si, že tady měla salón paní Berta Fanta, salón, na kterém se účastnili za Rakouska hovorů Franz Kafka, Albert Einstein, Rudolf Steiner, Max Brod a polští básníci... a dětský kouzelný kočárek zahnul na Královskou cestu, z Pařížské zahýbal taxík, zvednutím ruky jsem zastavil jeho osvětlenou čelenu... a když jsem se posadil, uvědomil jsem si, že ta kouzelná flétna zněla přesně z těch míst, kde se odvíjí vertikální poselství... Věřím, že vláda lidu věci Tvých se opět navrátí do rukou Tvých...

P.S.

A doma jsem si nalistoval závěr třetí kapitoly T. S. Eliota Pusté země a četl jsem jej z pátého poschodí měsíci... Hořící, hořící, hořící, hořící. Ó pane, ty mne rveš, ó, pane, ty rveš... hořící.

A v poznámkách jsem si našel, že tento text je z Kázání ohně... který sepsal Buddha.

Kersko, úterý 17. ledna 1989

Iva Pekárková

Mai Pen Rai

Obkroužené Kambodžou a Laosem, kde věci jsou špatné už hodně dlouho, a taky Burmou, kde věci špatné být začaly, se Thajské království v onen parný zimní den zdálo být ostrovem zdravého rozumu a nematoucí krásy. Ostrovem, kde větřík provívá neuvěřitelně zelenými políčky rýže, co právě dozrávala; ostrovem, kde ve vánku se klátí široké listy banánovníků; kde dlouhorozí bývalí se ráchají v bahnitých loužích a ze zablácených lesklých hřbetů jim ptáci vydobávají hmyz. Po hliněných hrázičkách mezi šustícími poli rýže jsem se pouštěla daleko a pryč, k vysokým palmám na obzoru, a svižní zelení hádci se mi rozbíhali před nohama. Přes můstky z bambusových tyčí a štípaných palmových klád jsem se vratkými krůčky přesouvala nad páchnoucími kanály a říčkami, v nichž fialové květy lotosů v ranním slunci rozsvěčují vodu. Drobní Thajčané a Thajky vláčely po můstkách pytle rýže, a s bílými úsměvy v tvářích pozorovali, jak se nadrozměrná Evropanka snaží přejít — a každý můstek se pod ní prohne jako luk.

Bylo vlhké vedro — a dávno mi už došla voda, když jsem na osamělé pouti po hrázkách potkávala malinké domečky pro duchy, útulné jako ptačí budky, do kterých vesničané vždycky navečer připravovali duchům občerstvení: pár kousků jídla a lůček čerstvé vody v skleničkách jako náprstek. Natáhla jsem se v přístřešku z bambusu — a kolem poletovali motýlové tak velicí a pestří, že každý vypadal, jako by byli dva. Bylo tak krásně na světě, že nebylo třeba vůbec myslet na žízeň a hlad a světobol, na klíšťata a jedovaté hady; šustění rýžových políček mě kolébalo k spánku a křídla motýlů, které jsem viděla s očima pořád ještě dokořán, mi promíchala exotiku skutečnosti s exotikou snů.

Pak jsem se ovšem probudila s jazykem ztuhlým od žizně a rozpraskanými rty. Ach, být tak duchem a vznášet se tu nad vodami, bydlet si v stinném duším domečku, a kdykoli by se mi zachtělo, usrkávat si z duších skleniček voděnky čerstvé a chladné.

Kilometry a kilometry klikatých hráziček mě zavádějí vždy jinam, než kam jsem měla v plánu jít — a trvá to snad hodiny, než se doploužím k hájku banánovníků, který slibuje usedlost. V hlavě mi hučí od vedra a zelení hádci, o kterých nic nevím, teď jaksi zdrzli a syčí jedovatě. Mai pen rai, opakují si tu jednu thajskou

větu, co jsem se naučila. Nikdo ti nepoví, jak tohle dopadne, ale nic se neboj, všechno bude dobré. Mai pen rai.

U dřevěného domku jsem zahodila krosnu do prachu a těžce na ni sedla. "Vodu!" zařvala jsem, "Nám!" Žena se na mě usmála. Z obrovitého džbánu na dvoře nabrala štoudví vodu dešťovku a donesla mi ji. "Děkuji," řekla jsem thajsky. Tím má thajština končila.

Ale ne naše konverzace. Musela jsem si sednout do chládku, pod kůly, které ten vzdušný dřevěný domeček chrání před záplavami. Žena mi přinesla pečené maso na naostřeném odštěpku z bambusu. Přinesla rýži v listu kukuřice. "Jez!" nakázala. Seběhla se celá rodina: manžel, babička, synové, dcery, dva tucty slepic a tři psi — a soustředěně pozorovali, jak to do sebe láduju. Mluvili tou neznámou, exotickou řečí tónů, zvuků, laskavou. "Musím tu zůstat!" přikázali mi. A tak jsem teda pár dní zůstala, v tom zpráchnivělém domečku, v němž žilo čtrnáct lidí. Každé ráno drhly ženy kartáčkem u sudu špinavé košile, džíny a sukně; každý den jsme natrhali pár trsů banánů a jedna z dcer je šla prodávat do města na trh. Každý den otec vycházel obhlédnout rýžové pole a dcerám nakazoval, co mají posekat a svázat do snopů. Každý den jsme pili vodu ze džberu a jedli nudle s opékaným masem, uždibovali rýže z listu kukuřice. Den co den se jedno z malých děcek o něco řízlo či škrábalo — a já ho opravila kusem leukoplasti. Nikdy nikdo neplakal. Každý večer si dcery myly dlouhé černé vlasy v kanále potaženém šlemem a žabincem — a na vlasech jim červenými odlesky zářilo slunce. Jeden z synů přiváděl večer co večer bůvoly z pastviny a pavil je v tom stejném kanále, kde si jeho sestry myly vlasy. Vedle té staré, záplatované, polorozpadlé rodinné barabizny, v které jsme všichni vegetili, se jasnou červení a zlatem skvěl načančáný domeček jako duha, stál si na sloupku jak klíčka pro ptáka ohniváka — a duch večer co večer pohrdl ždibíčkem pečeného masa a rýží v listu kukuřice. Jezdil si asi na slonu z mahagonového dřeva, který stál u dveří do domečku.

A jakmile se setmělo, odcházelí jsme jeden po druhém k sudu na dvorku a štoudví jsme se vykoupali. A pak jsme, vonaví mýdlem a čistí, usedli ke stolu, na židle, na lavičky, a rukama jsme si povídali. Vysvětlili mi, že jsou bohatí: mají dva bůvoly a dva tucty slepic a háj banánovníků a celou plantáž rýže — a taky dvě dcery, které jí posílají peníze z Bangkoku. Co tam dělají, v Bangkoku? Ale tak dobře zas jsme si nerozuměli...

A tak kolem desáté vylezeme všichni, jeden po druhém, po rozvrzaných schůdkách do domečku, a zatímco rozmazlený duch se roztahuje ve své rezidenci, my rozložíme na podlahu

rákosové rohože a jeden vedle druhého se naskládáme k spánku. Převaluju se z boku na bok na tvrdé podlaže: vždycky na ten bok, který mám míň otlačený. Poslouchám dechy, jak se proplétají, doplňují, tu a tam zahvízdnu. Vládne tu prostota a uvolnění, cosi nesmírně hlubokého, základního nebo co. Osvěživý noční vánek profukuje dírou pod stropem. A když se jedna z malých holek ve spánku ke mně přitulí, cítím vůni dětskou a orientální; přemýšlím, čím jsem si to zasloužila, že tady s nimi smím tak být. Blizkost lidských těl mě chrání a obemyká a plaší vzpomínky na celý můj život, na New York, Prahu, Evropu, na noce nepovedeného sexu, když jsem zaháněla samotou. Víím, že jsem pila nepřevažnou vodu a koupala se v kanále. Víím, že tropické choroby, proti nimž nejsem imunní, se skrývají absolutně všude. Kdy asi přijdou průjmy, horečka, malárie, žlutá zimnice, svrab a neštovice? Netuším a je mi to momentálně jedno. Usínám v koncertu dechů a ve vůni lidských těl a říkám si jenom: Mai pen rai!

Na rozestavěném předměstí Bangkoku (odkud se celý provoz, shon a ruch velkoměsta jeví jen jako šedivý mrakodrap v dálce) žije jeden Čech, říkejme mu Franta, s šestnáctiletou malou Thajkou. Thong má husté černé vlasy, které se ve slunci lesknou do červena, a krásný dětský obličej s rozetřenou špetkou rýžového pudru, aby vypadala bělejší. V jednom kuse se jemně usmívá, pobíhá okolo, loupe grapefruity — a vždycky, když se hodně stydí, chytne se Frantova palce. Za čtrnáct dní, co tu bydlí, už na balkóně stačila vybudovat domeček pro ducha a každý večer mu nosí v duši skleničce minerálku a na talířku něco k zakousnutí. "Jak se máš?" zkusím ti lámanou thajštinou. Ale Thong si jen strčí prsty do pusy a chytne se Frantova palce.

"Vzal sem jí z baru," vysvětlí mi Franta, "sotva tam začala, víš... Přijela z vesnice, odněkud ze severu. Tak já jí učím anglicky a chci, aby chodila do školy, třeba se učila vařit... nebo psát na stroji. Je chytrá, a je to hodná holka — a já bych jí chtěl pomoci, víš... A tak sem jí sem vzal..."
"Z baru?"

"No... tak to tady dělá hodně lidí, cizinců, víš... protože tady v Bangkoku je spousta holek, jako prostitutek, a kdyby sis chtěl najít přítelkyni, jako normálně, tak to skoro nejde: když jde Thajčanka s cizincem po ulici, všichni jí okamžitě považují za... no a slušná holka samozřejmě nechce, aby si tohle lidi mysleli, tak... Takže je nejjednodušší přivést si z baru nějakou, co sotva začala, dát jí vzdělání a vychovat si jí. Vždyť člověk tady taky potřebuje... lásku."

S Thong, jejíž věk byste odhadli tak na jedenáct, zavěšenou na prstě,

vypadá Franta jak prznitel dětí. Jenže já začínám věřit, že ji teď opravdu před čímsi zachraňuje.

"A to ona přijela do Bangkoku... aby dělala v baru? Proč nemůže třeba... nějakou práci... když je tak..."

"Bez vzdělání, bez kvalifikace? Proč to chci, aby chodila do školy. Copaks neviděla na nádraží ty davy nocovat... mladý holky hlavně, co sem přijely z vesnic? V baru, když tancuje, vydělá si tak patnáct set bahtů měsíčně, to je víc, než kdyby sázela rejži. Patnáct set bahtů je šedesát dolarů. A z toho ještě většinu posílá domů. Protože hlavně v těch provinciích na severu sou lidi strašně chudí..."

"Takže když přijede, nic o světě neví, nechá se hnedka nalákat a udělat ze sebe —"

"Ony sou holky většinou moc rády, že v tom baru můžou tancovat, víš. Ve většině těch podniků se ani svlíkat nemusejí, tancují v plavkách — a když se bavějí se zákazníkem a ten jim zaplatí drink, tak ony z toho drinku dostanou dvacet baht. Spějí tam hned nahoře nad barem, se zákazníkem jít nemusejí, to je nikdo nenutí, a jediný, co z nich udělá skutečný... prostitutky, je čas. Když vidí, jak ty ostatní si vydělávají... A i tak... těch holek je dneska v Bangkoku asi půl miliónu, a nejsou pro ně vůbec zákazníci, prostě je jich příliš moc. Takže když najdeš některou, co sotva začla, tak..."

Na druhý den, když Franta zmizí do zaměstnání, mě Thong odvede do baru — za kamarádkama. Majitelka podniku po ránu zametá a stírá hadrem s pódia stopy dívčích nožek. Thonginy kamarádky slézají v župánkách šůry z pelechu a rozesazují se líně u barpultu. Na dvanácti či patnácti tvářích různého věku se jako na filmu promítá jeden jediný životní osud: od okamžiku, co vystoupily z vlaku, až po dobu, kdy zestárlé a otahané z baru odejdou. Těžko říct, kam. Barmanka čistí hadrem pult a pod každé z barevných světylek klade skleněný popelníček. A holky si malují nehty všechny tou stejnou červenou, spravují oprýskaný lak ze včerejška a tu stejnou lahvičku laku si podávají z ruky do ruky. Barví si řasy a nanášejí stopy bílého pudru na tváře. Thong je středem pozornosti, ona je ta, co udělala štěstí, a všem těm ostatním teď nejspíš radí, jak na to. Barmanka čistí hadrem zrcadlo, a jak na hadr tlačí, zrcadlo se prohýbá a zjevuje mi křivou realitu. Svět před zrcadlem tancuje, barevné popelníčky se smřtují a natahují, jako by do nich foukal mistr sklář. A zrovna tak i naše obličej se přelévají a mění, hezknou a škaředí, reálnější a odlidštější se. V tom tancujícím zrcadle vidím dvě stránky reality. Rozpadlé dřevěné domky mezi rýžovými poličky, hubené hnědé psy a velkou rodinu, co na prkenou podlahu rozvine večer co večer rákosovou rohož. Jsou bohatí, protože dcery jim

Dopisy

Řešení až přijde čas

Ivan Hlíva píše ve svém dopise (č. 6/88), že "myšlienky a hnutie vo svete medzi Slovákmi spolu s nádejou mať svoj vlastný Slovenský štát nevezme nikto a táto realizácia je iba otázkou času". A ďalej, že "je politovania hodné, že veľká väčšina Čechov v slobodnom svete nemá potuchy o tom čo si Slováci žiadajú".

Jistě. Nikdo sice zatím nezjišťoval, kolik procent Čechů je informováno o požadavcích Slováků, ani to, kolik procent Slováků si přeje mít svůj vlastní slovenský stát, ale tak nějak to bude. Prostě, mezi Čechy venku se ví jen tak povšechně, že mezi Slováky se vyskytuje takovéto smýšlení, a že již má svou letitou tradici.

Skoro vůbec se však neví, že smýšlení obdobného druhu, jen jaksi zrcadlově obrácené, se rozmohlo také v Čechách a na Moravě. Je do značné míry bezpochyby produktem čtyřiceti let komunistického panování, ačkoliv na intenzitě jak náleží nabylo až teprve v posledních dvaceti letech. Mnoho Čechů ve staré zemi je dnes přesvědčeno, že by republika bez Slovenska na tom byla lépe, že by podstatně ubylo problémů, že by více národního ducha zůstávalo doma. Vyskytuje se i jakási svým způsobem "teorie" o bodnutí dykou v souvislosti s českým odporem proti nacismu v letech 1938-39 a proti komunismu v letech 1968-69. Samozřejmě, nikdo se tam nepokusil zjistit kvantitativně, jak moc se takovéto smýšlení rozšířilo mezi lidi.

Co s tím? Řešení se nezdá být tak nesnadné. Zkrátka a dobře, až přijde ten očekávaný čas, bylo by asi dobré uspořádat ještě před prvními svobodnými volbami referendum, v němž se Češi a Slováci vysloví, chtějí-li zůstat ve společném státě nebo ne. K rozvozu zcela stačí, jak už to tak bývá, vysloví-li se negativně ke statu quo jen jeden partner, a to kterýkoliv z nich. — V případě, že se oba národy vysloví

pro setrvání v jednom státě, prospěla by asi jejich společné věci ústavní úprava, která by ukládala opakovat referendum v přiměřených časových lhůtách. Řekněme, asi tak jednou za dvacet let?

Podle všech předpokladů, na jakém asi politickém pozadí by se tohle všechno odehrávalo? Je vysoce pravděpodobné, že středoevropské národy, které za války trpěly nacistickou agresivitou a po válce spadly na východní stranu železné opony, se po všech svých zkušenostech rozhodnou vytvořit, až nadejde jejich čas, nějaký druh společného státního celku. Konec konců, větší celky si žádá i soudobá, natož pak budoucí ekonomika. Za dané situace tedy půjde v podstatě o to, stanou-li se Češi a Slováci členy nového širšího státního celku společně, anebo každý z nich sám za sebe.

Karel Hykel, Kanada

Zkrášený svět

Můj příspěvek se týká článku Jána Mlynárika "Matka pokroku a československá realita" (č. 1/88). Vyslovil v něm řadu lží, z nichž vybírám tu největší: "Nejestvuje totiž (v západních krajínách), aby sa kvalifikovaný inžinier, či technik pre nedostatok práce odkázal na nádenické miesto, aby musel pracovať kdekoľvek."

Nevím, kde pan Mlynárik žije, ale určitě ne v Kanadě, a když, tak nemá nejméně ponětí o tom, jaká je tu situace se zaměstnáním. Jsou tu desítky tisíc kvalifikovaných nezaměstnaných, kteří by rádi přijali i podřadné místo za minimální plat, jen aby měli nějaký příjem na placení účtů (do nedávna jsem byla, a brzo opět budu, jedna z nich - mám totiž jen dočasné zaměstnání); jsou tu tisíce profesionálů, kteří dělají práci pod úrovní jejich vzdělání a praxe (to jsem též byla v minulých letech); a jsou tu též tisíce těch, kterým již došla nezaměstnanecká podpora, a kteří - pokud nemají děti a neprodají veškerý majetek - jsou odkázáni pouze sami na sebe (také jsem byla do nedávna jedna z nich). Kromě toho, pro ty, kteří mají po-středněškolské vzdělání, je zcela nemožné dostat vládou placené školy na zlepšení či změnu kvalifikace (to také vím z vlastní zkušenosti).

Mohla bych se vyjádřit ještě k jiným bodům, ale toto mě rozohnilo nejvíce. Přála bych si, aby si pan Mlynárik příště předem ověřil skutečnost, místo toho, aby zcela jinak špatnou situaci v socialismu postavil do kontrastu se zdejším vymyšleným, zkrášeným systémem, proti kterému je ve skutečnosti i Zákon džungle mnohem humánnější.

Milada Ryšanová, Kanada

Menej vášne - viac rozumu

Ignorancia a nevedomosť nie sú argumenty. M. Ryšavá odoberá Západ, no nečíta ho. Lebo inak by sa nepýtala, kde žijem a čo som robil. Interview, ktoré som dal Otovi Filipovi po svojom príchode do Spolkovej republiky Nemecko by M. Ryšavú aspoň k čomusi postrčilo. Škoda. Žiadne pohádky som si nevymýšľal (ó, kiež by to boli skutočne pohádky!), ale s vyše pol miliónom potrestaných ľudí pre odmietnutie prepadnutia vlasti roku 1968 som si to odskákal a realsocializmus prežil na vlastnej koži. M. Ryšavá zrejme nevie, že v československom trestnom zákoníku je § 203 o príživníctve, podľa ktorého hrozí trest až tri roky väzenia tomu, kto nemá razítko zamestnávateľa v občianskom preukaze. Státniccom ľudí normalizátori po roku 1969 zakázali pracovať v pôvodnom kvalifikovanom zamestnaní: všetci museli odísť na podradné, až najnižšie miesta manuálnej práce. Inak im hrozilo väzenie. Bol to zákaz povolania, publikovania a uplatnenia kvalifikácie. Sprezádzajúce čierne listiny sa už postarali, aby nikto, kto chcel žiť v zhode so svojim svedomím, nedostal ani podradnú a približnú prácu vo svojom odbore. Áno, to bola tá "odkázanosť na nádenické miesto", ktorá M. Ryšavú tak rozčuluje v mojom "veľice škodlivém článku" duplované (či viac?) "Iživom". Keď M. Ryšavá chce porovnávať, nech mi nájde na Západe štát, ktorý by zákonnou formou donucoval občana prijať akékoľvek zamestnanie. Mój priateľ, univerzitný profesor, na základe tohto mimoekonomického donútenia (základný znak feudalizmu!) musel čistiť kanály. Inú prácu totiž nemohol nájsť. Koľkože univerzitných profesorov v Spojených štátoch a Kanade vyberá svetlíky a čistí kanály, pani Ryšavá? Nemyslím si, že západné demokracie nemajú štrbiny, žiadne kolektívne ľudské dielo nie je dokonalé. Ale aj napriek všetkým výhradám ak porovnáme Západ s krajinami za železnou oponou, ide o neporovnateľné hodnoty. Ale načo sa s M. Ryšavou rozčulovať? Nech sa láska vo vybere do Československa, nech slobodne hlása, čo si myslí (aj o okupácii 1968) a uvidí, ako dopadne. Prial by som to napokon všetkým tým temperamentným kritikom západných demokracií.

Ján Mlynárik, Nemecko

z hlavného mesta každý mesiac něco posílají. — A nerozhodné mladé holky na nádraží v Bangkoku, stydlivé vesničanky, co si strkají prsty do pusy; Thong, kterou Franta zachraňuje před barem, jenž by ji za pár let proměnil v protřelou mrchu. Je to tak správné? Má to tak být?

A jak barmanka čistí zrcadlo, tancují mi teď před očima tyhle dvě podoby Království thajského. Poslouchám zpěvnou thajštinu a šťastně štěbetání Thong, která se chlubí před kámoškami. A říkám si, že mně nepřísluší rozhodovat, že nevím, jak věci jsou a budou, ale že možná přece jenom nakonec všechno dobře dopadne. Mai pen rai. Mai pen rai...

Západ blízky postojům lidí v Československu

O vánocích jsme byli v Praze a dojem odtamtud je veskrze tristní. Ti lidé tam jsou dnes skutečně ubozí. Nejhorší je podle mého názoru ta ekologie: je to tam strašné. Politicky se to tam trochu začínalo hýbat: různí sekyráři si začínali dělat liberální alibi pro případ, že by došlo k reformám. Po brutálních zásazích pražské policie v polovině ledna jsou všichni dosti ve stavu šoku. Náhodou jsem mluvil s jedním z oficiálních autorů. Strašně nadával na to, že v Československu dnes vládne 'fašismus', a hrozně obviňoval komunisty. Zmínil jsem se mu okrajově o článku v Západě o té 'paskvívé komunistické staně' a o tom, že se 'některým lidem' může takový postoj zdát trochu nekonstruktivní. Zajímavé bylo, že v tomto sporu dal plně zapravdu časopisu Západ. Vůbec jsem zjistil, že postoje časopisu Západ jsou možná postojům lidí v Československu mnohem bližší než si my tady na Západě myslíme. Moje 'některé lidi' obvinil z 'liberálního západnického relativismu', který je prý pro Československo v současnosti nepraktický a nepoužitelný.

J. P., Belgie

Nesklouznout na úroveň revolverového plátku

...Článek pana Jakoubka v Západu 6/88 sledávám poněkud neetickým. Formou. Mají se napadát názory, nikoli jejich nositelé, jak se domnívám. Když se tomu nemůžeme vyhnout, tak poněkud v uhlazenější formě, než činí pan Jakoubek. Vína padá ovšem i na redakci Západu. Buď má autora přimět ke změně formulace a určitých pasáží, nebo je sama vypustit, nebo příspěvek uveřejnit v rubrice Dopisy, nebo k němu připojit svoje votum separatum na téma — novinářská etika. Nelze mávat nad hlavou jako praporem tvrzením, že články nemusí a vyjadřují názor redakce. Redakce má dbát na určitou kulturu pře. Nedbá-li, může po chvíli sklouznout Západ na úroveň revolverového plátku.

Poslední věc. Myslím si, že pochvalné traktáty čtenářů do rubriky Dopisy nepatří, neb sebechvála smrdí. Daleko lépe by slušelo časopisu, kdyby pasus obsahující pajany vynechal, nebo alespoň je nahradil takto: "...následuje chvála našeho časopisu) Nemyslíte?

Tomáš Krystlík, Německo

"Čtení je hygiena mozku" (TGM)

Čta Západ č. 5/88, str. 6 a 7:

Když
snílek
v četbě uzírám ZAPOMNĚNÍ
řeč česká ve mně
jemně
jen se pění

Následuje-li POROZUMĚNÍ

vracím se
četbou zhnusen
do snění...

Karel Havlíček Fuchsa, USA

K článku "Létat — volně jako pták — č. 1/89:

Chtít za stejnou trať rozdílné ceny není jen doménou ČSA. Toto praktikují skoro všechny letecké společnosti se Severní Amerikou, hlostejno jestli letíte se Swissair, LH, PanAm, AA, TWA, KLM atp., hlostejno, jestli nastupujete ve Frankfurtu, Zürichu či Amsterdamu — pokud neobjevíte náhodou nějakou nabídku "šedého trhu." (Neplatí pro Zürich).

Ku př.: v Houstonu seženete pro letošní květen letenku Houston-Zürich a zpět za 600 dolarů (ale i zde ceny kolísají). Ta samá letenka obráceným směrem je bratru za 1370 Frs (weekend 1470), v dnešním kursu přepočteno tedy za 870 resp. 936 dol. Tato úmluva (či diktát?) funguje již dlouho a nikdo se nad tím nepozastavuje. Když napíšete do novin, odpověď běžné "blabla" a tím to končí. Otázkou zůstává, kdo to začal a kdo to jen odkoukal. Resultát je ovšem stejný.

B. K., Švýcarsko

Co s námi komunisti udělali

K mému prvnímu článku do nějakého tisku mě inspiroval článek z č. 1/89 Václava Píseckého 'Československo na rozcestí?' Ráda bych přispěla svou 'trochou do mlýna'.

Musím říct, že jsem se svým manželem na Západě (v Norsku) sice jen třetí měsíc, ale člověk se nestačí divit. Nejen, že ze začátku vůbec nevěří tomu, co mu říkají starší emigranti (o svobodě myšlení i jednání — to považuje za nemožné...), ale já osobně jsem nevěřila ani exilovému tisku (za což se hluboce omlouvám), protože jsem měla za to, že je to západní propaganda. Tady je vidět, co s námi — dvacetiletými komunisti udělali a čemu vděčíme za naši ostražitost, nevědomost a ustrašenost. Teprve tady jsem měla možnost vidět, jaké to je být svobodný, netrpět komplexem méněcennosti a uvědomovat si sebe sama.

Proč ale píšu: V tom článku mě zaujalo víc věcí, ale hlavně to, co se psalo o dělnících ze závodu. Protože já sama jsem byla malíčkou porcelánu v Klášterecké porcelánce. Patřila jsem k nejlepším ve svém oboru.

Jsem ještě 'čerstvá' a vím, jaké nálady vládnou v Československu. Všichni obyčejní lidé toho mají dost ale pokud bych to měla aplikovat na Porcelánku, nemohla bych v převrat nikdy uvěřit, protože tak nerovný boj unavených lidí s tvrdým vedením lze přirovnat jen lepšímu otrokářství.

Většina rezignovala — buď narazila na pěst nebo na hlupáka.

Michaela Fryblová, Norsko

Dopis očitého svědka

Jak jsi se jistě doslechl v rozhlasě, bylo u nás v lednu značně veselo. Státní moc ukazovala svaly. Trvalo to zhruba celý týden. Já se byl podívat několikrát, ale zažil jsem je fakticky jen v neděli. Už po obědě byl obklíččený celý Václavák kolem Muzea. Metro při takových příležitostech ve stanici Muzeum nestaví. Oznámili to na poslední chvíli, takže jsme tak tak vystoupili na Pavláku. Celý park u Muzea byl uzavřen a kdo tam šel, byl registrován. Magistrála byla průchozí pouze pro auta, jinak se to jimi všude rojilo a měli nastavené ve všech ulicích zátarasy, za kterými stáli jeden vedle druhého. V další řadě za nimi byli milice. Ve Štěpánské, kde byl značný dav, jsme se zdrželi déle. Viděli jsme, jak se dvě řady cucáků v bílých helmách, s plexištíty a s dopředu napřaženými dlouhými bílými obuškami dali středem Václaváku do pohybu a celou šířkou před sebou hnali lidi k Můstku. Také ti proti nám se za chvíli dali do práce. Asi je našťvalo, že jsme zpívali hymnu. Tlačili nás až k ulici V Jámě, kde na křižovatce zastavili, asi nevěděli jak dál. Cestou používali pendreký a pár lidí sbalili, musila tam být i řada v civilu, protože sebrali ty co nejvíc křičeli. Volali jsme Gestapo a Svobodu. Je to prýma si tak zakřičet. Ozývalo se to ostatně pak na Václaváku po celý týden. Lidé tam chodili už ze zvědavosti, co se semele.

Jámu jsme prošli k Vodičkově, kde jsme se dostali do nejlepšího. Hoši z vyšší pendrekové tam pracovali až se z nich lilo, a řezali lidi bez ohledu na pohlaví nebo stáří. Nakládačku dostali i ti, co byli jen tak na ulici a připlekli se. Pak začala pracovat stříkačka. Mají speciálně upravené, s dvěma otočnými věžemi, ze všech stran kryté drátěnkou proti kameni. Takových vozů se pohybovalo po Praze asi 6 a několik normálních bez krytí.

My jsme měli kliku, na tu stranu, co jsme stáli nestříkala, nebo jsme včas zmizeli. Pak jsme zase stáli těsně u ní, ale na jednotlivce nechtěli plejtvat vodou. Bezvadné bylo, když u Palachova náměstí na stříkačku vylezli dva, zřejmě laikové. Ten zadní stříkal lidi vlevo a při přetáčení doprava proudem sundal toho před sebou. Techniky měli ohromné množství, to snad svázeli z celého středoevropského kraje. Byly to desítky autobusů a nepřehledné množství Roburů, jako antonů. Také se vytasili s pásáky, které měly vepředu přidělaný plot, aby mohli najíždět do lidí a ti se nedostali pod pásy. Staroměstské bylo neprodyšně uzavřeno, v Rytířské se

taky sprchovalo. Mosty uzavřené a honili lidi po nábřeží a Národní třídě. Když jsme byli už zmrzlí a chtěli jet domů, nemohli jsme se dostat na metro. Václavák byl stále obklíčen a cestou k Žitné jsme zase vlezli do nejlepšího davu. Hnali nás dolů směrem na Karlák. Tam zase stáhli veškerou techniku, ale zřejmě to nemají natrénovaný tak, jako Václavák nebo Staromák, kde mají vymakanou každou skulinku. (Prý to trénují na maketách ve skutečné velikosti za Prahou.) Na Karláku opět hulákali z amplionů aby se lidé rozešli, že shromažďování je nepovolené. Pak začali kropit a házet slzný plyn. Vítr to hnal i na ně a neměli plynové masky. My jsme utíkali až na Pavlák, jak se ten plyn větrem táhl nahoru od řeky. V pět hodin jsme jeli domů. Ostatní dny měli obsazeného koně několika sty fízlů a kontrolovali a zapisovali každého, kdo postával kolem. Nejvíce prý řádili ve čtvrtek, kdy zatklí asi 400 lidí. V neděli jsem tam potkal taky Danu S. od nás a chytl jsem ji ze zadu za rameno, jako že ji zatýkám. Chudák se hrozně lekla — byli v té době asi 4m za náma. Je velice statečná, byla položit květinu, nechala se za to i zatknout a vyslychat. Já byl jen registrován při pouti do Všetat, pokutován a prý mně budou popotahovat za urážku veřejného činitele. Jak říkám, je tu veselo. Snad se lidi konečně přestanou bát. Snad dopis dojde.

Přemysl, Československo

Demokracii se musíme učit

Nemůžem nezareagovat na list J. Jehličku ohladne p. Tábořského. Určitě je nás viac ktorým chýba. Nech si s prepáččením myslí o redakcii Západu čo chce, ale nech píše.

Milujem časopis Západ a jeho hlavnú zásluhu vidím v tom, že okrem poučných zaujímavých článkov učí našincov demokracii. Priznajme si uprimne, že komunizmus zanechal na nás svoj genetický kód a že demokracii sa musíme učiť a často s ne veľkým úspechom.

Už bolo mnoho kritiky proti deformácii češtiny p. Ulčom, p. Svobodom apod. Uznávam, že keby všetka literatúra bola písaná takto, tak to by nebolo správne. Ale zopár kníh, na spestrenie, prečo nie? Osobne mi jazyk p. Svobodu veľmi ľadí s jeho absolútne slobodným smýšľaním a cistením a myslím si, že kto je zásadne proti jeho knižkám, ten snáď nikdy nebol mladý.

Ďakujem Vám za uverejnie listu od p. Schiebla. Dobrá ukážka toho, akú exotiku máme medzi sebou.

Ďakujem p. Ulčovi, že mi nepriamo pomohol k veľmi dobrej práci. Na mojom interview prišla reč na Binghampton a tak som zamachoval, že poznám p. Ulča z jeho článkov, veľmi na vysokej úrovni. Môj interviewer

tiež o ňom počul, zrejme veľa dobrého a tak som mu zaimponoval. Možno to bol ten povestný vlas, čo prevážil váhy na moju stranu, lebo uchádzačov tam bolo ako maku.

Karol Murta, USA

Austrokatolícky Západ

Pozoruj s nevolí, že Váš ctěný časopis Západ se začíná stávat hláskou troubou tzv. austrokatolíků, nepatrně, ale o to hlučnější menšiny mezi Čechy katolického vyznání, která nenávidí, nebo aspoň podceňuje, naše mnohé tradice a dějinné osobnosti a přeje si naše opětné pohlcení Rakouskem — narozdíl např. od zesnulého kardinála Josefa Berana, současného primase českého kardinála Tomáška, jistě i dalších prelátů a kněží a ovšem naprosté většiny katolických laiků. Jelikož je austrokatolíků příliš málo, aby mohli rentabilně vydávat vlastní exilový orgán, přišli zřejmě na nápad, že budou parasitovat na demokraticky dobráckém Západu s poměrně velkou cirkulací. Od dubna minulého roku vyšly ve Vašem ct. časopisu už čtyři články s touto alespoň implicitně austrokatolickou tendencí, z nichž pouze příspěvek P. Petra Koláře T. J. byl psán slušně, fundovaně a při všem zřejmém konservatismu poměrně smířlivě. Amatérská fantasie Milana Uhdeho, kde se autor snad skutečně snažil vzbudit dojem, že jde o autentické zápisky husity, byla po zásluze ignorována. Hloupě tendenční, nevzdělaný článek Ladislava Jehličky na sebe přivolal krupobití pádných argumentů a věcně podložených posměšků asi z pěti stran. Nicméně, v únorovém čísle už zase hraje austrokatolický kolovrátek. U kliky je tentokrát Iva Kotrlá, známá "katolická" autorka povídek často krajně překvapivých z pera ctihodné matky rodiny. Odpovídat na tuto stokrát ohranou písničku by se muselo zase stokrát ohrannými argumenty. Kdo nechce slyšet, že katolíci se za husitských válek (např. Zikmundova vojska r. 1420 ve Slaném a v Litoměřicích) a ovšem mnohem víc po Bílé hoře (např. r. 1642 generál Puchheim na Valašsku) chovali nejméně stejně ukrutně jako táborité, neuslyší to ani při dalším a dalším opakování. Autorčino rovnítko mezi Masarykem a Zápotondou a surová puerilní říkánka Honem hydrant nezaslouží ani uplívnutí. Otázka je, jak dlouho chce redakce Západu poskytovat jeho stránky nenávisným obhájčům antikvárního, neudržitelného a u většiny Čechů navýsost nepopulárního názoru, a působit tak zbytečně zlou krev a mlácení prázdne slámy. A v Anglii jsou prý ještě lidé, kteří věří, že Země je placatá, ale nevidím, že by je s tím pouštěli do časopisů pro normální čtenáře. Český austrokatolicismus je něco podobného. Při vši demokratičnosti se domnívám, že by ty jejich ukázky už

snad mohly stačit. Co se pak týče konkrétně paní Kotrlé: Souhlasím plně s němou dohodou západní veřejnosti exilové i domorodé, že čeští disidentní autoři si při posuzování, vydávání a provozování svých děl zaslouží určitou šetrnost a zvýhodnění. Nemyslím však, že by se mělo dopustit, aby se to zneužívalo k defekaci na vlastní hlavu.

S úctou

Jan Křesadlo, Velká Británie

Pár řádků na obranu

Na stránkách Západu (únor 89) byly mé názory překroceny a tím pošpiněno mé jméno. Dovolte mi proto pár řádků na moji obranu.

Kdybych pro uspokojení p. Píseckého napsal — "Převážná většina lidí, kteří měli nebo mají v zájmu změnit postoj čs. vlády k lidu, zůstala doma.." (namísto "práskla do bot") — tak by se čtenáři Západu chlámali natolik, že bych je slyšel až sem.

Dále k "...těch odvážných s nepokřiveným charakterem tam moc nezůstalo." Všichni ti, co se po 68. nechali "znormalizovat" si svůj charakter pokřivili. Převážná většina lidí co se znormalizovat nedali, práskla do bot (protože si přáli aby se čs. vláda k nim chovala líp), čímž si svůj nepokřivený charakter ušetřili do té doby, než se s komunistama "upravili".

Všichni komunisti pokřivený charakter mají, takže ti v úvahu nespádají. Teď zůstává jen pár desítek lidí, kteří do bot nepráskli a nepokřivený charakter si zachovali. Ze 16-ti milionového národa, počínaje Pavlem Wonkou a končíc Navrátilem, Havlem nebo Jirousem je můžu p. Píseckému všechny vyjmenovat.

Absurdní představa p. Píseckého že v Československu žije jenom "sběř", je politování hodná. Ten malý človíček, s kterým bylo hejbáno odjakživa, hledící si své práce, rodiny a pivečka, nemá v zájmu změnit postoj čs. vlády k lidu. Proto jim prosím neříkejte "sběř", pane Písecký.

Gustav Nest, Austrálie

Výrazově dokonalá čeština Oty Ulče

V čísle 1/89 Západu se rozčiluje nějaký pan Stárek z Rakouska nad Ulčovou češtinou. Zbytečně.

Jen velmi málo česky píšících autorů ovládá češtinu po výrazové stránce tak dokonale jako Ota Ulč. Zřejmě tu má velmi pozitivní vliv angličtina, český exilový tisk z anglicky mluvících oblastí to ostatně dosvědčuje.

Zajímavé je, že tento, pro řeč příznivý jev je pozorovatelný i u německých autorů, kteří se museli z nejrůznějších důvodů důkladně seznámit s angličtinou. Rád bych čínskou ženu českého pana Stárka poprosil o libovolný příspěvek do ZÁPADU. Který by byl otištěn...

Clemens Aliot Sekanina, Švýcarsko

Poznámky k 'Devizové blokáde'

Měl bych několik poznámek k článku Martina Kincla, 'Devizová blokáda aneb jak držet vepře od koryta', který vyšel v Západě č. 1/1989.

1. Zdá se mi, že z článku vyplývá, jako by se pan Kincl domníval, že vycestovat dnes smějí z Československa ti občané, na něž někdo ze Západu složil v čs. bance něco jako kauce \$20, nyní jen \$10 na den. Tyto peníze jsou však potenciálním československému turistovi k osobnímu použití, není to 'kauce'. Před cestou na Západ si je z 'čs. banky' má možnost vybrat. Původně si je mohl vybrat úplně beze zbytku, v poslední době byl zaveden manipulační poplatek několika dolarů, který nepřevyšuje podobné manipulační poplatky u západních bank.

Jistě, československé úřady získávají z takových vkladů v tvrdé měně úroky. Ovšem z hlediska československých občanů je tato nejnovější praxe relativně značně liberalizací poměrů. Vždyť zatímco v minulosti mohl na Západ vycestovat jen ten, komu státní banka milostivě udělila příslib, nyní se na Západ dostane v podstatě každý, kdo si na pražském černém trhu koupí dolary a přesvědčí nějakého návštěvníka ze Západu, aby mu je deponoval u čs. banky!

2. Je pravda, že na dovoz komputerů do Československa se neukládá clo. (Mimoходом, dovoz nejjednodušších západních domácích komputerů a wordprocessorů do země sovětského bloku není Západem zakázán.) Šalamounsky však bylo v Československu zavedeno opatření, jímž se za dovezený komputer musí platit darovací daň! Darovací daň se pohybuje mezi jedním a dvaceti procenty oficiálně československými úřady stanovené hodnoty dovezeného komputeru (podle příbuzenského vztahu dárce a darovaného — lidé, kteří nejsou přímými příbuznými platí daň plných dvaceti procent). Hodnota word processoru, který stojí na britském trhu 400 liber (tedy cca 700 amerických dolarů), se v Československu odhaduje na částku 80 000 až 125 000 Kčs! (Argumentem celních odhadců je, že žádný československý podnik by takový komputer nedokázal vyrobit pod 125 000 Kčs!) Výsledkem proto je, že díky těmto nesmyslným byrokratickým omezením je pro normálního československého smrtelníka koupě západního komputeru v podstatě nedostupná. Je to škoda, protože podle mého názoru by se dovoz osobních komputerů a word processorů do Československa měl podporovat: narušuje se tím komunistický informační monopol. Bohužel však je v současnosti v Československu např. obrovský nedostatek komputerových tiskáren, takže k rozmnožování samizdatů je komputerů možno zatím používat jen těžko.

3. Není pravda, že se nikde v socialistických státech nevyrábějí digitální

hodinky. Sovětský svaz je vyrábí a zcela úspěšně je prodává i na Západě. (Hodinky mají značku SEKONDA.)

4. Věcné zásilky zasílané do Československa asi nemá smysl pojišťovat. Mezinárodní poštovní pojištění je totiž vlastně podvod. Mezinárodní poštovní směrnice obsahují klazuli, podle níž se pojistná prémie odesílatelovi nevyplatí, je-li zásilka v adresátově zemi úřady zkonfiskována! Má-li tedy pošta v adresátově zemi v úmyslu zásilku ukrást, stačí, když na dotaz pošty odesílatelovy země odpoví dopisem s úřední hlavičkou, že zásilka byla úředně zadržena. Je dosti pozoruhodné, že konfiskace zásilky nemusí být provedena v souladu s mezinárodními zákony či vnitřními zákony dané země: opravdu stačí jen ten formální úřední dopis, že úřady 'podle zákona' zásilku odmítly dodat adresátovi. Když požádáte např. britskou poštu, aby československou poštu upozornila, že zásilka byla zkonfiskována v rozporu s československým zákonem, britská pošta Vám odpoví, že upozorňovat čs. úřady na něco takového by bylo 'nehodné'.

A ještě poznámku k článku od Fjodora, 'Je to v lidech', který jste také uveřejnili v Západě č. 1/1989. Čapkův fejeton 'Proč nejsem komunistou' už v Československu nemusí kolovat v samizdatu. Vyšel v Praze v roce 1988 v plném znění v nakladatelství Československý spisovatel v jednom ze svazků Sebraných spisů Karla Čapka: Od člověka k člověku I, str. 411-412.

Václav Pišek, Velká Británie

Pozn. Red.

K pojištění: Pojištění svůj smysl má. Konfiskována je relativně malá část zásilek (kde odesílatel může žádat zkonfiskovanou zásilku vrátit), u zásilek 'ztracených' jsou známy případy úspěšných finančních úhrad čs. pošty příjemci.

Film jako pomůcka k pochopení

V časopisu Západ čteme o nedostatku zájmu o exilovou literaturu. Myslím si, že by pomohlo, kdybyste uveřejnili seznam knížek, které lze u vydavatelství 68 Publishers koupit, nebo aspoň adresu, kde snad lze tento seznam objednat.

Dále jsem četl dvě kritiky filmu "The unbearable lightness of being" a ani jedna nebyla pochvalná.

Každý nemůže být Forman a budme rádi, že vůbec film tohoto druhu o Československu existuje. Moje kanadská přítelkyně pochopila díky tomuto filmu mnohem lépe spoustu věcí které jsem se jí snažil předtím vysvětlit. Viděla aspoň trochu, co to je, když do země přijdou ruské tanky. A také jí začala poprvé zajímat i trochu politika dění na rozdíl od drtivé většiny ukořebaných Kanadánů a

Američanů, kteří nikdy ruská či jiná nepřátelská vojska na svém území neměli.

Pokud někdo viděl v Kanadě lepší film tohoto druhu, prosím o sdělení rád ho shlédnu. A až ho budou moct vidět všichni v Československu, tak už to tam bude dobrý.

Na závěr bych se chtěl zeptat, zda lze někde sehnat časopis "Sebráno v New Yorku".

Milan Koloušek, Kanada

Dezinformovaný život

Už som čítal viacero druhov časopisov a málokto by niesol so sebou také priťahujúce ovzdušie, že núti človeka dočítaný článok prehryznúť ešte raz.

Náhodne sme sa dostali k dvom číslam časopisu Západ, máme ich odložené a stále sa vraciame k niektorým článkom. Človek až žasne, ako bol celý život dezinformovaný.

V ľudskej džungli sveta je ťažké presadiť sa ako národnostná menšina, informovať svetovú verejnosť o pomeroch v ČSSR. Ľudia majú iné záujmy ako počúvanie o problémoch komunistického kocrkova. Rakúšania sa preto čudujú, keď im pripomenieme bežné, obyčajné hodiny zpozaostnatého drôtu. Preto sa čuduje učiteľka škôlky, že u nás dieťa postaví z tresťu do kúta. Keď sa dozvedela, že by ju v Československu oslovovali "Súdržka"; že 5-ročný chlapec zareaguje na obraz muža s briadkou, ktorý vidí v obchode "Tato to je ujo Lenin"! Preto sa pán Rakúšan (na dôchodku) čuduje, že v Československu je primerný plat 2 tisíc korún. Že zriadenie kriví charakter národu, v snahe, aby mal, čo potrebuje, "prisvojuje si" zo spoločného; ináč trie biedu celá jeho rodina.

Že matky kupujú deťom paradajky za svoju poldennú mzdu a pracovníci Krajského národného výboru majú v budove vlastný obchod, výhradne pre zamestnancov KNV!

Veľmi ma to mrzí, že vlastne existuje dvojsmerná neinformovanosť. A malo by sa to zlepšiť. Písať články do miestnej tlače. A presvedčiť čitateľov, že žiadna "prestavba" (prekorytáreň), nie je nasmerovaná tak, aby sa zrušila tá ľudská hrôza 20. storočia.

Jan Petro, Rakousko

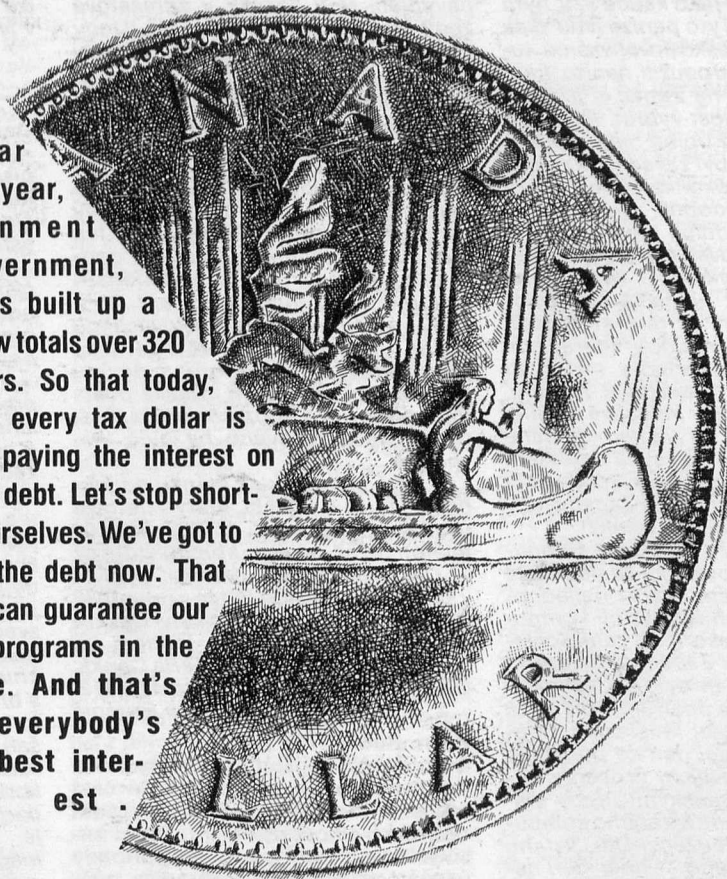
Jet domů za krásou

Přečetla jsem si č.6/88 Západu. Jsem dotčená článkem "Po letech zapomenout" od pana Pavla Svobody z Kanady, ve kterém se po roce pobytu v Kanadě tak zasvěceně vyjadřuje o nás ostatních uprchlících.

Samozřejmě chci jet do Československa, ale ne proto, abych se chlubilá tím, co mám, ale protože je to můj domov, země, kde jsem se narodila a prožila více než půl svého života.

Of consuming interest

Year after year, government after government, Canada has built up a debt that now totals over 320 billion dollars. So that today, one third of every tax dollar is wasted just paying the interest on this massive debt. Let's stop short-changing ourselves. We've got to deal with the debt now. That way we can guarantee our social programs in the future. And that's in everybody's best interest.

For more information call 1-800-267-6620

1-800-267-6650 (T.D.D.)

Canada

Doma mluvíme s dětmi česky, ale také anglicky, protože my, lidé střední generace, se tak rychle mluvit cizím jazykem nenaučíme. Moje děti mi opravují chyby a tím mi velice pomáhají. To ale asi pan Svoboda nechápe. Ví jen, "že v mnoha případech sami správně nemluvíme". Předpokládám, že sám do Kanady přišel s perfektní znalostí angličtiny.

Nevím, s jakým druhem lidí se v Kanadě stýká, ale já osobně jsem hrdá na to, že pocházím z Československa a své děti neučím nenávisti k naší vlasti. Domů pojedeme, aby si uvědomily, z jak krásné, kulturně bohaté země pocházejí.

Jana Molová, Kanada

Žádost o milost

Připojujeme se do vaší diskuse o "úpravě" resp. zrušení čs. státního občanství.

Je to ostatně častý námět debat při českých setkáních a i častý důvod konce přátelských vztahů.

Upravení uvádějí řadu důvodů (cizích, právních atd.), ale neradi slyší, že vlastně zneužili asylové právo, ponížili sebe a čs. exil, a v podstatě pokračují v pravidlech hry, které prý je vyhnaly z domova.

Podmínky pro zbavení se čs. občanství nejsou jiné: žádost o milost, více než zvědavé dotazníky, a vykoupení se pořádnou částkou. Zastoupení při jednáních s čs. stranou nebo

doprovod německým advokátem není ze strany čs. zast. úřadů dovolen — to snad již samo o sobě říká dost o metodách práce těchto institucí.

Žádost o milost není přece jenom formalita: je to faktické popření důvodů, pro které jsme emigrovali, a výsměch všem, kteří zůstali doma. A proč bychom se měli vykupovat — v Evropě 20. stol. — když jsme byli dost okradeni, a to nejen materiálně.

Německé úřady považují požadavky čs. úřadů za "zumutbar" (dvoji občanství nechtějí povolit), a tak nám nezbyvá než žít dále s asylovým pasem. Což nám ale stejně zaručuje svobodnější život než majitelům čs. občanských průkazů, ne?

D. Enderle, Německo